

॥ सिरीरागु महला ५ घरु ६ ॥

करणकारण एकु ओही जिनि कीआ आकारु ॥
तिसही धिआवहु मन मेरे सरब को आधारु ॥१ ॥
गुरु के चरन मन महि धिआइ ॥
छोडि सगल सिआणपा साचि सबदि लिव लाइ ॥१ ॥ रहाउ ॥
दुखु कलेसु न भउ बिआपै गुर मंत्रु हिरदै होइ ॥
कोटि जतना करि रहे गुर बिनु तरिओ न कोइ ॥२ ॥
देखि दरसनु मनु साधारै पाप सगले जाहि ॥
हउ तिन कै बलिहारणै जि गुर की पैरी पाहि ॥३ ॥
साध संगति मनि वसै साचु हरि का नाउ ॥
से वडभागी नानका जिना मनि इहु भाउ ॥४ ॥२४ ॥१४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५१)

शब्दार्थ : करण कारण – कार्य व कर्ता, कलेसु – क्लेश, दुःख, भउ – भय, बिआपै – व्यापतो, हिरदै – हृदयात, जतना – यत्न; साधारै – आधारासहित; साधार; जाहि – जाते; पैरी पाहि – पाया पडतो.

भावार्थ : ज्याने ह्या सर्व ब्रह्मांडाची उत्पत्ती केली, तो प्रभू परमात्माच त्या सृष्टीचे कारण आहे व सृष्टी निर्मिती हे त्याचेच कार्य आहे. हे माझ्या मना ! तू सदैव त्याचेच ध्यान कर. तोच सर्व जीवांचा, साऱ्या चराचर सृष्टीचा आधार आहे ॥१ ॥ हे मना ! तू नित्य गुरुचरणांचे ध्यान कर; गुरुच्या उपदेशाप्रमाणे हरीवर प्रेम कर. तुझ्या बुद्धीचा शहाणपणा जरा दूर ठेव व गुरुच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून सत्यरूप प्रभूशी एकरूप हो ॥१ ॥ ज्याच्या हृदयात गुरुमंत्र वास करतो त्यास कोणतेही दुःख भोगावे लागत नाही. कोणतेही भय राहत नाही. तो भयमुक्त, दुःख मुक्त होतो. तुम्ही अनंत खटपटी लटपटी करा, सतगुरुशिवाय मुक्ती अशक्य आहे ॥२ ॥ प्रभू परमात्म्याच्या दर्शनाने मनास आधार प्राप्त होतो व जीवाच्या सर्व पापतापांचा नाश होतो. जे गुरुचरणांना शरण गेले, अशा जीवांवरून मी माझे प्राण ओवाळून टाकतो. ॥३ ॥ संतसज्जनांच्या संगतीनेच त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे नाम मनात स्थिर होते. नानक गुरु सांगतात, ज्यांच्या मनात संतसंगतीबद्दल प्रेम उत्पन्न झाले, ते खरोखर भाग्यशाली होत ॥४ ॥२४ ॥१४ ॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

संचि हरि धनु पूजि सतिगुरु छोडि सगल विकार ॥
जिनि तूं साजि सवारिआ हरि सिमरि होइ उधारु ॥१ ॥
जपि मन नामु एकु अपारु ॥
प्राण मनु तनु जिनहि दीआ रिदे का आधारु ॥१ ॥ रहाउ ॥
कामि क्रोधि अहंकारि माते विआपिआ संसारु ॥
पउ संत सरणी लागु चरणी मिटै दूखु अंधारु ॥२ ॥
सतु संतोखु दइआ कमावै एह करणी सार ॥
आपु छोडि सभि होइ रेणा जिसु देइ प्रभु निरंकारु ॥३ ॥
जो दीसै सो सगल तू है पसरिआ पासारु ॥

खंड १ [१४७]

कहु नानक, गुरि भरमु काटिआ, सगल ब्रहम बीचारु ॥४ ॥२५ ॥१५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५१)

शब्दार्थ : संचि – साठव; साजि – उत्पन्न केले; सवारिआ – सजवलेस; उधारु – उद्धार; जिनहि – ज्याने; मनि – मनात; पउ – पडा; एह – हे; करणी सार – श्रेष्ठ कर्म; रेणा – धूळ.

भावार्थ : हे जीवा! हरिनामरूपी धनाचा संचय कर. सतगुरूचे पूजन कर आणि सर्व विषयविकारांचा त्याग कर. ज्या परमेश्वराने तुझे हे अंगप्रत्यंग घडवले, सजवले त्या प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर. तोच तुझा उद्धार करील ॥१ ॥ हे मना! त्या एक मात्र अपार प्रभू परमात्म्याच्या नामाचा जप कर. ज्याने तुला हे तन, मन, प्राण दिले; तो प्रभू परमात्माच तुझ्या अंतरात्म्याचा खरा आधार आहे ॥१ ॥ रहाउ ॥ हे सारे जग काम, क्रोधाने, मद व अहंकाराने व्यापलेले आहे. हे जीवा! तू संतसज्जनांना शरण जा. त्यांच्या चरणी नतमस्तक हो. गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण कर म्हणजे अज्ञानामुळे होणाऱ्या सर्व दुःखाचा, अंधकाराचा नाश होईल ॥२ ॥ ह्या संसारातील तुझ्या साऱ्या आचरणाचे सार हेच की तू सत्य, संतोष व दया या श्रेष्ठ तत्त्वांचा अंगीकार कर व ती प्रत्यक्ष आचरणात आण. असे केल्याने प्रभू परमात्म्याची कृपा प्राप्त होते. अहंकार नष्ट होतो व जीव त्या प्रभू परमात्म्याच्या चरणांची धूळ बनून राहतो ॥३ ॥ हे प्रभो! हे जे काही दिसते तो तुझाच पसारा आहे. सर्वत्र तूच भरून राहिला आहेस. नानक सांगतात, सतगुरू जीवाच्या मनातील सर्व भ्रम भ्रंती दूर करतात व जीवास प्रभू परमात्मा सर्व व्याप्त आहे, ह्याचा साक्षात्कार घडवतात ॥४ ॥२५ ॥१५ ॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

दुक्रित सुक्रित मंधे संसारु सगलाणा ॥

दुहहूं ते रहत भगतु है कोई विरला जाणा ॥१ ॥

ठाकरु सरबे समाणा ।

किआ कहउ सुणउ सुआमीं तूं वडपुरखु सुजाणा ॥१ ॥ रहाउ ॥

मान अभिमान मंधे सो सेवकु नाही ।

तत समदरसी संतहु कोई कोटि मंधाही ॥२ ॥

कहन कहावन इहु कीरति करला ।

कथन कहन ते मुकता गुरमुखि कोई विरला ॥३ ॥

गति अवगति कछु नदरि न आइआ ।

संतन की रेणु नानक दानु पाइआ ॥४ ॥२६ ॥१६ ॥

शब्दार्थ : दुक्रित – दुष्कृत्य, सुक्रित – चांगले कर्म, सत्कर्म, मंधे – मध्ये, दुहहूं – दोन्ही, ठाकरु – परमेश्वर, किआ – काय, सुणउ – ऐकू, वडपुरखु – परम पुरुष, मंधाहि – मध्ये, गति – मोक्ष; रेणु – चरण धूळ.

भावार्थ : सारा संसार पुण्यकर्म आणि पापकर्म यांच्या विचारात, बंधनात गढून गेला आहे. पण प्रभू परमात्म्याच्या भक्तीत लीन झालेला भक्त ह्या दोन्ही विचारांच्या पलीकडे जाऊन पोहोचतो. पण असे भक्त फार विरलेच ॥१ ॥ हे प्रभू परमात्मा! हे माझ्या स्वामी! तूच सर्व श्रेष्ठ, सुजाण आहेस. तुझा महिमा मी कसा सांगू? तुझ्या गुणांचे वर्णन मी कोणत्या शब्दात करू? तू शब्दांच्या पलीकडे आहेस. अवर्णनीय आहेस ॥१ ॥ रहाउ ॥ जो जीव मान अभिमानाच्याच विचारात गुंतला, तो प्रभू परमात्म्याचा भक्तच नाही. त्या प्रभू परमात्म्याच्या वास्तव स्वरूप जाणणारा, त्याचे समदर्शित्व

जाणणारा संत कोटी कोटींमध्ये एखादाच ! ॥२॥ केवळ ज्ञानाच्या गोष्टी सांगणे व ऐकणे हाच प्रभुप्राप्तीचा मार्ग आहे असेच सर्वजण समजतात. पण असे न करता सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा कोणी एखादाच प्रभूभक्त असतो. ॥३॥ नानक सांगतात मुक्ती किंवा बंधन हे काय ते मी जाणत नाही. मी तर संत सज्जनाच्या चरणरजाचे दान प्राप्त केले आहे. ॥४॥२६॥१६॥

॥ सिरीरागु महला ५, घरु ७ ॥

तेरै भरोसै पिआरे मै लाड लडाइआ ॥
 भूलहि चूकहि बारिक तूं हरि पिता माइआ ॥१॥
 सुहेला कहनु कहावनु । तेरा बिखमु भावनु ॥१॥ रहाउ ॥
 हउ माणु ताणु करउ तेरा हउ जानउ आपा ॥
 सभ ही मधि सभहि ते बाहरि बेमुहताज बापा ॥२॥
 पिता हउ जानउ नाही तेरी कवन जुगता ॥
 बंधन मुक्तु संतहु मेरी राखे ममता ॥३॥
 भए किरपाल ठाकुर रहिओ आवण जाणा ॥
 गुर मिलि नानक पारबहमु पछाणा ॥४॥२७॥१७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५१)

शब्दार्थ : तेरै – तुझ्यावर; लाड – लाड; प्रेम, हास्यविनोद, लाड लडाइआ – लाडात विलासात वेळ घालवला. भूलहि – भुलतो; चुकहि – चुकतो; चुका केल्या; बारिक – बालक, माइआ –माता; सुहेला – सोपे; भावनु – आवडणे; बिखमु – कठिन; माणु – मान; ताणु – शक्ती; जानउ – जाणतो; मानतो; बेमुहताज – ज्याला कोणाच्याही आधाराची गरज नाही असा, स्वयंभू, स्वाधीन; जुगता – युक्ती; भए – झाला; रहिओ – थांबले.

भावार्थ : हे परमात्मन्! तुझ्याच भवशावर आम्ही शरीराचे लाड कोड पुरवीत आलो आहोत. आम्ही बालके अनेक चुका करतो. पण आमच्या चुकांना क्षमा करणारा, आमची माता, आमचा पिता सारे काही तूच आहेस ॥१॥ बोलणे, सांगणे, फार सोपे असते. पण तुझ्या प्रेमास पात्र होणे महाकर्म कठीण ॥१॥ रहाउ ॥ हे परमेश्वरा! मला तुझाच अभिमान आहे. तूच माझी शक्ती आहेस. मी तुलाच आपला मानले आहे. मला केवळ तुझाच आधार आहे. हे मायबापा परमेश्वरा! तू सर्वांच्या अंतरात आहेस. सर्वांच्या बाहेरही तूच आहेस. तू सर्व व्याप्त आहेस. तू सर्व चराचरास व्यापून राहिला आहेस. तुला कोणाच्याच आधाराची गरज नाही. ॥२॥ हे परमपिता परमेश्वरा! तुला कसे प्रसन्न करावे हे मला समजत नाही. सतगुरूने मला बंधनातून मुक्त करून माझे प्रेमपूर्वक रक्षण केले आहे ॥३॥ त्या दयाळू प्रभू परमेश्वराची कृपा झाल्यानेच माझी जन्म मृत्यूच्या चक्रातून सुटका झाली आहे. सतगुरू कडून ज्ञान प्राप्त झाल्याने नानकाने त्या प्रभू परमात्म्याला जाणले आहे ॥४॥२७॥१७॥

॥ सिरीरागु महला ५, घरु १ ॥

संत जना मिलि भाईआ कटिअडा जमकालु ॥
 सचा साहिबु मनि वुठा होआ खसमु दइआलु ॥
 पूरा सतिगुरु भेटिआ बिनसिआ सभु जंजालु ॥१॥
 मेरे सतिगुरा हउ तुधु विटहु कुरबाणु ॥

खंड १ [१४९]

तेरे दरसन कउ बलिहारणै तुसि दिता अंघ्रित नामु ॥१॥ रहाउ ॥

जिन तूं सेविआ भाउ करि सेई पुरख सुजान ॥

तिना पिछै छुटीऐ जिन अंदरि नामु निधानु ॥

गुर जेवडु दाता को नही जिनि दिता आतम दानु ॥२॥

आए से परवाणु हहि जिन गुरु मिलिआ सुभाइ ॥

सचे सेती रतिआ दरगह बैसणु जाइ ॥

करते हथि वडिआईआ पूरबि लिखिआ पाइ ॥३॥

सचु करता सचु करणहारु सचु साहिबु सचु टेक ॥

सचो सचु वखाणीऐ सचो बुधि बिबेक ॥

सरब निरंतरि रवि रहिआ जपि नानक जीवै एक ॥४॥२८॥९८॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ५२)

शब्दार्थ : कटिअडा - नष्ट झाले, कापले गेले; वुठा - प्रसन्न झाला; होआ - झाला; खसमु - स्वामी, मालक; बिनसिआ - विनाश पावले, नष्ट झाले; विटहु - तुड्यावरून; भाउ करि - प्रेमाने, प्रेमपूर्वक; सेइ - तेच; जेवडु - इतका मोठा; आए - आले; सुभाइ - प्रेमपूर्वक; वडिआईआ - मोठेपणा; करणहारु - करणारा सृष्टा; टेक - आधार; सचोसचु - सत्यस्वरूप, परमात्मा; वखाणिआ - वर्णन, व्याख्या; सचो बुद्धि विवेक - विवेकपूर्ण बुद्धीला सत्यावर केंद्रित कर; रवि रहिआ - व्यापून राहतो; जीवै - जगतो.

भावार्थ - हे बंधू! संतसज्जनांची संगत प्राप्त झाली तर मृत्यूचे भय नष्ट होते. त्या प्रभू परमात्म्याची कृपा झाली तर तो प्रभू परमात्मा जीवाच्या मनात वास करतो. पूर्ण सतगुरूची कृपा प्राप्त झाल्यावर संसाराचे सारे मोहजाल नष्ट होते ॥१॥ हे माझ्या सतगुरू! मी तुड्यावरून माझा जीव ओवाळून टाकतो. तुड्या दर्शनासाठी मी माझे जीवन समर्पित करतो. तूच प्रसन्न होऊन प्रभुनामाचे अमृत प्रदान केलेस ॥१॥ रहाउ ॥ जे प्रेमपूर्वक तुझी सेवा करतात, तेच खरे सुजाण पुरुष. ज्याच्या अंतरात हरिनामाचा कोठा भरून राहिला आहे, तो त्या नामाच्या आधाराने सर्व बंधनातून मुक्त होतो. सतगुरूसारखा श्रेष्ठ अन्य कोणीही नाही. कारण तोच जीवांना आत्मज्ञान प्रदान करतो. ॥२॥ ज्यांना, त्यांच्या सदाचरणाने सतगुरूची प्राप्ती झाली, त्यांच्या जीवनाने सार्थक झाले. जो सत्यरूप परमेश्वराच्या रंगात रंगून गेला त्यास प्रभूच्या दरबारात स्थान प्राप्त होते. सारे काही मोठेपण त्या कर्त्याकरवित्या परमेश्वराच्या हाती आहे. ज्याच्या नशिबी पूर्वकर्माने तसे लिहिले आहे, त्यासच ते प्राप्त होते ॥३॥ तो सत्यरूप परमेश्वरच कर्ता आहे. तोच करविता आहे. तो सत्यरूप परमेश्वरच सर्व जीवांचा खरा आधार आहे. त्या सदासर्वदा सत्य परमेश्वराचे स्तवन केल्याने सत्य आत्मविचार व विवेक प्राप्त होतो. जो प्रभू परमात्मा सर्व सृष्टीच्या अणूरेणूत भरून राहिला आहे, त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याचे, ध्यान करत नानक जीवन जगत आहे ॥४॥२८॥९८॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

गुरु परमेसुरु पूजीऐ मनि तनि लाइ पिआरु ॥

सतिगुरु दाता जीअ का सभसै देइ आधारु ॥

सतिगुर बचन कमावणे सचा एहु वीचारु ॥

बिनु साधू संगति रतिआ माइआ मोहु सभु छारु ॥१॥

मेरे साजन हरि हरि नामु समालि ॥

खंड १ [१५०]

साधू संगति मनि वसै पूरन होवै घाल ॥१॥ रहाउ ॥
 गुरु समरथु अपारु गुरु वडभागी दरसनु होइ ॥
 गुरु अगोचरु निरमला गुरु जेवडु अवरु न कोइ ॥
 गुरु करता गुरु करणहारु गुरुमुखि सची सोइ ॥
 गुरु ते बाहरि किछु नही गुरु कीता लोडे सु होइ ॥२॥
 गुरु तीरथु गुरु पारजातु गुरु मनसा पूरणहारु ॥
 गुरुदाता हरिनामु देइ उदरै सभु संसारु ॥
 गुरु समरथु गुरु निरंकारु गुरु ऊचा अगम अपारु ॥
 गुरु की महिमा अगम है किआ कथे कथनहारु ॥३॥
 जितडे फल मनि बाछीअहि तितडे सतिगुरु पासि ॥
 पूरब लिखे पावणे साचु नामु दे रसि ॥
 सतिगुरु सरणी आइआं बाहुडी नही बिनासु ॥
 हरिनानक कदे न विसरउ एहु जीउ पिंडु तेरा सासु ॥४॥२९॥१९१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ५२)

शब्दार्थ : जीअ का – जीवनाचा; एहू – हाच; समालि – स्मरण कर; घाल – परिश्रम, अगोचर – चर्मचक्षूंना न दिसणारा; लोडे – इच्छितो; पारजातु – पारिजातक वृक्ष; उंचा – श्रेष्ठ; अगम – अगम्य; अपारु – अपार, जेतडे – जितके, बाछीअहि – वांछिले, इच्छा केली, तितडे – तितके; पावणे – प्राप्त होते; रासि – पूंजी; बाहुडि – पुन.

भावार्थ : परमेश्वररूपी गुरूचे, तनमनाने श्रद्धायुक्त अंतकरणाने पूजन केले पाहिजे. सतगुरूच जीवाला आत्मज्ञान देतो. तोच सर्व जीवांचा आधार आहे. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणे हेच खऱ्या विचारवंताचे लक्षण आहे. संतसंजनांच्या संगतीत रममाण झाल्याशिवाय प्रभू प्राप्त होत नाही. मोहमायेत जीवन व्यतीत करणे म्हणजे जीवन मातीमोल करणे होय ॥१॥ हे माझ्या प्रिय सख्या! हरिनामाचे स्मरण कर. संतसंजनांच्या संगतीने तो प्रभू परमात्मा मनात वास करतो व केलेल्या सर्व परिश्रमाचे सार्थक होते. ॥१॥ रहाउ ॥ गुरु-प्रभू परमात्मा समर्थ आहे. त्याची शक्ती अपार आहे. मोठ्या भाग्यानेच त्याचे दर्शन होते. तो प्रभू परमात्मा चर्मचक्षूंना दिसत नाही. तो अगोचर आहे. तो शुद्ध, पवित्र निर्मळ आहे. प्रभू परमात्म्याची बरोबरी करू शकेल असा कोणी नाही. सर्व काही करणारा तो प्रभू परमात्माच आहे. करून घेणाराही तोच आहे. जो प्रभुभक्तीत लीन झाला त्याचेच जीवन उजळ होते. शोभिवंत होते. प्रभू परमात्म्याच्या इच्छेबाहेर काहीही नाही. जगात घडणारी प्रत्येक गोष्ट त्याच्याच इच्छेने, आज्ञेने घडत असते. ॥२॥ गुरू हेच सर्वोत्तम तीर्थ आहे. सर्व मनोकामना पूर्ण करणारा पारिजात वृक्ष (कल्पवृक्ष) ही तोच आहे. गुरू हरिनामाचा दाता आहे. त्याच्याचमुळे सर्व संसाराचा उद्धार होतो. गुरू सर्व समर्थ आहे. तो निराकार आहे. सर्वश्रेष्ठ आहे. अगम्य आहे. अपार आहे. गुरूचा महिमा अपार आहे. त्याचे शब्दात वर्णन करणे केवळ अशक्य आहे. ॥३॥ मनात जी जी इच्छा कराल ती ती तो सतगुरू पूर्ण करतो. ज्याच्या भाग्यात असेल त्यासच तो सत्य नामाचे दान देतो. एकदा त्या सतगुरूला शरण गेलात की परत कधी जन्म-मरणाचे कष्ट पडत नाहीत. नानक सांगतात. हे हरी, मला तुझ्या नामाचा कधीही विसर पडू नये. माझे हे तन-मन-प्राण, प्रत्येक श्वास ही तुझीच देणगी आहे. ॥४॥२९॥१९१॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

संत जनहु सुणि भाईहो छूटनु साचै नाइ ॥
गुर के चरण सरेवणे तीरथ हरि का नाउ ॥
आगै दरगहि मंनीअहि मिलै निथावै थाउ ॥१॥
भाईरे साची सतिगुर सेव ॥
सतिगुर तुठह पाईऐ पूरन अलख अभेव ॥१॥ रहाउ ॥
सतिगुर विटहु वारिआ जिनि दिता सचु नाउ ॥
अनदिनु सच सलाहणा सचे के गुण गाउ ॥
सचु खाणा सचु पैनणा सचे सचा नाउ ॥२॥
सासि गिरासि न विसरै सफलु मूरति गुरु आपि ॥
गुर जेवडु अवरु न दिसई आठ पहर तिसु जापि ॥
नदरि करे ता पाईऐ सचु नामु गुणतासि ॥३॥
गुरु परमेसरु एकु है सभ महि रहिआ समाइ ॥
जिन कउ पूरबि लिखिआ सेई नामु धिआइ ॥
नानक गुर सरणागती मरै न आवै जाइ ॥४॥३०॥१००॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५२)

शब्दार्थ : साचै नाई – सत्य रूप परमात्म्याचे नाम; छूटनु – सुटका; सरेवणे – पूजल्याने; नाउ – नाम; आगै – पुढे; दरगहि – ईश्वराच्या दरबारात; मंनीअहि – मान पावतात, आदर पावतात; मिलै निथावे थाउ – निराश्रितांना आश्रय मिळतो; साची – खरी सेव – सेवा, नामस्मरण; तुठै – प्रसन्न झाल्यावर; पाईऐ – मिळवा, मिळते; पूरन – पूर्ण; अलख – अलक्ष्य; अभेव – अभेद्य; विटहु – च्या वरून; वारिआ – आत्मार्पण; जिनि – ज्याने; दिता – दिले; सचु – सत्य; अनदिनु – प्रतिदिन; सलाहणा – स्तुती करणे; गाउ – गायन करणे; खाणा – खाणे; पैनणा – परिधान करणे; सासि – श्वास घेताना; गिरासि – घास गिळताना; आपि – स्वतः परमात्मा; जेवडु – जेवढा; अवरु – अन्य; न दिसई – दिसत नाही; तिसु जापि – त्याचा जप कर; नदरि – कृपा दृष्टी; ता – तेव्हा; गुणतासि – गुणांचे भांडार; सभ महि रहिआ समाइ – सगळ्यांच्यात सामावलेला आहे; जिन – ज्यांच्या; पूरबि – पूर्वी, (पूर्वजन्मात); सेई नामु धिआइ – तेच हरिनामाचे स्मरण करतात; सरणागती – शरणागती; मरै न आवै जावै – जन्ममरणाच्या फेऱ्यात सापडत नाही.

भावार्थ : हे संतजन हो, हे बांधव हो! ध्यान देऊन ऐका. केवळ प्रभू परमात्म्याच्या नाम स्मरणानेच ह्या संसाराच्या भवपाशातून सुटका होणे शक्य आहे. सतगुरूच्या चरणाची पूजा करा. हरि-नाम रूपी तीर्थात स्नान करा. त्यानेच अनाथ जीवांना आधार मिळेल. प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात स्थान प्राप्त होईल. सन्मान मिळेल. ॥१॥ हे बंधू! सतगुरूची सेवा (नामस्मरण) हाच प्रभू प्राप्तीचा खरा मार्ग आहे. सत गुरू प्रसन्न झाला की त्या निर्गुण निराकार, अभय रूप, पूर्ण पुरुष, अदृष्ट प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. ॥१॥ रहाउ ॥ मला सत गुरूनेच प्रभू परमात्म्याच्या सत्य स्वरूपाचे ज्ञान दिले. त्या सत गुरूवरून मी माझे प्राण ओवाळून टाकतो. मी सत गुरूस माझे प्राण समर्पित करतो. रात्रंदिवस त्या परम सत्य स्वरूप प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गातो. माझे खाणे, पिणे, पोशाख करणे, जीवनाचे सारे सारे व्यवहार प्रभू परमात्माच! ॥२॥ जिवात जीव आहे तोपर्यंत, संसारातील सारे व्यवहार करत असताना, ज्याच्यामुळे जीवन सफल झाले, त्या गुरूचे मला

विस्मरण होणार नाही; होऊ नये. सतगुरूसारखा अन्य कोणीही नाही. अष्टौप्रहर त्याचीच आराधना करावी. त्याच्याच कृपेने त्या गुणनिधी परब्रह्माचे रहस्य प्राप्त होते. ॥३॥ सतगुरू व परमेश्वर अभिन्न आहेत, एकच आहेत. ते एकमेकात पूर्णपणे एकरूप आहेत. पूर्व कर्मांचे फळ म्हणून ज्यांच्या भाग्यात लिहिले असेल तेच प्रभुनाम प्राप्त करतात. नानक सांगतात. जो सतगुरूला शरण जातो, तो जन्म-मरणाच्या फेऱ्यातून मुक्त होतो. ॥४॥३०॥१००॥

एक ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे तो ओअंकार स्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने प्राप्त होतो.

सिरीरागु महला १, घरु १, असटपदीआ ।

आखि आखि मनु वावणा जिउ जिउ जापै वाइ ॥
जिस नो वाइ सुणाईऐ सो केवडु कितु थाइ ॥
आखण वाले जेतडे सभि आखि रहे लिव लाइ ॥१॥
बाबा अलहु अगम अपारु ॥
पाकी नाई पाक थाइ सचा परवदिगारु ॥१॥ रहाउ ॥
तेरा हुकमु न जापी केतडा लिखि न जाणै कोइ ॥
जे सउ साइर मेलीअहि तिलु न पुजावहि रोइ ॥
कीमति किनै न पाईआ सभि सुणि सुणि आखहि सोइ ॥२॥
पीर पैकामर सालक सादक, सुहदे अउरु सहीद ॥
सेख मसाइक काजी मुला दरि दरवेस रसीद ॥
बरकति तिन कउ अगली पडदे रहनि दरूद ॥३॥
पुछि न साजे पुछि न ढाहे पुछि न देवै लेइ ॥
आपणी कुदरति आपे जाणै आपे करणु करेइ ॥
सभना वेखै नदरि करि जै भावे तै देइ ॥४॥
थावा नाव न जाणीअहि नावा केवडु नाउ ॥
जिथै वसै मेरा पातिसाहु सो केवडु है थाउ ॥
अंबडि कोइ न सकई हउ किस नो पुछणि जाउ ॥५॥
वरना वरन न भावनी जे किसै वडा करेइ ॥
वडे हथि वडिआईआ जै भावै तै देइ ॥
हुकमि सवारे आपणै चसा न ढिल करेइ ॥६॥
सभु को आखै बहुतु बहुतु लैणै कै वीचारि ॥
केवडु दाता आखीऐ दे कै रहिआ सुमारि ॥
नानक तोटि न आवई तेरे जुगह जुगह भंडार ॥७॥१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५३)

शब्दार्थ : आखि आखि – सांगून सांगून; वावणा – वाजवणे; जिउ जिउ – जस जसे; जापै – समजतो; वाइ –

वाजवून; सुणाईऐ – ऐकवले जाईल; सो – तो; कितु – केवढे; थाइ – स्थान; आखणवाले – सांगणारे, स्तुती करणारे; जेतडे – जेवढे; आखि – वर्णन करून; लिव लाइ – एकरूप झाले; अलहु – अल्ला, परमात्मा; अगम – अगम्य; पाकी – पवित्र; नाई – नाम; परवदिगारु – पालनकर्ता; न जापी – समजत नाही; केतडा – केवढा मोठा; लिखि – लिहून; जे – जरी; सउ – शंभर; साइर – कवी शाहीर; मेलीअहि – एकत्रित आले; तिलु – तीळमात्र; पुजावहि – पोहचणे; रोइ – रडत बसले; कीमति – किंमत, मूल्य; किनै – कोणी; सभि – सर्वजण; सुणि – ऐकून; आखहि – वर्णन करतात, सांगतात; सोइ – खबर; पीर – सत्पुरुष, धार्मिक गुरू, पैकामर – पैगंबर; सादक – निष्ठावान; सालक – साधक; सुहदे – समर्पित; अउरु – आणखी; सहीद – शहीद; सेख – श्रेष्ठ व्यक्ती, मुसलमानी धर्माचा आचार्य; काजी – इस्लामी धर्माप्रमाणे न्याय देणारा, न्यायाधीश; मुला – मुल्ला; दरि – द्वारी; दरवेश – ; रसीद – पोचलेले; बरकति – कृपा, अनुग्रह; अगली – खूप, पुष्कळ; पडदे रहनि दरूद – प्रार्थना करित राहतात; दरूद – प्रार्थना, देवाजवळ मागणे; पुछि – विचारल्यावर; साजे – सृष्टी सृजन; ढाहे – नाश करणे; देवै – देतो; लेइ – घेतो; आपणी – आपली; कुदरति – दैवी शक्ती; प्रकृती; आपे जाणै – स्वतः जाणतो; आपे करणु करेइ – स्वतःच कर्ता कारण आहे; सभना – सर्वांना; वेरवै – पाहतो; नदरि करि – कृपा दृष्टीने; जै भावै तै देइ – ज्याला जे हवे ते देतो; थावा – जागा; न जाणीअहि – जाणतो; जिथै – जिथे; ज्या स्थानावर; वसै – राहतो, निवास करतो; पतिसाहु – बादशाह, ईश्वर; सो – तो, केवडु – किती मोठा; थाउ – जागा; अंबडि – सामर्थ्य; न सकई – शक्य नाही; हउ – मी; किस ना – कोणास; पुछणि – विचारायला; हउ किस नो पुछणि जाउ – मी कुणाला विचारायला जाऊ; वरना – वर्ण, जाती; वरना वरन – श्रेष्ठ व कनिष्ठ जाती; भावनी – पसंद; करेइ – करतो; वडे – मोठा, महान; हथि – हातात; वडिआईआ – मोठेपणा; सवारे – सावरतो, सांभाळतो; चसा – क्षण मात्र; ढिल – ढिलेपणा; चसा न ढिल करेइ – क्षणभर ही ढिलेपणा करत नाही; आखै – सांगतो; लेणै – घेण्यासाठी; लेनेके – घेण्यासाठी; वीचारि – विचाराने; केवडु – केवढा मोठा; आखीऐ – म्हटला जातो; रहिआ – राहातो; सुमारि – सुमार, पारावार; तोटि – तोटा, कमीपणा; जुगह जुगह – युगानुयुगे; भंडार – भांडार.

भावार्थ : जीव जसजसे जाणीवपूर्वक प्रभूनामरूपी वाद्य वाजवू लागतो तसतसे त्यास प्रभू परमात्मा किती महान आहे त्याचे स्थान किती श्रेष्ठ आहे ह्याचे ज्ञान होते व तो प्रभूनामात अधिकच तल्लीन होतो. ज्यांना ज्यांना प्रभूचे महात्म्य समजले ते प्रभूरूपात लीन झाले ॥१॥ अरे बाबा ! तो प्रभू परमात्मा अगम्य आहे. त्याचे नाम पवित्र आहे. त्याचे स्थान पवित्र आहे तो परमात्मा सत्य आहे. ॥१॥रहाउ॥ त्याचे सामर्थ्य किती आहे ह्याचे मोजमाप कोणीही करू शकला नाही. त्याचे वर्णनही कोणी करून शकला नाही. शेकडो शाहीर एकत्र जमले व त्यांनी त्या प्रभू परमात्म्याचे वर्णन करण्याचा प्रयत्न केला, तरी ते त्याचे तीळ मात्रही वर्णन करू शकले नाहीत. त्यांनाही अखेर निराश व्हावे लागले. आजपर्यंत कोणीही त्या प्रभू परमात्म्याचे यथार्थ वर्णन करू शकले नाही. सगळे जण ऐकीव माहिती सांगत असतात. खऱ्या अर्थाने नामा (प्रभु आज्ञा) ची किंमत कोणीही करू शकला नाही. ॥२॥ आजपर्यंत होऊन गेलेले धर्मात्मा, पैगंबर, काजी, साधक, त्यागी, विरागी व ज्यांनी प्रभु प्राप्तीसाठी आत्मसमर्पण केले ह्यापैकी कोणीही, तसेच शेख, काजी मुल्ला, दरवेश, शहीद, मुक्तात्मा, ज्यांच्यावर प्रभू परमात्म्याची विशेष कृपा झाली आहे, ते तुझ्या जवळ पोहचले, पण प्रभूच्या पूर्ण गुणांचा शोध त्यांनाही झाला नाही. ज्यांना प्रशंसा मिळाली आणि याचा अखेर तुझ्या द्वारी याचना (नामाची) करित आहेत. ह्यापैकी कोणीही त्या प्रभू परमात्म्याचे यथार्थ वर्णन करू शकले नाहीत. ॥३॥ त्या प्रभू परमात्म्याने, त्या महान निर्मात्याने ह्या चराचर सृष्टीची निर्मिती करताना कोणाचाही सल्ला घेतला नव्हता. विनाश करतानाही तो कोणास विचारत बसत नाही. कोणाला काय द्यायचे, कोणाकडून काय काढून घ्यायचे हेही तो कोणाला विचारित नाही. ही सर्व कार्ये तो प्रभू परमात्मा आपल्या स्वतःच्या विचारानेच करतो. त्याच्या मनात काय आहे. हे फक्त त्याचे तोच जाणतो. त्याची

इच्छा होईल त्याच्यावर तो कृपा करतो. तो सर्व काही नीट पाहत असतो. सर्वांकडे तो कृपादृष्टीने पाहत असतो व त्यास जो योग्य वाटेल त्याच्यावर तो दया करतो. त्याचे मनोरथ पूर्ण करतो. ॥४॥ त्यांनी निर्माण केलेल्या स्थानांची नावेही सांगता येत नाहीत. पण ह्या सर्व नावामध्ये सर्वांत मोठे नाव आहे 'परमेश्वर.' त्या प्रभू परमात्म्याची अनेक नावे आहेत. पण त्या सर्व नावांहूनही तो श्रेष्ठ आहे. ज्या ठिकाणी प्रभू परमात्मा निवास करतो ते ठिकाण केवढे आहे हे समजण्याची पात्रताच कोणाच्यात नाही. आता ते कोणाला विचारू. कोण सांगणार ? ॥५॥ प्रभू परमात्मा सवर्ण-अवर्ण असा भेदभाव करत नाही. सवर्ण-अवर्ण ह्यावर तो कोणासही जवळ करत नाही वा दूर सारत नाही. त्या आधारे तो कोणासही मोठेपण देत नाही. तो त्याच्याच इच्छेने सर्व काही करतो. त्याला जो आवडेल, योग्य वाटेल, त्यासच तो मोठेपण देतो. त्यासच तो जवळ करतो. तो प्रभू परमात्मा, त्याच्या आज्ञेप्रमाणेच सर्व व्यवहार होत आहेत हे कटाक्षाने पाहतो. ज्याच्यावर त्याची मर्जी होते त्यास वर देण्यात तो जराही ढिलाई होऊ देत नाही. ॥६॥ लोक त्या प्रभू परमात्म्याकडून काहीतरी प्राप्त करून घेण्यासाठीच त्याच्या मोठेपणाचे चढाओढीने वर्णन करीत असतात. पण त्याच्या महादातृत्वाची कोणीही कल्पना करू शकत नाही. तो किती देतो यास सुमार नाही. नानक सांगतात, त्या प्रभू परमात्म्याचे भांडार युगानयुगे अपार आहे. त्यातून कितीही दिले तरी त्यात कणभरही कमतरता येत नाही. ॥७॥१॥

॥ महला १ ॥

सभे कंत महेलीआ सगलीआ करहि सीगारु ॥

गणत गणावणि आईआ सूहा वेसु विकारु ॥

पाखंडि प्रेमु न पाईऐ खोटा पाजु खुआरु ॥१॥

हरि जीउ इउ पिरु रावै नारि ॥

तुधु भावनि सोहागणी अपणी किरपा लैहि सवारि ॥१॥ रहाउ ॥

गुरसबदी सीगारीआ तनु मनु पिर कै पासि ॥

दुइ कर जोडि खड़ी तकै सचु कहै अरदासि ॥

लालि रती सच भै वसी भाइ रती रंगि रासि ॥२॥

प्रिअ की चेरी कांढीऐ लाली मानै नाउ ॥

साची प्रीति न तुटई साचे मेलि मिलाउ ॥

सबदि रती मनु वेधिआ हउ सद बलिहारै जाउ ॥३॥

सा धन रंड न बैसई जे सतिगुर माहि समाइ ॥

पिरु रीसालू नउतनो साचउ मरै न जाई ॥

नित रवै सोहागणी साची नदरि रजाइ ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५३)

शब्दार्थ : सभे - सर्व, कंत - पती, प्रभू; महेलीआ - स्त्रिया (जीवरूपी स्त्रिया) सगलीआ - सर्व; करहि - करतात; सीगारु - शृंगार; गणत - गणती, गणावणि - वरवर देखावा; आईआ - आल्या; सूहा - लाल, वेसु - वेश; विकारु - विषय विकार; पाखंडि - पांखड; पाजु - देखावा; खुआरु - दुःखी, इउ - या प्रकाराने; पिरु - प्रियकर, रावै - भोगतो, रममाण होतो; तुधु - तुला; भावनि - भावते; सोहागणी - सौभाग्यवती; अपणी - आपली; सवारि - सावरून; गुरसबदी - गुरूच्या उपदेशाने; सीगारीआ - शृंगार केला; तनु - शरीर; मनु - मन; पिर - प्रभू, कै - चे; चेरी - दासी; दुइ - दोन्ही; तकै - पाहते आहे; कहै - करते; अरदासि - प्रार्थना; लालि - प्रिय पतीच्या दर्शनाने

आनंदित झाले; रती – अनुरक्त झालेली; सच – सत्य; भै – भय; बसी – राहिलेली; भाइ – प्रेमात रंगली; कांढीए – गणली जाते; लाली – प्रेमात रंगलेली; मानी – मानते; नाउ – नाम; साची – खरी; तुटई – तुटत; मेलि मिलाउ – भेट करून देते; सबदि – शब्दात; वेधिआ – विणली गेली, फसली; हउ – मी, सद – सदा, नेहमी; बलिहारै – समर्पित; जाउ – होते; धन – जीवरूपी स्त्री; रंड – विधवा; माहि – मध्ये; समाई – एकरूप होणे; रीसालू – रसपूर्ण, सुंदर; नउतनो – नूतन, नवीन; साचउ – सत्यस्वरूप, परमात्मा; मरै न जाइ – मरत नाही, लुप्त होत नाही; रवै – रममाण होणे; नदरि – कृपा; रजाई – मर्जित;

भावार्थ : (ह्या पदात सर्व जीवात्मे स्त्रीरूप कल्पून व प्रभू परमात्मा हा त्या सर्वांचा एकमात्र पती कल्पिलेला आहे.)

सर्व स्त्रिया आपल्या पतीचे प्रेम प्राप्त व्हावे म्हणून श्रृंगार करतात. पण कोणी जर असे समजत असेल की ह्या वरवरच्या रंगरंगोटीने, ह्या वरवरच्या वस्त्राभूषणामुळे, ह्या श्रृंगाराच्या जोरावर पतीचे प्रेम प्राप्त करू, तर तो भ्रम आहे. तो श्रृंगार व्यर्थ आहे. स्त्रीने केलेला वरवरचा श्रृंगार केवळ वायाच जातो असे नव्हे तर आपले खोटेपण उघडे पडल्याने तिच्या पदरी निराशाच येते. जीव प्रभू परमात्म्याचे प्रेम प्राप्त करण्यासाठी नाना प्रकारच्या कर्मकांडांचा श्रृंगार करून त्यास प्राप्त करण्याचा प्रयत्न करतात पण अशा वरवरच्या देखाव्यास तो प्रभू परमात्मा भुलत नाही व जीवाने केलेली कर्मकांडे फोल ठरतात, वाया जातात, एवढेच नव्हे तर हे पाखंड उघडे पडल्याने त्याच्या पदरी निराशाच येते ॥१॥ जी जीवस्त्री प्रभुपतीस आवडते तिच्याशीच तो रममाण होतो. हे प्रभू, जी जीव स्त्री तुला आवडते, ती सौभाग्यवती होते व तिच्यावर कृपा करून तिला तू सावरून घेतोस. भाव असा, की खऱ्या भक्तिभावाने जो जीव प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करून घेण्याचा प्रयत्न करतो, तो जीव प्रभूस आवडतो व त्याच्यावर प्रभू परमात्मा कृपा करतो व त्याचे मोहमायेपासून रक्षण करतो ॥१॥ राहाउ ॥ जी जीवस्त्री सतगुरूच्या उपदेशाचा श्रृंगार करून तन-मन प्रभु पतीस अर्पण करून दोन्ही कर जोडून विनम्र भावाने प्रभुपती पुढे उभे राहून श्रद्धायुक्त अंतःकरणाने त्याची प्रार्थना करते, ती प्रभुपतीच्या प्रेमात तल्लीन होते व प्रभुपतीस वश करून पतीच्या सहवासात रंगून जाते. ॥२॥ जी जीवस्त्री प्रभुनामाची याचना करते, तीच स्त्री प्रभूची खरी सेविका म्हणून ओळखली जाते. तिची खरी प्रीती कधीच तुटत नाही. ती सत्यरूप प्रभु पतीशी एकरूप होऊन राहते. ती प्रभु नामात तल्लीन होऊन प्रभुपतीचे मन आपल्याकडे वेधते. अशा जीव स्त्रीवर मी माझे सर्वस्व समर्पित करतो ॥३॥ जी जीवस्त्री सतगुरूशी एकरूप झाली तिला कधीही प्रभुपतीचा वियोग होत नाही. तिचा पतिप्रभू सुंदर आहे. चिरतरुण व अमर आहे. तो आपल्या इच्छेने अशा सुशील पत्नीशी सदैव रममाण होतो व सदैव तिच्यावर कृपादृष्टी ठेवतो. ॥४॥

साचु धडी धन माडीए कापडु प्रेम सीगारु ॥

चंदनु चीति वसाईआ मंदरु दसवा दुआरु ॥

दीपकु सबदि विगासिआ रामनामु उर हारु ॥५॥

नारी अंदरि सोहणी मसतकि मणी पिआरु ॥

सोभा सुरति सुहावणी साचै प्रेमि अपार ॥

बिनु पिर पुरखु न जाणई साचे गुर कै हेति पिआरि ॥६॥

निसि अंधिआरी सुतीए किउ पिर बिनु रैणि विहाइ ॥

अंकु जलउ तनु जालीअउ मनु धनु जलिबलि जाइ ॥

जा धन कंति न रावीआ ता बिरथा जोबनु जाइ ॥७॥

सेजै कंत महेलडी सूती बूझ न पाइ ॥

हउ सुती पिरु जागणा किस कउ पूछउ जाइ ॥

सतिगुरि मेली भै वसी नानक प्रेमु सखाइ ॥८ ॥२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५४)

शब्दार्थ : धडी – भांग पाडल्यावर केसाचे होणारे भाग; धन – स्त्री; माडीऐ – सुशोभित करते, सजवणे; कापड – वस्त्र; सीगारु – श्रृंगार; चंदनु – चंदन, चीति – हृदयात; दसवा – दहावे; दुआरु – द्वार, दार; दीपकु – दीप; सबदि – नाम, शब्द; विगासिआ – विकसित होणे; उर हारु – गळ्यातला हार; अंदरि – आत, हृदयात; सोहणी – सुंदर; मसतकि – डोक्यावर; पिआरु – प्रेम (प्रेमरूपी) सोभा – शोभा; सुरति – विचार, भावना; साचै – सत्य; पुरखु – पुरुष कर्ता; न जाणई – समजत नाही, जाणत नाही; हेति – हित; पिआरि – प्रेम; निसि – रात्र, अंधिआरी – काळोख; सुतीए – झोपलेली; किउ – कशी; रैणि – रात्र; विहाइ – संपविली, घालवली; अंकु – अंग; जलउ – जळावे; तनु – देह; जालीअउ – जळावे; मनु – मन; धनु – धन; बलि – समर्पित; जा – जेव्हा; कंति – पती; रावीआ – प्रेम केले; ता – तेव्हा; बिरथा – व्यर्थ; जोबनु – यौवन; सेजै – शय्येवर; महेलडी – महिला स्त्री; हउ – मै; सुती – झोपलेली आहे; जागणा – जागा राहतो; किस – कोणास; कउ – कोणाला; पूछउ – विचारू; जाइ – जाईल; सतिगुरि – सतगुरूने; मेली – मिलन, प्राप्त होणे. भै – भय; जलि बलि जाई – आग आग होते, लाही लाही होते, (विरहाने होणाऱ्या वेदना)

भावार्थ : जी जीवस्त्री सत्यरूप प्रभुपतीच्या नावाने आपल्या भांगात शेंदूर भरते. प्रभुप्रेमाची वस्त्रे परिधान करते, जिच्या अंतःकरणात प्रभुनामाच्या चंदनाचा सुवास दरवळत आहे, जी आपल्या दशमद्वाररूपी मंदिरात प्रभुनाम धारण करते, तिच्या हृदयात शब्दब्रह्माचा दीप प्रज्वलित होतो व तिच्या गळ्यात रामनामाचा हार रूळू लागतो. ॥५ ॥ ज्या जीवस्त्रीने आपल्या माथ्यावर प्रभुपतीच्या नावाने बिंदी धारण केली आहे, जिने सत्यरूप प्रभुपतीच्या भक्तीने आपले विचार सुशोभित केले आहेत व जी प्रभुपतीशिवाय अन्य पुरुषास जाणत नाही ती प्रभुपतीच्या प्रेमात सदैव रममाण होऊन राहते ॥६ ॥ हे जीवस्त्री, तुझ्या प्रिय प्रभुपतीशिवाय मोहमायेच्या अंधकाराने भरलेली ही जीवनरूपी रात्र तू कशी घालवशील ? अशा विरहिणी जीवस्त्रीचे अंगप्रत्यंग प्रभुपतीच्या विरहाग्नीने जळत राहते. सारे तन-मन धन पेटून उठते. ज्या जीवस्त्रीवर प्रभुपती प्रेम करित नाही तिचे तारुण्य व्यर्थ जाते. ॥७ ॥ शेजेवर पती सदैव जवळ असूनही मी जीवस्त्रीने त्यास ओळखले नाही. मी मूर्खासारखी रात्रभर घोरत राहिले. तो मात्र सदैव जागाच राहिला. ह्या मोहनिद्रेतून मी कशी जागी होईन हे मी आता कोणास जाऊन विचारू ? नानक सांगतात, जी जीवस्त्री प्रभुपतीविषयी आदरयुक्त भीती बाळगून आपले कर्तव्य कर्म करते तिचे प्रभुपतीशी मीलन सतगुरू घडवून आणतात व ती प्रभूसख्याचे अंतःकरणात स्थान प्राप्त करते. ॥८ ॥२ ॥

॥ सिरीरागु महला १ ॥

आपे गुण आपे कथै आपे सुणि वीचारु ॥

आपे रतनु परखि तूं आपे मोलु अपारु ॥

साचउ मानु महतु तूं आपे देवणहारु ॥१ ॥

हरि जीउ तूं करता करतारु ॥

जिउ भावै तिउ राखु तूं हरिनामु मिलै आचारु ॥१ ॥रहाउ ॥

आपे हीरा निरमला आपे रंगु मजीठ ॥

आपे मोती ऊजलो आपे भगत बसीठु ॥

खंड १ [१५७]

गुर कै सबदि सलाहणा घटि घटि डीठु अडीठु ॥२ ॥

आपे सागरु बोहिथा आपे पारु अपारु ॥

साची वाट सुजाणुं तूं सबदि लघावणहारु ॥

निडरिआ डरु जाणीऐ बाझु गुरु गुबारु ॥३ ॥

असथिरु करता देखीऐ होरु केती आवै जाइ ॥

आपे निरमलु एकु तूं होर बंधी धंधै पाइ ॥

गुरि राखे से उबरे साचे सिउ लिव लाइ ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५४)

शब्दार्थ : आपे – स्वतः; कथै – सांगणारा, कथन करणारा; सुणि – ऐकतो; रतनु – रत्न; परखि – पारखी, पारखणारा; तूं – तू; मोलु – मोल, मूल्य; अपारु – अपार; मानु – मान, सन्मान; महतु – मोठेपणा, श्रेष्ठता; दैवणहारु – देणारा, दाता; जिउ – जसे; भावै – भावते, आवडते; तिउ – तसे; राखु – ठेवतो, सांभाळतो; हरिनामु – हरीनाम; मिलै – प्राप्त होते; आचारु – आचरण, व्यवहार; हीरा – (नामरूपी) हिरा; निरमला – निर्मळ; रंगु – रंग; मजीठ – लाल गडद; ऊजलो – उज्वल; बसीठु – मध्यस्थ; कै – च्या; सलाहणा – स्तुती करणे, प्रशंसा करणे; डीठु – दृश्य; अडीठु – अदृश्य; बोहिथा – जहाज; पारु – पलिकडे तीरावर; अपारु – ज्याला किनारा नाही; साची वाट – खरा मार्ग; सुजाणु – सुजाण; सबदि – शब्दाने; लघावणहारु – संसार सागर पार करणारा; निडरिआ – बेडर, निर्भय; बाझु – शिवाय; गुबारु – घोर, अंधकार; असथिरु – स्थिर; होरु – अन्य, दुसरा; केती – कितीही; आवै जाइ – येतात, जातात; होर – अन्य, बंधी – बांधलेले; धंधै – प्रापंचिक; पाइ – पडले आहेत; गुरि – गुरुने; से उबरे – ते वाचले, बचावले; सिउ – (च्या) बरोबर; लिव लाइ – गोडी लागली आहे.

भावार्थ : हे प्रभो ! तू स्वतः गुणरूप आहेस. अमूल्य गुणाचा आहेस. आपल्या गुणांची व्याख्याही तूच करतोस. त्याचा भावही तूच सांगतोस व त्याच्यावर विचारही करतोस. प्रभू, तू एक अमूल्य रत्न आहेस व त्या रत्नाची पारख करणारा रत्नपारखी ही आहेस. त्याचे मूल्यही जाणतोस. मानसन्मान सारे काही तूच आहेस आणि सर्व जीवांना सर्व काही देणाराही तूच आहेस. ॥१ ॥ हे प्रभो ! जीवांना तूच निर्माण करतोस, त्यांचे पालनपोषण करणाराही तूच आहेस. तुला जसे योग्य वाटेल तसे तू माझे रक्षण कर. माझे जीवन घडव. पण मला हरिनामाची प्राप्ती होऊ दे. माझे आचरण त्यानुरूप घडू दे. ॥१ ॥रहाउ ॥ त्या प्रभू परमात्म्याचे नाम हाच निर्मल भक्तीरूपी हिरा आहे व तो भक्तीच्या गडद लाल रंगाने रंगलेला आहे. तो एक सुंदर निर्मळ मोती आहे. प्रत्येक भक्ताच्या अंतरातही प्रभू तूच वास करतोस. सतगुरूच्या उपदेशानुरूप आचरण केल्याने प्रत्येक जीवाचे ठायी सुप्त रूपात असलेले देवत्व प्रगट होते. ॥२ ॥ तो प्रभू परमात्मा अपार सागर आहे आणि अपार सागर पार करून देणारे जहाजही तोच आहे. सत्यमार्गही तोच आहे व मार्ग जाणणारा सुजाणही तोच आहे. गुरूच्या साहाय्याने संसार सागर पार करून नेणाराही तोच आहे. त्या प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमास वंचित झालेले जीवच संसार सागरात भयभीत होतात. सतगुरूशिवाय सर्व काही घोर अंधकार आहे. ॥३ ॥ ह्या जगात सारे जन्माला येतात, मरून जातात. सारे काही नश्वर आहे. सदैव - कायम राहणारा, सदैव स्थिर असणारा एकमेव प्रभू परमात्माच फक्त आहे. बाकी सारे जीव प्रपंचाच्या व्यापात अडकून मलिन झाले आहेत. प्रभू परमात्माच केवळ एकमेव निर्मळ आहे. सतगुरूने ज्यांचे रक्षण केले त्या जीवांचाच उद्धार होतो. ते प्रभू परमात्म्याचे ठायी लीन होऊन मोहमायेच्या बंधनातून मुक्त होतात. ॥४ ॥

हरि जीउ सबदि पछाणीऐ साचि रते गुर वाकि ॥
 तितु तनि मैलु न लगई सच घरि जिसु ओताकु ॥
 नदरि करे सुच पाईऐ बिनु नावै किआ साकु ॥५॥
 जिनी सचु पछाणिआ से सुखीए जुग चारि ॥
 हउमै त्रिसना मारि कै सचु रखिआ उरधारि ॥
 जग महि लाहा एकु नामु पाईऐ गुर वीचारि ॥६॥
 साचउ वखरु लादीऐ लाभु सदा सचु रासि ॥
 साची दरगह बैसई, भगति सची अरदासि ॥
 पति सिउ लेखा निबडै राम नामु परगासि ॥७॥
 ऊचा ऊचउ आखीऐ कहउ न देखिआ जाइ ॥
 जह देखा तह एकु तूं सतिगुरि दीआ दिखाइ ॥
 जोति निरंतरि जाणीऐ नानक सहजि सुभाइ ॥८॥३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५५)

शब्दार्थ : जीउ – जीव; सबदि – शब्दाने, शब्दद्वारा; पछाणीऐ – ओळखला जातो; साचि – सत्यामध्ये; रते – अनुरक्त; वाकि – उपदेश; तितु – त्याच्या; तनि – तन, शरीर; मैलु – मळ; घरि – हृदयात; जिसु – ज्याच्या; ओताकु – बैठक, ठिकाण; नदरि – कृपादृष्टी; पाईऐ – मिळवतात; बिनु – शिवाय; नावै – नामो; साकु – नाते; जिनी – ज्याने; पछाणिआ – ओळखले; से सुखीए – ते सुखी होतात; जुग चारि – चारही युगात (म्हणजेच नेहमी); हउमै – अहंकार; त्रिसना – तृष्णा; मारि – मारून; सचु – सत्य; रखिआ – ठेवले आहे; उरधारि – हृदयात; महि – मध्ये; लाहा – लाभ; बीचारि – विचारद्वारा, उपदेश; साचउ – सत्याचे; वखरु – सौदा; लादीऐ – घेऊन जाणे, लादून घेणे; रासि – रक्कम, पुंजी; साची – खऱ्या; दरगह – दरबार; बैसई – बसतो; अरदासि – प्रार्थना; पति – प्रतिष्ठा, सन्मान; सिउ – द्वारा; निबडै – समाप्त होते, परगासि – प्रफुल्लित होणे; ऊचा ऊचउ – उंचात उंच, सर्वोच्च; आखीऐ – म्हणतात; कहउ न देखिआ जाइ – केवळ म्हटल्याने होत नाही; जह – जेथे; देखा – पाहतो; तह – तेथे; तूं – तू (च); सतिगुरि – सतगुरूने; दीआ दिखाइ – दाखवून दिले; जोति – ज्योती; निरंतरि – निरंतर; जाणीऐ – जाणा; सहजि – सहज; सुभाइ – स्वाभाविकपणे.

भावार्थ : जे जीव गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे प्रभुनामात रत झाले तेच प्रभू परमात्म्याच्या सत्य स्वरूपास ओळखू शकतात. अशा जीवाच्या अंतःकरणात अज्ञानाचा, प्रपंचाचा कणभरही मळ शिल्लक राहत नाही व तो सत्यलोकात जाऊन पोहोचतो. त्याला सत्यलोकात प्रवेश प्राप्त होतो. ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याने कृपा केली, त्यालाच सत्यरूप परमात्म्याचे ज्ञान झाले. परमात्म्याशी संबंध जोडण्याचा प्रभुनामाशिवाय अन्य कोणताही मार्ग नाही. ॥५॥ ज्या जीवांनी त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्यास जाणले ते चारही युगात सदैव सुखात राहतात. ते त्यांच्या अंतःकरणातील अहंकार तृष्णा आदी सर्व विकार नष्ट करून सत्यरूप परमेश्वरास आपल्या अंतःकरणात धारण करतात. ह्या संसारात हा मानवजन्म घेऊन प्राप्त करण्यासारखी एकमेव गोष्ट म्हणजे हरिनाम व ते सतगुरूच्या कृपेने प्राप्त होणे शक्य आहे. ॥६॥ हे जीवा! सत्यरूप भांडवल वापरून सत्याचा व्यापार कर व सत्यरूप लाभ प्राप्त कर. खऱ्याखुऱ्या भक्तीने प्रभू परमात्म्यास शरण गेल्यास प्रभूच्या दरबारात स्थान प्राप्त होते. रामनामाच्या प्रकाशाने कर्मबंधाचा अंधकार नष्ट होतो व प्रभू परमात्म्याच्या आराधनेने

दरबारात सन्मान प्राप्त होतो. ॥७॥ प्रभू परमात्मा सर्वश्रेष्ठ आहे असे केवळ शब्द ऐकल्याने त्याच्या श्रेष्ठत्वाची प्रचिती येत नाही. कोणी त्याला पाहिले नाही. सतगुरूने मला हे दाखवून दिले आहे की जेथे पाहावे तेथे तूच आहेस. नानक गुरू सांगतात, सहजावस्था प्राप्त केल्याने निरंतर प्रकाशमान ज्योतिरूप प्रभू परमात्म्याचे दर्शन प्राप्त होते. ॥८॥३॥

॥ सिरिरागु महला १ ॥

मछुली जालु न जाणिआ सरु खारा असगाहु ॥
 अति सिआणी सोहणी किउ कीतो वेसाहु ॥
 कीते कारणि पाकडी कालु न टलै सिराहु ॥१॥
 भाईरे इउ सिरि जाणहु कालु ॥
 जिउ मछी तिउ माणसा पवै अचिंता जालु ॥१॥ राहाउ ॥
 सभु जगु बाधो काल को बिनु गुर कालु अफारु ॥
 सचि रते से उबरे दुबिधा छोडि विकार ॥
 हउ तिन कै बलिहारणै दरि सचै सचिआर ॥२॥
 सीचाने जिउ पंखीआ जाली बधिक हाथि ॥
 गुरि राखे से उबरे होरि फाथे चोगै साथि ॥
 बिनु नावै चुणि सुटीअहि कोइ न संगी साथि ॥३॥
 सचो सचा आखीऐ सचे सचा थानु ॥
 जिनी सचा मंनिआ तिन मनि सचु धिआनु ॥
 मनि मुखि सूचे जाणीअहि गुरमुखि जिना गिआनु ॥४॥

(श्री गु. ग्रं. सा. ५५)

शब्दार्थ : मछुली – मासे; जालु – जाळे; न जाणिआ – जाणले नाही, लक्षात आले नाही; सरु – सरोवर, तलाव, समुद्र; खारा – खारट; असगाहु – अथांग; अति – अतिशय; सिआणी – शहाणपणा, समजुतदारपणा; वयात आलेला, सोहणी – सुंदर; किउ – का; कीतो – केला; वेसाहु – विश्वास; कीते – केले गेले; कारणि – कारणाने; पाकडी – पकडली गेली; कालु – काळ; टलै – टळले; सिराहु – डोक्यावरून, (भाग्यातून); इउ – या प्रकारे; सिरि जाणहु कालु – डोक्यावर काळ आहे (हे) जाण; जिउ – ज्या प्रमाणे; मछी – मासा; तिउ – त्या प्रमाणे; माणसा – माणसावर; पवै – पडते; अचिंता – अवचित, अचानक; जालु – जाळे (काळरूपी जाळे, मृत्यू) सभु – सर्व; बाधो – बांधले गेले आहे; को – ने; अफारु – न ढळणारा, न चुकणारा; सचि – स्थिर परमेश्वर; उबरे – उद्धार होतो; दुबिधा – अस्थिर मन; हउ – मी; तिन – त्याच्या; कै – चा, त्याला; बलिहारणै – अर्पण करतो; दरि – दारात, दारी; सचिआर – मान्य पावले; सीचाने – शिकारी पक्षी, बहिरी ससाणा; जिउ – ज्याप्रमाणे; पंखीआ – पक्ष्यांसाठी; जाली – जाळी; बधिक – शिकारी; हाथि – हातात; होरि – अन्य; फाथे – फसले; चोगै – धान्याचे दाणे (पक्ष्यांना फसविण्यासाठी टाकलेले) आमिष; बिनु नावै – नामाशिवाय; चुणि – निवडून; सुटीअहि – हाकलून दिले जाते, बाहेर फेकून दिले जाते; साथि – मित्र, बरोबर, सहचर; आखीऐ – कथन केले जाते, उच्चारले जाते; थानु – स्थान; जिनी – ज्यानी; मंनिआ – मानले; धिआनु – स्मरण, लक्ष; मनि – मन; सूचे – पवित्र; जाणीअहि – जाणले जाते; जिना – ज्यांना; गिआनु – ज्ञान ॥४॥

भावार्थ : विशाल सागरात राहणारा मासा जाळे ओळखू शकत नाही तसेच जीव संसार सागरात पसरलेल्या मोहमायेच्या जाळ्यास ओळखू शकत नाही. खूप शहाणपण असले तरी तो त्या मायामोहाच्या जाळ्यात अडकतोच. त्यामुळेच तो काळाच्या जबड्यात सापडतो. त्याच्या नशिबी तसे असेल तर तो काळाला, मृत्यूला टाळूच शकत नाही. ॥१॥ हे बंधो ! ती मृत्युरूपी तलवार तुझ्या डोक्यावर सदैव टांगलेली आहे हे ओळख. मासा जसा जाळ्यात अडकतो तसा तूही एक दिवस अचानक मृत्युच्या जाळ्यात सापडणार आहेस. ॥१॥ राहाउ ॥ सर्व जग हे काळाने बांधले गेले आहे. गुरुकृपा नसेल तर मृत्यू अटळ आहे. जो जीव द्वंद्वातीत होऊन सर्व विषयविकारातून मुक्त होऊन सत्यरूप प्रभू परमात्म्यास रत झाला, रममाण झाला त्याचाच उद्धार होतो. तो भवसागर तरून जातो. त्याला काळापासून मुक्ती प्राप्त होते. असा जीव प्रभू दरबारात सन्मान प्राप्त करतो अशा जीवांवर मी माझा जीव ओवाळून टाकतो. ॥२॥ ज्या प्रमाणे पक्षी ससाण्यास वश असतात, त्याचप्रमाणे शिकान्याचे जाळे असते. पक्षी जाळ्यात टाकलेल्या दाण्यांच्या लोभाला फसतात व जाळ्यात अडकतात. सतगुरू ज्यांचे रक्षण करतो तेच ह्यातून वाचतात. ज्यांच्या जवळ प्रभुनामाचे कवच नाही, तेच निवडून काळाच्या जाळ्यात फसवले जातात. कोणीही सोबती त्यातून त्याची सुटका करू शकत नाही. ॥३॥ तो प्रभू परमात्माच एकमेव सत्य व स्थिर आहे. त्याचे स्थानही सदैव सत्य व स्थिर आहे. ज्यांनी हे सत्य स्वीकारले त्यांचे मन त्या सत्यरूप परमेश्वराचे ध्यान करते. गुरु मुखातून ज्याने ज्ञान प्राप्त केले त्याचे मन शुद्ध होते, त्याची वाणी शुद्ध होते. असे गुरुमुख ज्ञानी समजले जातात. ॥४॥

सतिगुर अगै अरदासि करि साजनु देइ मिलाइ ॥

साजनि मिलिऐ सुखु पाइआ जमदूत मुए बिखु खाइ ॥

नावै अंदरि हउ वसां नाउ वसै मनि आइ ॥५॥

बाझु गुरू गुबारु है बिनु सबदै बूझ न पाइ ॥

गुरमती परगासु होइ सचि रहै लिव लाइ ॥

तिथै कालु न संचरै जोती जोति समाइ ॥६॥

तूं है साजनु तूं सुजाणु तूं आपे मेलणहारु ॥

गुर सबदी सालाहीऐ अंतु न पारावारु ॥

तिथै कालु न अपडै जिथै गुर का सबदु अपारु ॥७॥

हुकमी सभे ऊपजहि हुकमी कार कमाहि ॥

हुकमी कालै वसि है हुकमी साचि समाहि ॥

नानक, जो तिसु भावै सो थीऐ इना जंता वसि किछु नाहि ॥८॥४॥ (श्री गु. ग्रं. सा. ५५)

शब्दार्थ : अगै – पुढे, समक्ष; अरदासि – प्रार्थना, देइ मिलाइ – भेटवतो, भेट घडवितो; साजनि – सखा, प्रभू; पाइआ – मिळाले; जमदूत – यमदूत; मुए – मेले, दूर झाले; बिखु – विष; नावै – नामात; बाझु – (च्या) शिवाय; गुबारु – धूल; बूझ – ज्ञान, समज; गुरमती – गुरूच्या उपदेशाने; परगासु होइ – ज्ञान मिळणे; लिव लाइ – एकरूप होणे; तिथै – तिथे; संचरै – संचार करतो, प्रवेश करतो; जोती – ज्योत; साजनु – सखा, प्रभू; सुजाणु – जाणणारा; मेलणहारु – भेट करविणारा, जोडणारा; सबदी – उपदेशाने, शब्दद्वारा; सालाहीऐ – स्तुती करणे; पारावारु – पारावार, सीमा; अपडै – पोहोचतो; जिथै – जिथे; हुकमी – ईश्वराच्या आज्ञेनुसार, आदेशानुसार; सभे – सर्व; ऊपजहि – उपजते, उत्पन्न होते; कार – कर्म; कमाहि – करतात, कर्म करतात; कालै – काळात; साचि – सत्य,

सत्यस्वरूप परमेश्वरात; समाहि – सामावून जातात; तिसु – त्यात; भावै – आवडते, भावते; सो – तो; थीऐ – होते; इना – या; जंता – जीवाच्या किछु – काहीही;

भावार्थ : हे बंधू ! तू सतगुरूची प्रार्थना करून प्रभू परमात्म्याशी मिलन प्राप्त कर. प्रभू परमात्म्याशी मिलन झाले की शाश्वत सुखाची प्राप्ती होते. प्रभूची प्राप्ती झाली की मग प्रत्यक्ष मृत्यूवरही विष खाऊन आत्महत्या करण्याची पाळी येते. तो काळ, तो मृत्यू अशा जीवाला स्पर्शही करू शकत नाही. मग जीव प्रभुनामात सतत वास्तव्य करतो आणि मानवी हृदयात प्रभुनामाचे वास्तव्य होते. ॥५॥ हे सत्य आहे की सतगुरूशिवाय अन्य कोणीही हे रहस्य जाणू शकत नाही आणि प्रभुनामाशिवाय अन्य कशानेही ह्या रहस्याची प्राप्ती होऊ शकत नाही. सतगुरूमुळेच हे ज्ञान प्राप्त होते व जीव त्या सत्यरूप परमेश्वरात लीन होऊन जातो. तेथे मग काळ प्रवेशही करू शकत नाही. आत्मज्योत परमज्योतीत विलीन होते. ॥६॥ हे प्रभू परमात्मा ! तूच माझा सखा. मला ज्ञान देणारा तूच ज्ञाता. दुःख-सुख जाणणारा, परमेश्वराशी मिलन घडवणाराही तूच आहेस. तू अनंत आहेस. तू अपार आहेस. गुरू उपदेशानेच तुझी स्तुती आम्ही गातो. जिथे गुरू उपदेशाचा आवाज घुमत असतो तेथे येण्याचे धाडस काळही करू शकत नाही. ॥७॥ प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेनेच सारे जीव उत्पन्न होतात. त्याच्याच आज्ञेने आपापली कर्तव्ये करीत असतात. काळाच्या मुखात पडायचे की सत्यरूप परमेश्वरात विलीन व्हायचे हेही त्याच्याच आधीन आहे. नानक सांगतात जे काही त्या प्रभू परमात्म्यास मंजूर असेल तेच घडणार. माणसाचे हातात काहीही नाही. ॥८॥४॥

॥ सिरीरागु महला १ ॥

मनि जूठै तनि जूठि है जिहवा जूठी होइ ॥
मुखि झूठै झूठु बोलणा किउकरि सूचा होइ ॥
बिनु अभ सबद न मांजीऐ साचे ते सचु होइ ॥१॥
मुंधे गुणहीणी सुखु केहि ॥
पिरु रलीआ रसि माणसी साचि सबदि सुखु नेहि ॥१॥ रहाउ ॥
पिरु परदेसी जे थीऐ धन वांढी झूरेइ ॥
जिउ जलि थोडै मछुली करण पलाव करेइ ॥
पिर भावै सुखु पाईऐ जा आपे नदरि करेइ ॥२॥
पिरु सालाही आपणा सखी सहेली नालि ॥
तनि सोहै, मनु मोहिआ रती रंगि निहालि ॥
सबदि सवारी सोहणी पिरु रावे गुण नालि ॥३॥
कामणि कामि न आवई खोटी अवगणिआरि ॥
ना सुखु पेईऐ साहुरै झूठि जली वेकारि ॥
आवणु वंजणु डाखडो छोडी कंति विसारि ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५५)

शब्दार्थ : मनि – मन; जूठै – अपवित्र, मलिन; जिहवा – जीभ, जिह्वा; झूठै – खोटे; बोलणा – बोलणे; किउ करि – कसे काय?; सूचा – शुद्ध; बिनु – शिवाय; अभ – जल, पाणी; मांजीऐ – घासणे, घासून चमकदार करणे;

साचे - खरे; ते - पासून; मुंधे - मुग्धे (हे जीवनरूपी स्त्री); गुणहीणी - गुणहीन; केहि - कसे; पिरु - पती, स्वामी; रलीआ - मिलनाचे सुख; रसि - आनंद; माणसी - मानेल, प्राप्त करेल; नेहि - स्नेहात; जे - जर; थीऐ - होते; धन - स्त्री; वांढी - वियोग झालेली; झुरेइ - झुरते; जिउ - ज्याप्रमाणे; जलि - पाण्यात; मछली - मासा; करण पलाव - रडणे, दुखी होणे; पलाव - विलाप; भावै - भावते, चांगले वाटते; जा - जेव्हा; नदरि - कृपा; सालाही - स्तुती करणे; आपणा - आपले; नालि - संगत, सहवास; तनि - शरीर; सोहै - शोभून दिसते; मनु - मन; मोहिआ - मोहित झाले; निआलि - पाहून, न्याहाळून; सवारी - सुशोभित केली; सोहणी - सुंदर; रावे - मिलन; नालि - बरोबर; कामणि - कामिनी; कामि - काम, विकार; अवगणिआरि - अवगुणी; पेईऐ - माहेरी; साहुरै - सासरी; जली - दुःखी झाली, जळाली; वेकारि - उगीचच, व्यर्थ; आवणु वंजणु - येणे जाणे, जन्म, मरण; डाखडो - कठीण आहे, कंति - कतं, पती; विसारि - विसरून.

भावार्थ : मन जर सतत विषयविकारांचा, असत्याचाच विचार करत असेल, तर शरीराकडून ही असत्याचरणच घडेल. जीभही विकृत होईल, मुखावाटे असत्य व मायावी शब्दच बाहेर पडतील, मुखातून सत्यचन बाहेर पडणे कसे शक्य होईल? प्रभू परमात्म्याच्या नामजलाशिवाया मन पवित्र, स्वच्छ होत नाही. सत्यरूप परमेश्वरापासूनच सत्याची प्राप्ती होते. ॥१॥ अडाणी, गुणहीन जीवास सुख कसे प्राप्त होणार? ज्या जीवात्म्याने (स्त्री) प्रभुनामाच्या द्वारे प्रभू परमात्म्यात (पती) लीन होण्याचे सुख अनुभवले आहे, तोच जीवात्मा (स्त्री) प्रभू परमात्म्याच्या सहवासात रंगून जातो. ॥१॥ रहाउ ॥ ज्या स्त्रीचा पती परदेशी गेला, तिच्यापासून दूर गेला म्हणजे हृदयात नाही अशी स्त्री विरह दुःखाने तळमळत असते. तिची स्थिती पाण्याबाहेर काढलेल्या मासळीसारखी होते. पती मिलनात, पतीच्या प्रेमळ दृष्टीतच सारे सुख साठवलेले असते. ज्या जीवात्म्यास प्रभू प्राप्ती झाली नाही तो प्रभुविरहाने दुःखी होतो. प्रभुप्राप्तीसाठी त्याचा जीव पाण्यातून काढलेल्या मासळीसारखा तळमळत असतो. प्रभू परमात्म्याची कृपा, प्रभुपरमात्म्याशी मिलन ह्यातच खरे सुख आहे. ॥२॥ मी माझ्या सख्यांच्या संगतीत माझ्या प्रिय पतीची स्तुति गीते गात असते. त्याच्याच संगाने त्यामुळे माझे शरीर शोभायमान होते. माझे मन माझ्या पतीवर मोहित झाले आहे. मी त्याच्या प्रेमात तल्लीन झाले आहे. मला सर्वत्र तोच दिसतो. प्रभुनामाचा श्रृंगार हेच स्त्रीचे सौंदर्य. अशी स्त्री सद्गुण प्राप्त करून पतिसेवेत निमग्न होते. प्रभूचा भक्त अन्य संतसज्जनांच्या संगतीने प्रभूची स्तुति गीते आळवीत असतो. प्रभू परमेश्वराच्या नामाने त्याचे शरीर पुलकित होते. त्याचे मन प्रभुनामाने मोहित होते तो प्रभुनामात तल्लीन होऊन जातो. त्याला सर्वत्र प्रभू परमात्माच दिसू लागतो. प्रभू हेच त्याचे प्राप्तव्य. सर्व तऱ्हेचे आध्यात्मिक गुण प्राप्त करून असा भक्त प्रभुसेवेत तल्लीन होतो. ॥३॥ कामांध कामिनीचे, अवगुणाने भरलेले जीवन निरर्थक होते. विषयविकाराने तडफडणारी ती स्त्री माहेरी व सासरी दोन्हीकडे दुःखच भोगते. तिला कोठेच सुख प्राप्त होत नाही. अशा स्त्रीचे जन्म-मरण सारेच दुःखमय असते. विषयविकाराने अंध झालेली जीव स्त्री साऱ्या अवगुणांनी भरलेले तिचे जीवन निरर्थक होय. ती रात्रं दिवस विषयविकारातच तडफडत राहती. तिला इहलोकी परलोकी कोठेच सुख प्राप्त होत नाही. अशा विकारी जीवाचे जन्मणे आणि मरणे दोन्ही यातनामय होते कारण ती प्रभुपतीस विसरली आहे. ॥४॥

पिर की नारि सुहावणी मुती सो कितु सादि ॥

पिर कै कामि न आवई बोले फादिलु बादि ॥

दरि घरि ढोई ना लहै छूटी दूजै सादि ॥५॥

पंडित वाचहि पोथीआ ना बूझहि वीचारु ॥

अन कउ मती दे चलहि माइआ का वापारु ॥

कथनी झूठी जगु भवै रहणी सबदु सु सारु ॥६॥
 केते पंडित जोतकी बेदा करहि बीचारु ॥
 वादि विरोधि सलाहणे वादे आवणु जाणु ॥
 बिनु गुरु करम न छुटसी कहि सुणि आखि वखाणु ॥७॥
 सभि गुणवंती आखीअहि मै गुणु नाही कोइ ॥
 हरि वरु नारि सुहावणी मै भावै प्रभु सोइ ॥
 नानक सबदि मिलावडा ना वेछोडा होइ ॥८॥५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५६)

शब्दार्थ : सुहावणी – सुंदर, शोभिवंत; मुती – परित्यक्ता; सो – ती; कितु – कारणाने; सादि – स्वाद, चव; कै –
 चे; फादिलु – अनावश्यक बोल; बादि – वादविवाद, दरि – दारात; घरि – घरात; ढोई – आश्रय; ना लहै – प्राप्त
 होत नाही; छूटी – परित्यक्ता; दूजै सादि – इतर विचारात; वाचहि – वाचतात; पोथीआ – पोथ्या; बूझहि –
 समजतात; मती – उपदेश; दे – देतो; चलहि – निघून जातात, मरतात; माइआ का वापारु – मायेचा व्यापार; भवै
 – भटकतो; रहणी – राहणी, आचरण; सारु – श्रेष्ठ; केते – कितीही; जोतकी – ज्योतिषी; बेदा – वेद; विरोधि –
 विरोध; सलाहणे – स्तुती करणे; वादे – वादाकरिता; आवणु – येणे; जाणु – जाणे; करम – कृपेने; छुटसी –
 सुटेल; आखि – सांगून; वखाणु – व्याख्यान करणे, सांगणे; आखीअहि – सांगितले जाते; मै गुणु नाही कोइ –
 माझ्यात कोणतेही गुण नाहीत; वरु – पती; सबदि – गुरुपदेशाने; मिलावडा – मिलाप; वेछोडा – वियोग.

भावार्थ : पतीस प्रिय झालेली स्त्री भाग्यवान हो. पतिप्रेमास पारखी झालेल्या स्त्रीच्या जीवनात काहीही रस नसतो. ती
 पतीच्या दृष्टीनेही मूल्यहीन होते. तिचे बोलणेही निरर्थक व दुःखपूर्ण असते. ती दुसऱ्याच्या नादी लागल्याने आपल्या
 पतीच्या घरूनही हाकलून दिली जाते. जो जीवात्मा प्रभू परमात्म्याचे प्रेम प्राप्त करतो तो भाग्यवान होय. जो प्रभू
 परमात्म्याच्या प्रेमास पारखा झाला, त्याचे जीवन निरर्थक होय. असा जीव प्रभू परमात्म्याच्या दृष्टीने तिरस्कृत ठरतो.
 त्याची बडबडही अर्थशून्य व दुःखपूर्ण असते. प्रभू परमात्म्याला विसरून गेल्याने व विषयवासनेच्या आहारी गेल्याने
 त्याला प्रभू परमात्म्याच्या घरातून हाकलून दिले जाते व असा जीव परत परत जन्म घेऊन दुःख भोगतो. ॥५॥ मोठ मोठे
 पंडित धर्मग्रंथ वाचून त्याचे प्रवचनही चांगले करतात. पण त्याचे मनन करून अर्थ समजवून घेऊन त्याप्रमाणे आचरण
 मात्र करत नाहीत. ते दुसऱ्याला उपदेश करतात पण स्वतः मात्र मायेत गुंतून पडतात. हा दंभ, हा मिथ्या व्यवहार हाच
 खोटेच्या जीवनाचा आधार आहे. गुरुपदेशाप्रमाणे प्रत्यक्ष आचरण करणे हेच खरे श्रेष्ठ जीवन होय. ॥६॥ कितीतरी विद्वान
 पंडित, ज्योतिषी वेदांचा अभ्यास करतात त्यावर वादविवाद करतात. एकमेकांना विरोध करतात व आपल्याच मताला
 चिकटून राहतात व त्यामुळेच ते जन्म-मृत्यूच्या चक्रात अडकून पडतात. पण गुरुप्राप्तीशिवाय कर्मभोगापासून सुटका
 नाही. केवळ धर्मग्रंथांची चर्चा करून मुक्ती प्राप्त होत नाही. ॥७॥ बाकी जीव गुणवान आहेत त्यांना प्रभू परमात्म्याचे प्रेम
 प्राप्त आहे. पण मी गुणहीन, अवगुणी. काय केले असता प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमास पात्र होईन ? नानक गुरु सांगतात जो
 प्रभु नामाचा आश्रय घेतो. त्याचे त्या प्रभू परमात्म्याशी मिलन होते व मग त्या जीवास प्रभू परमात्म्याचा कधीही वियोग
 होत नाही. ॥८॥५॥

॥ सिरिरागु महला १ ॥

जपु तपु संमजु साधीऐ तीरथि कीचै वासु ॥
 पुनं दान चंगिआईआ बिनु साचे किआ तासु ॥

खंड १ [१६४]

जेहा राधे तेहा लुणै बिनु गुण जनमु विणासु ॥१॥
 मुंधे गुण दासी सुखु होइ ॥
 अवगण तिआगि समाईए गुरमति पूरा सोइ ॥१॥रहाउ ॥
 विणु रासी वापारीआ तके कुंडा चारि ॥
 मूलु न बुझै आपणा वसतु रही घर बारि ॥
 विणु वखर दुखु अगला कूडि मुठी कूडिआरि ॥२॥
 लाहा अहिनिंसि नउतना परखे रतनु वीचारि ॥
 वसतु लहै घरि आपणै चलै कारजु सारि ॥
 वणजारिआ सिउ वणजु करि गुरमुखि ब्रहमु बीचारि ॥३॥
 संतां संगति पाईए जे मेले मेलणहारु ॥
 मिलिआ होइ न विछुडै जिसु अंतरि जोति अपार ॥
 सचै आसणि सचि रहै सचै प्रेम पिआर ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५६)

शब्दार्थ : संजमु – संयम, इंद्रियांचा संयम; साधीए – केला जावा; तिरथि – तीर्थक्षेत्री; कीचै – केला; वासु – वास, निवास; पुन – पुण्य; चंरिआईआ – चांगल्या गोष्टी; साचे – प्रभू; किआ – च्या; तासु – त्याचा (काय उपयोग); जेहा – जसे; राधे – पेरतो; तेहा – तसे; लुणै – कापणे (प्राप्त करणे); जनमु – जन्म; विणासु – व्यर्थ; मुंधे – मुग्ध, वेडी अडाणी; अवगण – अवगुण; तिआगि – त्यागून; समाईए – लीन होणे; सोइ – तो (प्रभू); विणु – शिवाय; रासी – संचित धन, पैसा; वापारीआ – व्यापारी; तके – पहातो; कुंडा – दिशा; चारि – चारी; मूलु – मूळ (तत्त्व); बुझै – समजणे (समजत); आपणा – आपले; वसतु – वस्तु; घर बारि – सदैव घरातच; वखर – सौदा; अगला – खूप, अधिक; कूडि – खोटे, असत्य; मुठी – विकारात रत; कुडिआरि – खोटी, असत्य; लाहा – लाभ; परखे – पारखतो; रतनु – रत्न, नामरत्न; वीचारि – विचार करून; लहै – प्राप्त करतो; घरि – घरात, अंतरात; आपणै – आपल्या; चलै – चालतो; कारजु – कार्य, व्यापार; सारि – व्यवस्थित कार्य करून; वणजारिआ – सत्य संगसाठी आलेले साधक; सिउ – बरोबर; वणजु – व्यापार; ब्रहमु – परब्रहम; विचारि – ध्यान कर; संतां – संत; जे – जे; मेले – दिले, प्राप्त केले; मेलणहारु – परमात्मा; मिलिआ – भेटल्याने; बिछुडै – ताटातूट, वियोग; जिसु – ज्याच्या; जोति – परमज्योत; सचै – सत्य; आसणि – आसनावर; पिआर – प्रेम.

भावार्थ : माणसाने जप, तप, मनः संयमन, तीर्थयात्रा, दान आदी सत्कर्म केली, तरी प्रभु नामाशिवाय त्याचा काय उपयोग? माणूस जसे पेरतो तसे त्याचे फळ त्याला मिळते. प्रभू परमात्म्याच्या नामाशिवाय जन्म व्यर्थ होय. ॥१॥ हे अज्ञानी जीवा! त्या गुणसागर प्रभू परमात्म्याची सेवा केल्यानेच सुखाची प्राप्ती होते. तू अवगुणांचा त्याग करून प्रभू परमेश्वरात तल्लीन हो. सतगुरूच्या सांगण्याप्रमाणे आचरण करून त्या प्रभू परमात्म्यास प्राप्त कर. ॥१॥रहाउ ॥ ज्या व्यापाऱ्याजवळ भांडवल नाही तो चोहीकडे फिरला तरी त्याचा दमडीचाही व्यापार होणार नाही. त्याचप्रमाणे ज्या जीवाकडे प्रभुनामाचे भांडवल नाही, ज्याने आपल्या आत्मरूपास ओळखले नाही त्यास प्रभू परमात्मा प्राप्त होत नाही. तो ह्या संसारातच अडकून पडतो. शरीरातच, विषयविकारात अडकून पडतो. ॥२॥ जो जीवात्मा नामरूपी रत्न नीट पारखून घेतो, त्याला प्रतिदिन अधिकाधिक लाभ प्राप्त होतो. त्या जीवास प्रभू परमात्मा आपल्याच जवळ आहे, आपल्याच अंतरात आहे हे ज्ञान प्राप्त होते. त्याच्या जीवनाचे सार्थक होऊन तो परमगतीस प्राप्त करतो. ॥३॥ प्रभू

परमात्म्याची ज्या जीवावर कृपा होते त्यास संतसंगत प्राप्त होते व संतांच्या सांगण्याप्रमाणे आचरण करून तो प्रभुरूपात एकरूप होतो. त्याचे प्रभू परमात्म्याशी मिलन होते आणि एकदा मिलन झाल्यावर मग परत कधीही वियोग होत नाही. कारण त्याच्या अंतरात प्रभू परमात्म्याची परमज्योत अखंड प्रकाशमान असते. त्याच्या मनात त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याबद्दल अपार प्रेम निर्माण होते. सत्याचरणाने तो सत्यरूप परमात्म्याच्या घरी सत्यस्थान प्राप्त करतो. अढळपद प्राप्त करतो. ॥४॥

जिनी आपु पछाणिआ घर महि महलु सुथाइ ॥
 सचे सेती रतिआ सचो पलै पाइ ॥
 त्रिभवणि सो प्रभु जाणीऐ साचो साचै नाइ ॥५॥
 सा धन खरी सुहावणी जिनि पिरु जाता संगि ॥
 महली महलि बुलाईऐ सो पिरु रावै रंगि ॥
 सचि सुहागणि सा भली पिरि मोही गुण संगि ॥६॥
 भूली भूली थलि चडा थलि चडि डूगरि जाउ ॥
 बन महि भूली जे फिरा बिनु गुर बूझ न पाउ ॥
 नावहु भूली जे फिरा फिरि फिरि आवउ जाउ ॥७॥
 पुछहु जाइ पधाऊआ चले चाकर होइ ॥
 राजनु जाणहि आपणा दरि घरि ठाक न होइ ॥
 नानक एको रवि रहिआ दूजा अवरु न कोइ ॥८॥६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५६)

शब्दार्थ : जिनी – ज्याने; आपु – स्वतःला; पछाणिआ – ओळखले; घरमहि – अंतरात; महलु – प्रभूचे स्थान; सुथाइ – चांगल्या ठिकाणी; सेती – बरोबर; रतिआ – रममाण झालेले; पलै पाइ – मिळणे, हाती लागणे; त्रिभवणि – त्रिभुवन; जाणीऐ – जाणले जाते, समजले जाते; साचो – परमेश्वर; साचै – सत्य; नाइ – नाम; सा – ती; भली – चांगला; पिरि – प्रियकर; मोही – मोहून घेते; संगि – संगाने, द्वारा; थलि – स्थळ, जागा; चडि – चढणे; डूगरि – टेकाड, टेकडी; महि – च्यात; जे – जर; फिरा – फिरली; बिनु – शिवाय; बूझ – समजणे; नावहु – प्रभुनामाने; फिरि फिर – पुनः पुन्हा; पुछहु जाइ – जाऊन विचार; पधाऊआ – साधनेतील यात्री, पथिकांना, साधकांना; चले – चालले; चाकर – नोकर, सेवक. होइ – होऊन; राजनु – राजन, राजा; जाणहि – जाणे; दरि – द्वारी; घरि – घरात; ठाक – अडथळा, अडचण; एको रवि – एकरूप होणे; रहिआ – झाला; दूजा – दुसरा; अवरु – अन्य.

भावार्थ : ज्याने स्वतःचे सत्यस्वरूप जाणले त्यास आपल्या अंतरातच प्रभू परमात्मा वास करत आहे याचा साक्षात्कार प्राप्त होतो. जो सत्यरूप परमेश्वरात रममाण झाला, त्याच्या अंतरात तो सत्यरूप परमात्मा कायम ठाण मांडून बसतो. तो प्रभू परमात्मा तिन्ही लोकात भरून राहिला आहे. तो सदैव सत्य व स्थिर आहे. म्हणूनच त्यास सदा अस्तित्वमान प्रभू परमात्मा म्हणतात. ॥५॥ ज्या जीवाने तो प्रभू परमात्मा आपल्या अंगप्रत्यंगात भरून राहिला आहे हे जाणले तो जीव खरोखर धन्य होय, भाग्यवान होय. अशा जीवास तो प्रभू परमात्मा आपल्या महालात बोलावून घेतो व तो जीवही त्याच्या सेवेत अखंड रममाण होते. जो जीव आपल्या गुणाने पतिपरमेश्वरास मोहित करतो, प्रभू परमेश्वराचे प्रेम प्राप्त करतो तोच खरा भाग्यवान जीव. ॥६॥ त्या प्रभू परमात्म्याच्या प्राप्तीसाठी जरी कोणी सारी पृथ्वी धुंडाळली, जंगलात गेला, गिरिकंदरी भटकला तरी त्यास प्रभुप्राप्ती होणार नाही. सतगुरू प्राप्त झाल्याशिवाय, त्याच्या मार्गदर्शनाशिवाय प्रभू

परमात्म्याची प्राप्ती शक्य नाही. प्रभुनामाच्या प्राप्तीशिवाय जन्म-मृत्यूच्या चक्रात पुनः पुन्हा फिरत राहावे लागेल. ॥७॥ जे गुरूच्या मार्गदर्शनानुरूप प्रभू परमात्म्याचे सेवक बनून प्रभुप्राप्तीच्या मार्गाने चालले आहेत, त्यांना जाऊन विचारा. ते प्रभू परमात्म्यास आपले सर्वस्व मानतात, राजाधिराज मानतात. त्यामुळेच त्या प्रभूच्या राजद्वारी त्यांना कोणीही अडवू शकत नाही. नानक सांगतात, जे प्रभू परमात्म्याशी एकरूप झाले त्यांना सर्वत्र प्रभू परमात्माच दिसतो. अन्य कोणीही दिसत नाही. ॥८॥६॥

॥ सिरीरागु महला १ ॥

गुर ते निरमलु जाणीऐ निरमल देह सरीरु ॥
 निरमलु साचो मनि वसै सो जाणै अभ पीर ॥
 सहजै ते सुख अगलो न लागै जम तीरु ॥१॥
 भाईरे ! मैलु नाही निरमल जलि नाइ ॥
 निरमलु साचा एकू तू होरु मैलु भरी सभ जाइ ॥१॥रहाउ ॥
 हरि का मंदरु सोहणा कीआ करणैहारि ॥
 रवि ससि दीप अनूप जोति त्रिभवणि जोति अपार ॥
 हाट पटण गइ कोठडी सचु सउदा वापार ॥२॥
 गिआन अंजनु भै भंजना देखु निरंजन भाइ ॥
 गुपतु प्रगटु सभ जाणीऐ जे मनु राखै ठाइ ॥
 ऐसा सतिगुरु जे मिलै ता सहजे लए मिलाइ ॥३॥
 कसि कसवटी लाईऐ परखे हितु चितु लाइ ॥
 खोटे ठउर न पाइनी खरे खजानै पाइ ॥
 असा अंदेसा दूरि करि इउ मलु जाइ समाइ ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५७)

शब्दार्थ : निरमलु – निर्मळ (ईश्वर); सरीरु – शरीर; साचो – सत्य; सो – तो; अभ – हृदय; पीर – पीडा; सहजै – सहज (स्थिती); अगलो – पुष्कळ, अधिक; जम – यम; तीरु – तीर, बाण; मैल – मळ, घाण, दोष; जलि – जल; नाइ – नाम; साचा – सत्य; एक – एकमात्र; तू – तू; होरु – अन्य; सभ जाइ – सर्व जागी, सर्वत्र; मंदरु – मंदिर; सोहणा – सुंदर; कीआ – केले आहे; करणै हारि – निर्मात्याने; ससि – चंद्र, चंद्रमा; अनूप – अनन्य; त्रिभवणि – त्रिभुवनात, तीनही लोकांत; हाट – बाजार; पटण – नगर; गइ – किल्ला; कोठडी – कोठ्या; सच – खरा; वापार – व्यापार; गिआन – ज्ञान; अंजनु – अंजन; भैभंजना – भय नाशक; देखु – पाहा; गुपतु – गुप्त; जाणीऐ – जाणा; सतिगुरु – सतगुरू; ता – तो; लए मिलाइ – एकरूप होतो; कसि – कस लावून; कसवटी – कसोटी; लाईऐ – लावा (लावणे); परखे – पारखतो; हितु – हित; चितु – चित्त; लाइ – लावून; ठउर – ठिकाण, जागा; नपाइनी – मिळत नाही, प्राप्त होत नाही; खरे – सत्य, खरे; खजानै – खजिना; आस – आशा; अंदेसा – शंका चिंता; इउ – याप्रकारे; समाई – सामावून जाते, लीन होते.

भावार्थ : तो नित्य शुद्ध, पवित्र निर्मळ प्रभू परमात्मा सतगुरूकृपेने प्राप्त होऊ शकतो. प्रभूची प्राप्ती झाल्यावर साधकाचे तम-मनही शुद्ध-पवित्र-निर्मळ होते. तो प्रभू परमात्मा ज्याच्या अंतःकरणात वसतो त्याच्या सर्व पीडा, दुःखे नष्ट होतात. प्रभू परमात्म्याच्या ज्ञानामुळे सहजावस्था प्राप्त होते व यमपाशातून सुटका होते. ॥१॥ हे बंधो ! प्रभुनामरूपी पवित्र निर्मळ

जळाने स्नान कर. तुझ्या मनावरील विषयविकाररूपी मळ धुवून जाईल व तुझे मनही पवित्र व निर्मळ होईल. प्रभू परमात्माच केवळ शुद्ध-पवित्र-निर्मळ आहे, बाकी सगळा संसार विषयविकाररूपी मळाने मलिन झालेला आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ हा मानवी देह हे परमेश्वराचे सुंदर मंदिर आहे. प्रभू परमात्म्याने स्वतः ते घडवले आहे. त्याच्या अंतरात ज्याने सारे त्रिभुवन व्यापले आहे अशा परब्रह्म परमात्म्याची अनुपमेय ज्योत विराजमान असते. ज्ञानरूप सूर्य. चंद्राचा प्रकाश त्याचे अंतःकरण उजळून टाकतो. मानवी शरीरातच सारे ब्रह्मांड स्थित आहे. तेथे नगर, बाजारहाट, किल्लेकोट. भांडार सारे काही विद्यमान आहे व तेथे सत्य प्राप्तीचा व्यवहार चालतो. प्रभू परमात्म्याने दिलेल्या ह्या सर्व साधनाद्वारे प्रभुप्राप्तीचा खटाटोप करायचा असतो. ॥२॥ गुरुचे ज्ञान हे अंजन आहे. ज्ञानांजन प्राप्त झाल्याने साधक भयापासून मुक्त होतो. निर्भय होतो. त्याचे अंतःकरणात प्रभू परमात्म्याचे ठायी भक्ती निर्माण होते. हे मित्रा! तू त्या प्रभू परमात्म्याचे ठायी चित्त एकाग्र केलेस तर तुझ्या लक्षात येईल की तो प्रभू परमात्मा सर्वत्र आहे. कोठे गुप्तरूपात आहे, कोठे प्रगटरूपात आहे. तो सर्वव्याप्त आहे ह्याची तुला अनुभूती प्राप्त होईल. जो प्रभू परमात्म्याशी एकरूप झाला आहे. असा सतगुरू जर जीवास लाभला तर तो जीवाचे सहजपणे परमात्म्याशी मिलन घडवून आणील. ॥३॥ प्रभू परमात्मा अशा जीवांची कडक कसोटी लावून परीक्षा घेतो. अत्यंत जाणीवपूर्वक पारख करतो व जे त्या कसोटीस खरे उतरतात त्यांच्या मनातील सर्व शंकांचे निरसन करून त्यांना तो आपल्या जवळ स्थान देतो. जे खोटेपणा करतात त्यांना तो दूर लोटतो. ॥४॥

सुख कउ मागै सभु को दुखु न मागै कोइ ॥
सुखे कउ दुखु अगला मनमुखि बूझ न होइ ॥
सुख दुख सम करि जाणीअहि सबदि भेदि सुखु होइ ॥५॥
बेदु पुकारे वाचीऐ बाणी ब्रहम बिआसु ॥
मुनिजन सेवक साधिका नामि रते गुणतासु ॥
सचि रते से जिणि गए हउ सद बलिहारै जासु ॥६॥
चहु जुगि मैले मलु भरे जिन मुखि नामु न होइ ॥
भगती भाइ विहूणिआ मुहु काला पति खोइ ॥
जिनी नामु विसारिआ अवगण मुठी रोइ ॥७॥
खोजत खोजत पाइआ डरु करि मिलै मिलाइ ॥
आपु पछाणै घरि वसै हउमै त्रिसना जाइ ॥
नानक, निरमल ऊजले जो राते हरिनाइ ॥८॥७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५७)

शब्दार्थ : कउ – ला; मागै – मागतात; सुखै – सुखाची; अगला – अधिक; मनमुखि – मनमुख, स्वेच्छाचारी; बूझ – समज; सम – सारखे, समान; जाणीअहि – जाणावे; सबदि – (गुरुच्या) शब्दाने; भेदि – भेदले; बेदु – वेद; पुकारे – धावा करून, हाक मारून; वाचीऐ – वाचले जावे; बाणी – वाणी; बिआसु – व्यास ऋषी; साधिका – साधक; रते – रममाण; गुणतासु – गुणांचे भांडार; से – ते; जिणि गए – जिकले, सफल झाले; हउ – मी; सद – सदा, नेहमी; बलिहारै – आत्मार्पण; जासु – होणे, करणे; चहु – चारही; जुगि – युगात; मैले – मलीन; मलु – मळ; भरे – भरलेला; भगती – भक्तिभावाने; विहूणिआ – शिवाय, विरहीत; मुहु – मुख; काला – काळे, अपमानित; पति – प्रतिष्ठा, मान; खोइ – घालवली; जिनी – ज्याने, (ज्याचे); विसारिआ – विसरले; अवगण – अवगुण;

मुठी रोड़ - फसगत झालेली रडते; खोजत - शोधत, पाइआ - प्राप्त झाले; डरु - डर, भय; करि - केलेल्याने; मिलै मिलाइ - भेट घडवितो; आपु पछाणै - स्वतःला ओळखून; घरि - आत्मरूप; वसै - वसले; हउमै - अहंकार; त्रिसना - तृष्णा; जाइ - नष्ट होते; ऊजले - उज्ज्वल; जो - जे; राते - रममाण झाले; हरिनाइ - हरीनामात.

भावार्थ : सर्व जीव सुख प्राप्तीचीच इच्छा धरतात. कोणीही दुःखाची इच्छा करीत नाही. पण स्वेच्छाचारी सुखासाठी म्हणून जो जो प्रयत्न करतो, तो तो त्यास अधिकच दुःख प्राप्त होते. जो ईश्वरभक्त सुखदुःख समान मानून निरंतर अखंडपणे प्रभुनामात लीन होतो त्यालाच सुख प्राप्त होते ॥५॥ हे मानवा ! तू वेदशास्त्रे वाचून पाहा. ह्या सर्व अभ्यासातून तुला समजून येईल की हे ज्ञानग्रंथ परत परत उच्च स्वराने सांगत आहेत, की आजपर्यंत होऊन गेलेले सारे प्रभुसेवक, साधक, मुनीजन सारेजण प्रभुनामात रममाण झाले होते. सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे चरणी जे लीन होतात तेच ह्या संसारात विजय प्राप्त करतात. अशा लोकांवरून मी माझा जीव ओवाळून टाकतो. ॥६॥ ज्याच्या मुखात प्रभुनाम नाही असा जीव सदैव चारहीयुगात विषयविकारांच्या मळाने मलीन असतो. भक्तिहीन जीवाचे तोंड काळे होते. तो आपली सर्व पतप्रतिष्ठा घालवून बसतो. जो प्रभुनामास विसरला तो मोहमायेच्या पाशात अडकून, विषयविकारात मग्न होऊन, अवगुणात लिप्त होतो आणि सदैव कष्ट सहन करतो. ॥७॥ नीट शोध घेतला की लक्षात येते की आपल्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी आदरयुक्त दरारा असला पाहिजे, तरच त्याला प्राप्त करता येऊ शकते. जीवाला आत्मज्ञान प्राप्त झाले, स्वरूपाचे ज्ञान झाले की त्याच्या लक्षात येते की तो स्वयं ज्योतिस्वरूप आहे. मग त्याच्या मनातील विषयविकारांची तृष्णा, अहंकार समूळ नष्ट होते. नानक सांगतात, हरिनामात रंगून गेलेला जीव सदैव शुद्ध, बुद्ध, निर्मल व पवित्र असतो. ॥८॥ ॥७॥

॥ सिरीरागु महला १ ॥

सुणि मन भूले बावरे, गुर की चरणी लागु ॥
हरि जपि नामु धिआइ तू जमु डरपै दुख भागु ॥
दूखु घणोदोहागणी किउ थिरु रहै सुहागु ॥१॥
भाईरे अवरु नाही मै थाउ ॥
मै धनु नामु निधानु है गुरि दीआ बलि जाऊ ॥१॥ रहाउ ॥
गुरमति पति साबासि तिसु तिस कै संगि मिलाउ ॥
तिसु बिनु घड़ी न जीवऊ बिनु नावै मरि जाउ ॥
मै अंधुले नामु न वीसरै टेक टिकी घरि जाउ ॥२॥
गुरू जिना का अंधुला चले नाही ठाउ ॥
बिनु सतिगुर नाउ न पाईऐ बिनु नावै किआ सुआउ ॥
आइ गइआ पछुतावणा जिउ सुंजै घरि काउ ॥३॥
बिनु नावै दुखु देहरी जिउ कलर की भीति ॥
तबलगु महलु न पाईऐ जबलगु साचु न चीति ॥
सबदि रपै घरु पाईऐ निरबाणी पदु नीति ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५७)

शब्दार्थ : सुणि – ऐक; बावरे – वेड्या; लागु – लाग; धिआइ – ध्यान कर; जमु – यम; डरपै – भीती; घणो – खूप, पुष्कळ; दोहागणी – दुदैवी स्त्री; किउ – कसे; थिरु – स्थिर; रहै – राहील; अवरु – अन्य; मै – माझ्यासाठी; थाउ – स्थान, ठिकाण; धनु – धन; निधानु – संपत्ती; गुरि – गुरूने; दीआ – दिलेले आहे; बलिजाउ – आत्मार्पण करीन; गुरमति – गुरूच्या शिक्षणामुळे; पति – पत, प्रतिष्ठा; साबासि – प्रतिष्ठा, वाहवा; तिसु – त्याला; तिस – त्याच्या; कै – च्या; संगि – बरोबर; तिसुबिनु – त्याच्याशिवाय; न जीवऊ – जगू शकणार नाही; बिनु नावै – नामाशिवाय; अंधुले – अज्ञानाला; टेक – आश्रय; टिकी – स्थिर होऊन, टिकून; घरि – घरी; जिना – ज्याचा; बिनु सतिगुर नाउ न पाईऐ – सतगुरूशिवाय नाम मिळत नाही; किआ – काय ? सुआउ – लाभ, प्रयोजन; आइ गइआ – येतो जातो, जन्म मरण; पछतावणा – पश्चात्ताप पावतो; जिउ – ज्याप्रमाणे; सुंजै – निर्जन; घरि – घरात; काउ – कावळा; देहुरी – देह, शरीर; जिउ – जीव; कलर – खारी माती; भीति – भित; तबलगु – तो पर्यंत; महलु – परमेश्वराचा महाल; पाईऐ – प्राप्त होतो; जबलगु – जोपर्यंत; चीति – चित्तात; सबदि – प्रभुनामात; रपै – रंगून जाण्याने; घरु – घर; पाईऐ – प्राप्त होते; निरबाणी – वासनारहित; पदु – पद; नीति – नित्य, सदा.

भावार्थ : हे माझ्या वेड्या विसराळू मना ! मी काय सांगतो ते नीट ध्यानपूर्वक ऐक. तू गुरु चरणांना शरण जा. प्रभू परमात्म्याचा जप कर. प्रभुनामाचे ध्यान कर. तुझे सर्व दुःख दूर होईल. प्रत्यक्ष यमराजही तुला भिऊन दूर पळेल. प्रभुप्रेमास पारखा झालेला जीव खूप दुःख भोगतो. त्याचे सौभाग्य कसे स्थिर राहणार ? ॥१॥ हे बंधू ! मला अन्य कोणताच आधार नाही. माझ्या सतगुरूने मला दिलेले प्रभुनामरूपी धन हाच माझा एकमेव आधार. अशा सद्गुरूवर मी माझा जीव ओवाळून टाकतो. त्याच्या चरणी मी आत्मसमर्पण करतो. ॥१॥ रहाउ ॥ सतगुरूच्या सांगण्याप्रमाणे वागणाऱ्याला सतप्रभु दरबारी सन्मान प्राप्त होतो. धन्य तो सतगुरू अशाच सतगुरूच्या सान्निध्यात, संगतीत सदैव राहण्यासाठी माझा जीव तडफडतोय. अशा सतगुरूशिवाय मी क्षणभरही जिवंत राहू शकत नाही. प्रभुनामाशिवाय मी मरून जाईन. मी मोहमायेने अंध झालो आहे. हे प्रभो ! माझ्या मनाला प्रभुनामाचा कधीही विसर न पडो. ह्याच प्रभुनामाच्या आधाराने मी प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करू शकेन. ॥२॥ ज्याचा गुरू मोहमायेने अंधळा झाला आहे त्याच्या शिष्यांना कोणाचा आधार प्राप्त होत नाही. सतगुरूशिवाय प्रभुनामाची प्राप्ती नाही व प्रभु नामाची प्राप्तीच झाली नाही तर ह्या जीवनाला अर्थच उरत नाही. मानवजन्म प्राप्त करूनही पश्चात्ताप पावून हे जग सोडून जावे लागते. जसा ओसाड घरात कावळा येतो आणि जातो. नुसत्या येरझाऱ्यांशिवाय त्याला काही प्राप्त होत नाही. तशीच स्थिती ज्यास जन्मास येऊन प्रभु नाम प्राप्त झाले नाही त्या जीवाची होते ॥३॥ ज्या प्रमाणे क्षारयुक्त मातीच्या कच्च्या विटांनी बांधलेली भिंत क्षणोक्षणी विरघळून नष्ट होऊन जाते, त्याच प्रमाणे नामविहीन जीवन प्रत्येक क्षणी दुःखाने क्षीण होत होत नष्ट होते. जो पर्यंत सत्यरूप परमात्मा हृदयात स्थान प्राप्त करत नाही, तो पर्यंत त्या जीवास प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात स्थान प्राप्त होत नाही. जो जीव प्रभु नामात रंगून गेला त्यासच परमपद प्राप्त होते. तोच निर्वाण पदास, मोक्ष पदास प्राप्त करतो. ॥४॥

हऊ गुर पूछउ आपणे गुर पुछि कार कमाउ ॥

सबदि सलाही मनि वसै हउमै दुखु जलि जाउ ॥

सहजे होइ मिलावडा साचे साचि मिलाउ ॥५॥

सबदि रते से निरमले तजि काम क्रोधु अहंकारु ॥

नामु सलाहनि सद सदा हरि राखहि उरधारि ॥

सो किउ मनहु विसारीऐ सभ जीआ का आधारु ॥६॥

सबदि मरै सो मरि रहै फिरि मरै न दूजी वार ॥

खंड १ [१७०]

सबदै ही ते पाईए हरिनामे लगै पिआरु ॥
 बिनु सबदै जगु भूला फिरै मरि जनमै वारो वार ॥७ ॥
 सभ सालाहै आप कउ वडहु वडेरी होइ ॥
 गुर बिनु आपु न चीनीए कहे सुणे किआ होइ ॥
 नानक सबदि पछाणीए हउमै करै न कोई ॥८ ॥८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५८)

शब्दार्थ : हउ – मी; पूछउ – विचारू; आपणे – आपले; पुछि – विचारून; कार कमाउ – काम करू; सलाही – स्तुती करू; मनि वसै – मनात वास करते, वसते; सहजे – सहजावस्था; होइ मिलावडा – भेट, मिलाप; सबदि – नामात; रते – रमले; निरमले – निर्मल; पवित्र; तजि – त्याग करून; सलाहनि – स्तुती करतात; सद सदा – सदा सर्वदा; राखहि – राखतात; उरधारि – हृदयात; सो – जो, त्याला; किउ – कसे काय; मनहु – मनातून; निसारीए – विस्मृत करावे, विसरावे; सभ – सर्व; जीआ का – जीवाचा; आधारु – आधार; सबदै – प्रभुनामाद्वारा; पिआरु – प्रिय; जगु – जगत, संसार; भूला – भुलून; फिरै – फिरतो; मरि जनमै वारो वार – पुनः पुन्हा जन्मतो आणि मरतो; सभसालाहै आप कउ – सर्व आपली आपली प्रशंसा करतात; वडहु – मोठ्याहून; वडेरी – मोठी; आपु – स्वतःला; न चीनीए – जाणले जात नाही; कहे – सांगून; सुणे – ऐकून; किआ होइ – काय होईल; सबदि पछाणीए – प्रभुनाम जाणून, शब्दाने; हउमै – अहंकार; हउमै करै न कोई – तो अहंकार करत नाही; कोई – कोणी;

भावार्थ : मी माझ्या सतगुरूचे मार्गदर्शन प्राप्त करावे, त्याने सांगितल्याप्रमाणेच प्रत्येक काम, प्रत्येक कृती केल्याने प्रभु नामाच्या माध्यमातून मी त्या प्रभू परमात्म्याची स्तुती गावी व त्यास आपल्या हृदयात धारण करावे. त्यामुळे माझ्या मनातील अहंकाराचे दुःख जळून जाते, सहजावस्था प्राप्त होते व प्रभू परमात्म्याशी मिलन होते. सत्याचा अंशमात्र असलेला मी पूर्व सत्यरूप प्रभू परमात्म्यात विलीन होतो. ॥५ ॥ जो शब्दरूप परब्रह्मात रंगून जातो. त्याच्या अंतरातील काम, क्रोध, अहंकार आदी सर्व विकार नष्ट होऊन जातात व त्याचे अंतःकरण शुद्ध, पवित्र व निर्मळ होते. असा जीव मग सतत प्रभू परमात्म्याची स्तुति गीते गातो व त्या प्रभू परमात्म्यास सदासर्वदा कायमस्वरूपी हृदयात धारण करतो. तो प्रभू परमात्मा सर्वजीवांचा आधार आहे. त्याला कोण कसे बरे विसरणार ? ॥६ ॥ ज्याने शब्दरूप परब्रह्माची प्राप्ती केली, त्याने स्वतःस परमात्म्यात विलीन करून टाकले. त्यालाच मृत्यूचा खरा अर्थ समजला, मग त्याला अन्य मरण मरावे लागत नाही. तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. तो शब्दब्रह्म तरंगून प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करतो. ॥७ ॥ जगात सर्व जण आत्मस्तुतीत मग्न असतात. तू मोठा की मी अशी चढाओढ करतात व स्वतःच महानाहून महान असल्याचा आव आणतात पण असल्या भाकड कथांचा काहीही लाभ होत नाही. कारण सतगुरूच्या मार्गदर्शनाशिवाय आत्मज्ञान प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात ज्याने शब्दब्रह्माच्या माध्यमातून आत्मज्ञान प्राप्त केले, तो कधीही आत्मस्तुती करीत नाही. त्याच्या हृदयात अहंकाराचा लवलेश ही राहत नाही. ॥८ ॥८ ॥

॥ सिरिरागु महला १ ॥

बिनु पिर, धन सीगारीए जोबनु बादि खुआरु ॥
 ना माणे सुखि सेजडी बिनु पिर बादि सीगारु ॥
 दूखु घणो दोहागणी ना घरि सेज भतारु ॥१ ॥
 मन रे राम जपहु सुखु होइ ॥
 बिनु गुर प्रेमु न पाईए सबदि मिलै रंगु होई ॥१ ॥रहाउ ॥

खंड १ [१७१]

गुर सेवा सुखु पाईऐ हरि वरु सहजि सीगारु ॥
 सचि माणे पिर सेजडी गूडा हेतु पिआरु ॥
 गुरमुखि जाणि सिजाणीऐ गुरि मेली गुण चारु ॥२॥
 सचि मिलहु वर कामणी पिरि मोही रंगु लाइ ॥
 मनु तनु साचि विगसिआ कीमति कहणु न जाइ ॥
 हरि वरु घरि सोहागणी निरमल साचै नाइ ॥३॥
 मन महि मनुआ जे मरै ता पिरु रावै नारि ॥
 इकतु तागै रलि मिलै गलि मोतीअन का हारु ॥
 संतसभा सुखु ऊपजै गुरमुखि नाम अधारु ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५८)

शब्दार्थ : बिनु – विना; पिर – प्रभू, पती; धन – स्त्री (जीवरूपी स्त्री); सीगारीए – शृंगार करते; जोबनु – यौवन; बादि – व्यर्थ; खुआरु – अपमानित; माणे – भोगते, आनंद भोगते; सेजडी – सेज, शय्या; बादि – निरुपयोगी; सिगारु – शृंगार; घणो – खूप, भरपूर; दोहागणी – दुद्वैवी स्त्री; घरि – देह, हृदय, अंतरात; भतारु – पती, नवरा; जपहु – जप, जप कर; मिले – मिळणार; रंगु – आनंद, प्रसन्नता; वरु – वर, पती; सहजि – सहजपणे, विनासायास; गूडा – गाढ, घनिष्ठ; हेतु – प्रेम; पिआरु – प्रेम; जाणि-सिजाणीए – जाणला, ओळखला जातो; मेली – मिळवून देतो; गुण चारु – गुणयुक्त आचरण; मिलहु – एकरूप; कामणी – कामिनी; पिरि – पती परमात्मा; साचि – सत्य; विगसिआ – विकसित झाले; कीमति – किंमत, मूल्य; कहणु न जाइ – सांगता येत नाही; सोहागणी – सुवासिन; निरमल – निर्मळ; साचै – सत्य; नाइ – नाम; मनुआ – मन; रावै – रममाण होतो; इकतु – एकाच; तागै – धागा; रलि – मिळून; गलि – गळ्यात; हारु – हार; ऊपजै – उत्पन्न होते; अधारु – आधार.

भावार्थ : पतीशिवाय स्त्रीने केलेला शृंगार व तिचे तारुण्य व्यर्थ होय. ते दुःखास कारणीभूत होते. अशा स्त्रीस कधीही आनंदरूप सुखशय्या प्राप्त होत नाही. पती जवळ नसल्याने ती दुःखी होते. शेजेवर शेजारी पती नसल्याचे फार मोठे दुःख अशा दुद्वैवी स्त्रीच्या वाट्याला येते. अशा जीवाने कितीही व्रतवैकल्ये केली, अन्य कर्मकांडाचे आचरण केले तरी त्यास प्रभूचे प्रेम प्राप्त होत नाही. त्यामुळे त्याचा हा सारा खटाटोप वाया जातो. एवढेच नव्हे तर तो दुःखास कारण होतो. प्रभू परमात्म्याशी मिलन न झाल्याने त्या जीवास कधीच आनंद, सुख प्राप्त होत नाही तो जीव सदैव दुःखीच राहतो. ॥१॥ हे मना, नामजपाने सुख प्राप्त होते. सतगुरूवाचून प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमाची प्राप्ती होत नाही. सतगुरूकडून प्रभुनामाची प्राप्ती झाल्यावर जीव आनंदात रंगून जातो. ॥१॥रहाउ ॥ सतगुरूच्या सेवेने सुखाची प्राप्ती होते. मग सहजी स्त्रीस पति प्रभूची प्राप्ती होते व शृंगाराचे सार्थक होते. तोच मग तिला शृंगारतो. अशी स्त्री पतीची शय्यासोबत लाभल्याने सत्यरूप आनंद प्राप्त करते. मग तिच्या प्रभूवरील प्रीतीचा रंग अधिकच गडद होतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्यानेच प्रभू परमात्म्यास जाणता येते. तो गुरूच त्या गुणसागर प्रभू परमात्म्याशी मिलन घडवून आणतो. ॥२॥ हे कामिनी (जीवात्मा) त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जा. ज्या जीवात्म्यावर (स्त्रीवर) पति परमात्म्याने आपल्या प्रेमाचा रंग चढवून त्याला आपल्याकडे मोहित केले, त्याच्या तनमनात सत्याचा प्रकाश विकसित होतो. हे प्रेम किंमत करण्यापलीकडेचे आहे अमूल्य आहे. ज्या भाग्यवान जीवात्म्याच्या (स्त्रीच्या) हृदयात स्वयंप्रभू परमात्म्याने स्थान ग्रहण केले आहे, त्या जीवात्म्याचे चित्त प्रभुनामरूपी पवित्र जलाने निर्मल, शुद्ध पवित्र होते. ॥३॥ जर जीव (स्त्री) स्वयंप्रेरणेने आपल्या मनातील अहंकार नष्ट करील तर तो पति परमात्मा त्या जीवात (स्त्रीत) रममाण होऊन जातो. मग एकाच सूत्रात ओवलेले मोती कधीही एकमेकापासून दूर होत नाहीत. त्याच प्रमाणे जीवात्मा (स्त्री) व परमात्मा (पती) एकमेकाशी घट्ट

बांधले जातात. अशा जीवास मग सत्संगात आनंद प्राप्त होतो. गुरुपासून प्राप्त झालेले प्रभू परमात्म्याचे नाम हाच त्या जीवाचा एकमेव आधार होतो. ॥४॥

खिन महि उपजै खिनि खपै खिनु आवै खिनु जाइ ॥
सबदु पछाणै रवि रहै ना तिसु कालु संताइ ॥
साहिबु अतुलु न तोलीऐ कथनि न पाइआ जाइ ॥५॥
वापरी वणजारिआ आए वजहु लिखाइ ॥
कार कमावहि सच की लाहा मिलै रजाइ ॥
पूंजी साची गुरु मिलै ना तिसु तिलु न तमाइ ॥६॥
गुरुमुखि तोलि तुलाइसी सचु तराजी तोलु ॥
आसा मनसा मोहणी गुरि ठाकी सचु बोलु ॥
आपि तुलाए तोलसी पूरे पूरा तोलु ॥७॥
कथनै कहणि न छुटीऐ ना पडि पुसतक भार ॥
काइआ सोच न पाईऐ बिनु हरि भगति पिआर ॥
नानक नामु न वीसरै मेले गुरु करतार ॥८॥९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५८)

शब्दार्थ : खिन महि – क्षणात; खपै – नष्ट होते; आवै – येते; सबदु – शब्द - नाम; पछाणै – ओळखला जातो; तिसु – त्याला; संताइ – दुःख देतो; अतुलु – अद्वितीय; अनुपम; तोलीऐ – तोलले जाते; कथनि – कथन करून; कथनि न पाइआ जाइ – कथन करून प्राप्त होत नाही; वापारी – व्यापारी; वणजारिआ – व्यापारी; वजहु – पगार, वेतन; लिखाइ – लिहून; कार – व्यवसाय; कमावहि – करतात; लाहा – लाभ, फायदा; रजाइ – इच्छा, कृपा; मिलै – मिळतो; तिसु – त्याला; तिलु – तिळमात्र, किंचित; तमाइ – लोभ, लालच; तुलाइसी – तोलले जातील; सचु – सत्य; तराजी – तराजू; मनसा – इच्छा, इरादा, उद्देश; मोहणी – मोहणारी; गुरि – गुरूच्या; ठाकी – थांबवते; आपि – प्रभू; कथनै – कथन करूनच; कहणि – सांगून; छुटीऐ – सोडवणूक; पडि – वाचून, वाचन करून; पुसतक – पुस्तक; भार – बोजा, भार; काइआ – काया, शरीर; सोच – शुचिता, पवित्रता; भगति – भक्ती; पिआर – प्रेम; विसरै – विसरणे / ले; मेले – मिळवून देतो; करतार – सृष्टीकर्ता, परमेश्वर;

भावार्थ : हे मन इतके चंचल आहे की क्षणात त्यात प्रभुप्रेम उत्पन्न होते तर क्षणात ते प्रभूपासून दूर भरकटते. क्षणात इकडे येते क्षणात तिकडे जाते. त्याच्या गतीचा भरवसाच सांगता येत नाही. पण ह्याच चंचल मनास जेहा प्रभुनामाची प्राप्ती होते तेव्हा हेच मन स्थिर होऊन परमात्म्याशी एकरूप होते. मग कळीकाळही त्यास दुःख देऊ शकत नाही. तो प्रभू परमात्मा अतुलनीय आहे, वर्णन करण्यापलीकडे आहे. त्याचे वर्णन कोणीही करू शकत नाही. तो अवर्णनीय आहे. ॥५॥ सर्व व्यापारीरूपी जीव आपापल्या व्यापाराचा; भल्याबुऱ्या कर्माचा हिशोब घेऊन प्रभू दरबारात उपस्थित होतात सत्याची कमाई करतात. ते प्रभूच्या मर्जीनुसार त्याच्या प्रेमाचा लाभ प्राप्त करतात. त्यांना सतगुरूरूपी भांडवल प्राप्त होते मग त्यांना कशाचाही तिळमात्रही लोभ होत नाही. ॥६॥ प्रभूच्या दरबारात प्रत्येक जीवाच्या भल्याबुऱ्या कर्माचे सत्याच्या तराजूतून मोजमाप केले जाते. जे सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतात, तेच परमात्म्याच्या सत्यरूप तराजूत खरे ठरतात. प्रभू परमात्मा स्वतः अशा जीवांच्या लोभ तृष्णादी वासनांचा नाश करतो. प्रभू परमात्म्याचे वजनमाप चोख असते. त्याचे निर्णयही सत्य व योग्य असतात. ॥७॥ केवळ धर्मचर्चा करून किंवा ऐकून, धर्मग्रंथ वाचून कोणासही

मुक्ती प्राप्त होत नाही. केवळ स्नानादी कर्मांनी शरीराची पवित्रता प्राप्त करूनही मुक्ती प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात, सतगुरू ज्या जीवाचे त्या प्रभू परमात्म्याशी मिलन घडवून आणतो त्याच्या मनातून प्रभुनाम केव्हाही विस्मृत होत नाही. ॥८ ॥९ ॥

॥ सिरिरागु महला १ ॥

सतिगुरु पूरा जे मिलै पाईए रतनु बीचारु ॥
 मनु दीजै गुर आपणे पाईए सरब पिआरु ॥
 मुकति पदारथु पाईए अवगण मेटणहारु ॥१ ॥
 भाईरे गुर बिनु गिआनु न होइ ॥
 पूछहु ब्रहमे नारदै बेद बिआसै कोइ ॥१ ॥रहाउ ॥
 गिआनु धिआनु धुनि जाणीए अकथु कहावै सोइ ॥
 सफलिओ बिरखु हरीआवला छाव घणेरी होइ ॥
 लाल जवेहर माणकी गुर भंडारै सोइ ॥२ ॥
 गुर भंडारै पाईए निरमल नाम पिआरु ॥
 साचो वखरु संचीए पूरै करमि आपारु ॥
 सुखदाता दुख मेटणो सतिगुर असुर संघारु ॥३ ॥
 भवजलु बिखमु डरावणो ना कंधी ना पारु ॥
 ना बेडी ना तुलहडा ना तिसु वंडु मलारु ॥
 सतिगुरु भै का बोहिथा नदरी पारि उतारु ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५९)

शब्दार्थ : पूरा – पूर्ण; जे – जर; पाईए – प्राप्त झाला; रतनु बीचारु – ज्ञानरत्न; दीजै – द्या, अर्पण करा; आपणे – आपले; सरब पिआरु – सर्वांना आवडणारा; मुकति – मुक्ती; अवगण – अवगुण; मेटणहारु – दूर करणारा, हरण करणारा; गिआनु – ज्ञान; पूछहु ब्रहमे – ब्रह्मदेवाला विचारा; नारदै – नारदाला; बेदबिआसै – वेदव्यासांना; गिआनु – ज्ञान; धिआनु – ध्यान; धुनि – शब्द, आवाज; अकथु – अकथनीय; सफलिओ – प्रफुल्लित, आनंदित झाला; हरीआवला – हिरवा, टवटवीत; घणेरी – गर्द, दाट; लाल – एक प्रकारचे रत्न; जवेहर – जवाहीर, रत्ने; माणकी – माणिक; भंडारै – भांडारात; सोइ – तो सर्व; पाईए – प्राप्त होतात; पिआरु – प्रेम; वखरु – सौदा, वस्तू; संचीए – संचित करावी; करमि – भाग्याने; अपारु – अपार, परमेश्वर; दुख मेटणो – दुःखनाशक; असुर संघारु – असुरी वृत्तीचा नाश करणारा; भवजलु – भवसागर, संसार सागर; बिखमु – विषम, कठीण; डरावणो – भीतीदायक; कंधी – किनारा, तट; पारु – पार, दुसरा किनारा; बेडी – नौका; तुलहडा – बांबू, फळ्या इत्यादीनी बनवलेली नाव; तिसु – त्याला; मलारु – नावाडी; भै – भवसागर; बोहिथा – जहाज; नदरी – कृपेने.

भावार्थ : जर जीवाला सतगुरूची पूर्ण कृपा प्राप्त झाली, तर त्याच्याकडून जीवाला प्रभू परमात्म्याविषयीचे ज्ञानरूपी रत्न प्राप्त होते. जर साधक स्वतःस गुरुचरणी पूर्णपणे समर्पित करील, तर त्या साधकास सर्व जीवांवर प्रेम करणारा तो प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. त्याच्या अंतरातील सर्व अवगुणांचा नाश होतो व त्यास मुक्ती देणारे नाम प्राप्त होते. ॥१ ॥ हे बंधू!, सतगुरूशिवाय ज्ञानप्राप्ती होत नाही. प्रत्यक्ष ब्रह्मदेव, नारद, वेदव्यास आदी श्रेष्ठ भक्तांना जाऊन विचार ते तुला हेच

सांगतील. ॥१॥रहाउ ॥ प्रभू परमात्माचे ज्ञान, ध्यान प्रभुनाम सारे काही सतगुरूकडून प्राप्त होते. त्या वर्णनापलिकडे असलेल्या प्रभू परमात्म्याचे वर्णनही सतगुरूच करू शकतो. अरे, सतगुरूचा महिमा काय सांगू? सतगुरू म्हणजे साक्षात घनदाट छाया देणारा भरपूर फळा-फुलांनी भरलेला हिरवागार विशाल वृक्ष आहे. गुणरूपी हिरे, मोती, माणकांचे प्रचंड भांडार आहे. ॥२॥ सतगुरूरूपी भांडारातूनच ते निर्मळ प्रभुनामरूपी रत्न प्राप्त होते. सतगुरूकडूनच सत्य वस्तू - प्रभुनामाचा संचय भाग्याने प्राप्त होतो. सतगुरूमुळेच सर्व दुःखे नाहीशी होतात. कामक्रोधादी दैत्यांचा संहार होतो आणि साधक परमानंद प्राप्त करतो त्यास सर्व सुखाची प्राप्ती होते. ॥३॥ हा भवसागर महाभयानक व विषमय आहे. त्याला ना अंत ना पार. हा भवसागर पार करण्याची क्षमता असलेली कोणतीही होडी नाही, तराफा नाही, कोणतेही साधन नाही. कोणी नावाडीही नाही. हा भवसागर पार करून नेऊ शकेल असे एकमात्र जहाज म्हणजे सतगुरू. ज्याच्यावर सतगुरूची कृपा होईल त्यास तो भवसागर पार करून नेईल ॥४॥

इकु तिलु पिआरा विसरै दुखु लागै सुखु जाइ ॥
जिहवा जलउ जलावणी नामु न जपै रसाइ ॥
घटु बिनसै दुखु अगलो जमु पकडै पछुताइ ॥५॥
मेरी मेरी करि गए तनु धनु कलतु न साथि ॥
बिनु नावै धनु बादि है भूलो मारगि आथि ॥
साचउ साहिबु सोवीऐ गुरुमुखि अकथो काथि ॥६॥
आवै जाइ भवाइऐ पड़ै किरति कमाइ ॥
पूरबि लिखिआ किउ मेटीऐ लिखिआ लेखु रजाइ ॥
बिनु हरिनाम न छुटीऐ गुरमति मिलै मिलाइ ॥७॥
तिसु बिनु मेरा को नही जिस का जीउ परानु ॥
हउमै ममता जलि बलउ लोभु जलउ अभिमानु ॥
नानक, सबदु वीचारीऐ पाईऐ गुणी निधानु ॥८॥१०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५९)

शब्दार्थ : इकु - एक; तिलु - तिळमात्र; पिआरा - प्रिय, प्रभू परमात्मा; विसरै - विसरल्याने; दुखु लागै - दुःख प्राप्त होते; सुखु जाई - सुख निघून जाते; जिहवा - जीभ; जलउ - जळून जावे; जलावणी - जळण्यास योग्य; रसाइ - आनंदी भावाने; घटु - शरीररूपी घट; बिनसै - नष्ट होईल; अगलो - पुष्कळ; जमु - यम; पछुताइ - प्रश्नात्ताप पावतो; कलतु - स्त्री; बिनु नावै - नामाशिवाय; धनु - धन; बादि - व्यर्थ; आथि - धन, माया; साचउ - खरे; साहिबु - स्वामी, प्रभू; सेवीऐ - सेवा करावी; गुरुमुखि - गुरुमुखाने; अकथो - अवर्णनीय; काथि - कथन केले जाते; पड़ै - प्राप्त होते; किरति - कर्म, कमाइ - प्राप्तीने; पूरबि - पूर्वी; लिखिआ - लिहिलेले; किउ मेटीऐ - कस मिटवले जाणार; लिखिआ - लिहिलेला; लेखु - लेख; रजाइ - ईश्वराने; छुटीऐ - सुटणे; गुरमति मिलै मिलाइ - गुरुपदेशाने ईश्वराची भेट होते; तिसु - त्याला जिस - ज्यास; जीउ - जीव; परानु - प्राण; हउमै - अहंकार; जलि - जळावी; बलउ - जळून जावे; सबदु - गुरुपदेश; वीचारीऐ - विचार करावे; गुण निधानु - गुण निधान.

भावार्थ : जर तो प्रिय प्रभू परमात्मा क्षणभरासाठीही विस्मृत झाला, तर सुख नष्ट होते व दुःख प्राप्त होते. जी जीभ मनोभावे प्रभुनामाचा जप करित नाही, ती जीभ जाळून टाकण्याच्याच योग्यतेची होय. तिला नष्ट करून टाकावे. नामविहीन

जीवास जेव्हा यम उचलून नेतो, तेव्हा शरीर अनंत यातना भोगते. मग त्या वेळी त्याच्यावर पश्चात्ताप करण्याची पाळी येते. ॥५॥ जीव जन्मभर हे शरीर माझे आहे, हे धन माझे आहे, ही पत्नी माझी आहे असे सारखे माझे माझे म्हणत असतो. पण मेल्यानंतर हे सगळे येथेच सोडून जावे लागते. ह्यातले कोणीही काहीही बरोबर येत नाही. नामरूपी धनाशिवाय अन्य सारे धन व्यर्थ आहे. हा सारा मायामूलक भ्रम आहे. जो मनमुखी जीव, मायेच्या मागे लागला तो जीवनमार्ग चुकला असे समजावे, म्हणून गुरुमुखी होऊन प्रभू परमात्म्याची सेवा करा. त्या अवर्णनीय प्रभू परमात्म्याचे वर्णन करणे केवळ गुरूलाच शक्य आहे. ॥६॥ कर्मफल सिद्धांतानुसार जीव जन्ममरणाच्या चक्रात अडकतो व त्यानुसारच मायेच्या बंधनात अडकून भ्रमजालात फसून कर्म करतच राहतो. पूर्वकर्मानुसार त्या प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेने लिहिले गेलेला कर्मलेख कोणास कधी पुसता आला आहे का ? हरिनामाशिवाय जन्म-मरणाच्या चक्रातून सुटका नाही आणि सतगुरूच्या मार्गदर्शनाशिवाय परमेश्वर प्राप्ती नाही. फक्त प्रभुनामच लेख मिटवू शकतो. ॥७॥ ज्याने मला तन, मन, प्राण दिले त्या प्रभुपरमेश्वराशिवाय माझे आपले असे अन्य कोणी नाही, त्याच्यापासून, त्या प्रभू परमात्म्यापासून मला विभक्त करणारे लोभ, मोह, ममता, अहंकार आदी सर्व विषय जळून खाक होवोत. नानक गुरू सांगतात प्रभुनामाच्या चिंतनाने त्या शब्दब्रह्माच्या नामाने त्या गुणनिधान प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. ॥८॥ १० ॥

॥ सिरिरागु महला १ ॥

रे मन ऐसी हरि सिउ प्रीति करि जैसी जल कमलेहि ॥
लहरी नालि पछाडीऐ भी विगसै असनेहि ॥
जल महि जीअ उपास कै बिनु जल मरणु तिनेहि ॥१॥
मन रे किउ छूटहि बिनु पिआर ॥
गुरमुखि अंतरि रवि रहिआ बखसे भगति भंडार ॥१॥ रहाउ ॥
रे मन ऐसी हरि सिउ प्रीति करि जैसी मछुली नीर ॥
जिउ अधिकउ तिउ सुखु घणो मनि तनि सांति सरीर ॥
बिनु जल घडी न जीवई प्रभु जाणै अभ पीर ॥२॥
रे मन ऐसी हरि सिउ प्रीति करि जैसी चात्रिक मेह ॥
सर भरि थल हरीआवले इक बूंद न पवई केह ॥
करमि मिलै सो पाईऐ किरतु पइआ सिरि देह ॥३॥
रे मन ऐसी हरि सिउ प्रीति करि जैसी जल दुध होइ ॥
आवटणु आपे खवै दुध कउ खपणि न देइ ॥
आपे मेलि विछुंनिआ सचि वडिआई देइ ॥४॥
रे मन ऐसी हरि सिउ प्रीति करि जैसी चकवी सूर ॥
खिनु पलु नीद न सोवई जाणै दूरि हजूरि ॥
मनमुखि सोझी ना पवै गुरमुखि सदा हजूरि ॥५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५९)

शब्दार्थ : सिउ – साथ; जैसी जल कमले – जसे कमळाच्यावर पाणी; लहरी – लाटांबरोबर; नालि – बरोबर; पछाडीऐ – मागे ढकलणे; बिगसै – विकसित होते; असनेहि – प्रेमात, स्नेहात; महि – मध्ये; जीअ – जीवांना;

उपाड कै - उत्पन्न करून, निर्माण करून; बिनु - शिवाय; तिनेहि - त्याचा; किउ छूटहि - कसे मुक्त होशील; पिआर - परमेश्वरावरील प्रेम; रवि रहिआ - एकरूप होणे; बखसे - प्रदान करतो; भगति - भक्ती; सिउ - बरोबर; मछुली - मासा; जिउ - जसे; अधिकउ - अधिक, जास्त; तिउ - तसे; घणो - पुष्कळ, भरपूर; सांति - शांती; जीवई - जगू शकते; जाणै - जाणतो; अभ पीर - अंतःकरणाचा क्लेश, चात्रिक - चातक पक्षी; मेह - पाऊस, स्वाती नक्षत्राचा पाऊस; सर - सरोवर; भरि - भरलेले; थल - धरती; हरीआवले - हिरवेगार; इक - एक; पवई केह - पडला तर काय लाभ; केह - (त्याला काय लाभ); करमि - कृपेद्वारा; मिलै - मिळते; किरतु - कर्म; आवटणु - आटणे; आपे - स्वतःच; खवै - क्षीण होते, समाप्त होते; खपणि - कमी होणे; आपे - स्वतः विछुनिआ - वियोग झालेले; वडिआई - मोठेपणा; चकवी - चक्रवाक पक्षी; सूर - सूर्य; खिनु - क्षण; पलु - क्षण; नीद - झोप; न सोवई - झोपत नाही; जाणै - जाणतो, समजतो; हजूरि - समीप, समक्ष, समोर; मनमुखि - मनस्वी, स्वेच्छाचारी; सोझी - समज, समजूत; पवै - येते.

भावार्थ : हे मना ! तू प्रभू परमात्म्यावर इतके गाढ प्रेम कर, की जसे कमळ पाण्यावर करते. पाण्यात उठणाऱ्या लाटांमुळे कमळ पुष्पाला धक्के बसतच असतात. पण त्याकडे लक्ष न देता ते पाण्यावरील प्रेमाने फुलून जाते. कारण त्याला माहीत असते, की पाण्यातूनच आपणास जीवन प्राप्त झाले आहे व पाण्याशिवाय आपण जगूच शकणार नाही, त्याचप्रमाणे हे मना ! तू हे नीट जाण की त्या प्रभू परमात्म्यानेच तुला जन्मास घातले आहे आणि प्रभू परमात्म्याशिवाय जीवन म्हणजे मरणच होय. म्हणून हे जीवा ! तू त्या प्रभू परमात्म्यावर गाढ प्रेम कर. ॥१॥ हे मना ! प्रभू परमात्म्याच्या कृपेशिवाय तुझी ह्या जन्ममरणाच्या चक्रातून सुटका होणार नाही. तुला मुक्ती प्राप्त होणार नाही. जो जीव गुरुमुख झाला, त्याच्या अंतरात प्रभू परमात्मा रममाण होतो व अशा जीवास तो प्रभू भक्तीचे भांडारच खुले करून देतो. ॥१॥ रहाउ ॥ हे मना ! त्या प्रभू परमात्म्यावर तू असे प्रेम कर की जसे मासोळीचे पाण्यावर असते. जो-जो पाणी वाढते, तो तो माशाचा उत्साह वाढतच जातो व त्याच्या तन, मनास शांती प्राप्त होते. पाण्याशिवाय मासा क्षणभरही जगू शकत नाही. त्या वेळी त्याच्या जीवाची होणारी तडफड तो एक मात्र प्रभू परमात्माच जाणू शकतो. हे जीवा ! तुझीही प्रभू परमात्म्यावर इतकी गाढ भक्ती असावी की प्रभूशिवाय तुझ्या चित्ताला क्षणभरही शांती लाभू नये. ॥२॥ हे मना ! प्रभू परमात्म्यावर अशी भक्ती कर की जशी चातक पक्षी स्वाती नक्षत्रातील मेघावर करतो. सर्वत्र निळ्याशार पाण्यानी भरलेली सरोवरे आहेत. सर्वत्र हिरवाई आहे. पण त्याच्या मोहात तो कदापिही पडत नाही. तो आपले चित्त एकाग्र करून स्वाती नक्षत्रातील मेघातून बरसणाऱ्या जलबिंदूची वाट पाहत बसतो. हे जीवा ! तूही ह्या संसाराच्या मोहमायेकडे दुर्लक्ष करून एकाग्र चित्ताने प्रभुकृपेच्या अमृत बिंदूची वाट पाहा. जर प्रभू परमात्म्याची कृपा झाली, तर तो तुझी मनोकामना पूर्ण करेल. ॥३॥ हे मना ! तू प्रभू परमात्म्यावर अशी प्रीती कर की जसे दूध आणि पाणी. दुधात पाणी असतं. पण त्याचे वेगळे अस्तित्वच नसते. दूध आणि पाणी एकरूप झालेले असते. त्याचप्रमाणे खरा भक्त आणि प्रभू परमात्मा एकरूपच असतात. पण दूध चुलीवर तापत ठेवा. पाहा काय होते ते. पाणी अग्नीची सारी दाहकता स्वतः सहन करून स्वतःस जाळून घेते. पण दुधास मात्र यक्तिंचितही सुकू देत नाही. ताप होऊ देत नाही. त्याचप्रमाणे प्रभू परमात्मा त्याच्याशी एकरूप झालेल्या जीवास सर्व भवतापातून मुक्त करतो. आपल्याशी एकरूप करून त्यास मोठेपण प्राप्त करून देतो. ॥४॥ हे मना ! तू प्रभू परमात्म्याची अशी भक्ती कर जशी चक्रवाक पक्षाची सूर्याशी असते. सूर्य मावळल्यावर त्याच्या वियोगाने दुःखित होऊन तो रात्रभर एक क्षणही झोप न घेता सूर्य उगवण्याची वाट पाहतो. हे मना ! तूही प्रभू वियोगाने बेचैन झाले पाहिजे. तरच ती खरी प्रीती. वास्तविक प्रभू परमात्मा सदैव तुमच्या अंतःकरणातच आहे. पण मनमुखी जीवास हे कळत नाही. पण गुरूकडून मार्गदर्शन प्राप्त झालेल्या जीवास मात्र हे निश्चित माहीत असते की सदासर्वदा प्रभू सान्निध्य आहे. तो आपल्या अंतरातच आहे. ॥५॥

मनमुखि गणत गणावणी करता करे सु होइ ॥
 ता की कीमति ना पवै जे लोचै सभु कोइ ॥
 गुरमति होइ त पाईऐ सचि मिलै सुखु होइ ॥६ ॥
 सचा नेहु न तुटई जे सतिगुरु भेटै सोइ ॥
 गिआन पदारथु पाईऐ त्रिभवण सोझी होइ ॥
 निरमलु नामु न वीसरै जे गुण का गाहकु होइ ॥७ ॥
 खेलि गए से पंखणूं जो चुगदे सर तालि ॥
 घड़ी कि मुहति कि चलणा खेलणु अजु कि कलि ॥
 जिसु तूं मेलहि सो मिलै जाइ सचा पिडु मलि ॥८ ॥
 बिनु गुर, प्रीति न ऊपजै हउमै मैलु न जाइ ॥
 सोहं आपु पछाणीऐ सबदि भेदि पतीआइ ॥
 गुरमुखि आपु पछाणीऐ अवर कि करे कराइ ॥९ ॥
 मिलिआ का किआ मेलीऐ सबदि मिले पतीआइ ॥
 मनमुखि सोझी ना पवै वीछुडि चोटा खाइ ॥
 नानक, दरु घरु एकु है अवरु न दूजी जाइ ॥१० ॥११ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६०)

शब्दार्थ : गणत – गणती; सु होइ – तेच होते; ता – त्या; की – ची; पवै – होते; लोचै – विचार करणे; सचा – खरा; नेहु – प्रेम; न तुटई – तुटत नाही; जे – जर; भेटै – भेटतो; सोइ – तो; गिआन – ज्ञान; त्रिभवण – त्रिभुवन; वीसरै – विसरतो; गाहकु – ग्राहक; पंखणू – पक्षी; जो – जे; चुगदे – चुगणे, टिपणे; सर – सरोवर; तलि – तटावर; घड़ी – थोडा वेळ; मुहूर्त, दोन क्षण; चलणा – जायचे आहे; खेलणु – जीवन; तूं – तू; मेलहि – भेटवशील; सो – तो; पिडु – दरबार; उपजै – उत्पन्न होणे; हउमै – अहंकार; सोहं – तो मीच आहे; पतीआइ – संतोष; अवर – इतर; कराइ – करून घेणारा; मिलिआ का – एक झालेल्यांना; किआ मेलीऐ – कसे एक करणार ?; सबदि – शब्दाने; मिले – एकरूप होणे; पतिआइ – समाधान, संतोष होणे; पवै – कळणे; वीछुडि – वियोग होऊन; चोटा – कष्ट, दुःख; दरु – द्वार, दार; घरु – घर; एकु – एक; अवरु – अन्य.

भावार्थ : मनमुखी जीव जो स्वतःच्या इच्छेप्रमाणे वागतो. तो नेहमी मी असे केले की मला अमूक एक लाभ होईल असे गणित मांडीत असतो. पण जे त्या प्रभू परमात्म्याने ठरवलेले असते, तेच घडते. त्याच्या इच्छेशिवाय काहीही होत नाही. पण मनमुखी जीवास हे कळतच नाही. हे रहस्य त्याला समजतच नाही. जो गुरु आज्ञेप्रमाणे आचरण करील त्यासच हे सत्य कळेल. तो मग सदैव ईश्वरी इच्छेप्रमाणे वागेल. ॥६ ॥ सतगुरूच्या मार्गदर्शनाने ज्याचे त्या प्रभू परमेश्वराशी नाते जडले ते नाते मग कधीही तुटत नाही. अशा जीवास सत्यज्ञानाची प्राप्ती होते. त्याला तीनही लोकांचे यथार्थ ज्ञान प्राप्त होते व खऱ्या गुणांची प्राप्ती झाल्यामुळे त्याच्या चित्तातून क्षणभरही तो प्रभू परमात्मा विस्मृत होत नाही, दूर होत नाही. कारण गुणामध्येच गुणी समावलेला आहे. ॥७ ॥ हा सारा संसार हा दोन घडीचा डाव आहे. खेळ आहे. ज्याप्रमाणे सरोवराकाठी पक्षी येतात, आपली उपजीविका प्राप्त करतात व एक दिवस उडून जातात. तसेच जीव ह्या संसारात जन्म घेतो, येथे उपभोगात रममाण होतो व एक दिवस मरण प्राप्त होऊन ह्या जगातून निघून जातो. हे जीवन थोड्या काळापुरते आहे. हे प्रभू! ज्याचे तू आपल्याशी मिलन घडवितोस तोच तुझ्या दरबारात पोहचतो व तुझ्याशी एकरूप होतो. ॥८ ॥

सतगुरूच्या मार्गदर्शनाशिवाय मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम उत्पन्न होत नाही आणि अहंकाराचा मळ धुतला जात नाही. ज्याने शब्द ब्रह्माचे, प्रभुनामाचे रहस्य जाणले त्यास 'सोहं' मी तोच आहे, मी व प्रभू परमात्मा एकच आहोत हे ज्ञान प्राप्त होते. सतगुरूच्या मार्गदर्शानेच आत्मप्रचिती येते. आत्मज्ञान प्राप्त होते. अन्य कोणाकडूनही ते प्राप्त होऊ शकत नाही. ॥९॥ ज्या जीवाचा सतगुरूच्या कृपेने त्या प्रभू परमात्म्याशी संयोग झाला, प्रभू परमात्म्याशी मिलन झाले. त्याचा परमेश्वरावरील विश्वास दृढ होतो. मनमुखी माणूस सतगुरूस पारखा झाल्याने त्यास प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होत नाही. आपल्या आत्म स्वरूपास न जाणल्यामुळे जन्म-मरणाचे दुःख तो भोगतच राहतो. नानक सांगतात, घरीदारी सर्वत्र तो एक मात्र प्रभू परमात्माच भरून राहिला आहे. जीवाचा तोच एकमेव आधार आहे. अन्य कोणीही नाही. ॥१०॥११॥

॥ सिरिरागु महला १ ॥

मनमुखि भुलै भुलाईऐ भूली ठउर न काइ ॥
 गुर बिनु को न दिखावई अंधी आवै जाइ ॥
 गिआन पदारथु खोइआ ठगिआ मुठा जाइ ॥१॥
 बाबा माइआ भरमि भुलाइ ॥
 भरमि भुली डोहागणी ना पिर अंकि समाइ ॥१॥ रहाउ ॥
 भूली फिरै दिसंतरी भूली ग्रिहु तजि जाइ ॥
 भूली डूंगरि थलि चडै भरमै मनु डोलाइ ॥
 धुरहु विछुंनी किउ मिलै गरबि मुठी बिललाइ ॥२॥
 विछुडिआ गुरु मेलसी हरि रसि नाम पिआरि ॥
 साचि सहजि सोभा घणी हरिगुण नाम अधारि ॥
 जिउ भावै तितु रखु तूं मै तुझ बिनु कवनु भतारु ॥३॥
 अखर पडि पडि भुलीऐ भेखी बहुतु अभिमानु ॥
 तीरथ नाता किआ करे मन महि मैलु गुमानु ॥
 गुर बिनु किनि समझाईऐ मनु राजा सुलतानु ॥४॥

शब्दार्थ : मनमुखि – मनाप्रमाणे वागणारा; भुलै – भुललेला; भुलाईऐ – विसरावे; ठउर – ठिकाण; दिखावई – दाखवते; अंधी – अंधळा. (ज्ञानरूपी दृष्टी नसलेली); आवै जाइ – येते जाते. (जन्म-मरणाच्या चक्रात सापडते) गिआन – ज्ञान; खोइआ – गमावतो, हरवतो; ठगिआ – फसविला जातो; मुठा – लुटला; माइआ – माया; भरमि – भ्रमात; भुली – भुललेली; डोहागणी – दुर्देवी स्त्री; पिर – प्रभू पती; अंकि – स्वरूपात, कुशीत, जवळ; दिसंतरी – दशदिशात; ग्रिहु – गृह, घर; तजि – त्यागून; डूंगरि – डोंगर, पर्वतात; थलि – स्थळ, सपाटी; चडै – चढते; भरमै – भ्रमात; मनु – मन; डोलाइ – डोलते; धुरहु – प्रारंभापासून, सुरुवातीपासून; विछुनी – वियोग, विरह झालेली; किउ – कशी; मिलै – प्राप्त होणे; गरबि – गर्व; मुठी – ठगून जाणे; बिललाइ – रडणे; विछुडिआ – वियोग झालेले; मेलसी – मिलन करतो, मिलाप करतो; पिआरि – प्रेम; साचि – सत्य, सोभा – शोभा; घणी – पुष्कळ; अधारि – आधार, आश्रय; जिउ – जसे; भावै – चांगले वाटते, भावते; तितु – तसे; रखु – रक्षणकर, ठेव; कवनु – कोण; भतारु – पती, सांभाळ करणारा; अखर – अक्षर (लिखाण); पडि पडि – वाचून, अभ्यास करून; भुलीऐ – विसरतात; भेखी – (धार्मिकतेचे) सोंग घेतलेला; तीरथ – तीर्थ; नाता – स्नान; महि – मध्ये, च्यात; मैलु – मळ;

गुमानु – अहंकार; किनि – कोण; समझाईए – समजावू शकतो; सुलतानु – शासक, राजा;

भावार्थ : आपल्याच मनाप्रमाणे वागणारा स्वेच्छाचारी जीव मायेच्या मोहाने भटकत राहतो. अशा मोहग्रस्त जीवास कोठेच आधार मिळत नाही. त्याच्या जीवनाला निश्चित दिशा नसते. असे अज्ञानाने अंध झालेले जीव जन्म-मरणाच्या फेऱ्यात अडकून पडतात. अशा अंध जीवांना सतगुरुशिवाय अन्य कोण बरे मार्गदर्शन करू शकेल ? सत्यज्ञानास पारखा झालेला असा हा जीव, ह्या संसारात मोहमायेत फसून लुटला जातो. ॥१॥ अरे बाबा! ही माया जीवाला भुलवून अशीच फिरवत ठेवते व मायेने भ्रमिष्ट झालेल्या जीवाला तो प्रभू परमात्मा कधीच जवळ करत नाही. ॥१॥ रहाउ ॥ मोहमायेच्या आहारी गेलेली जीवस्त्री घरादाराचा त्याग करून मोहमायेच्या नादाने दशदिशांत फिरत राहते. अशीही मायेला भुललेली जीवस्त्री मायेच्या प्राप्तीसाठी गिरिकंदरात, मैदानात इतस्ततः भटकत राहते. अशा जीवस्त्रीचे चित्त कधीही थाऱ्यावर नसते, सदैव दोलायमान व अस्थिर असते. अशी जीवस्त्री परमेश्वराच्या मनातून उतरते. अहंकारामुळे ती सर्व काही घालवून बसते. तिच्या नशिबी मग केवळ रडणे, भेकणेच येते. ॥२॥ अशा परमेश्वरापासून दूर गेलेल्या जीवस्त्रीस केवळ सतगुरूच हरिनामरूपी अमृत पाजून प्रभू परमात्म्याशी तिचे मिलन घडवून आणतो. हरी गुणनामाच्या आधाराने पती परमेश्वराच्या मनातून उतरलेली जीवस्त्री पुनरपी पती परमेश्वराचे प्रेम प्राप्त करू शकते. हे प्रभू परमात्म्या ! तुझ्याशिवाय मला अन्य कोणाचा बरे आधार असणार ? केवळ एकमेव तूच माझ्या जीवाचा आधार आहेस. तुला जसे वाटेल तसे तू मला ठेव. ॥३॥ शास्त्र ग्रंथ अनेक वेळा वाचूनही माणूस मायेच्या जाळ्यात सापडतो. आपल्या पांडित्याचा त्याला अहंकार होतो. अनेक धार्मिक कर्मकांडे अहंकाराची वाढच करतात. तीर्थात स्नान करूनही काही उपयोग होत नाही. मनातील अहंकाररूपी मळ तीर्थस्नानानेही नष्ट होत नाही. सतगुरुशिवाय अन्य कोण ह्या मनरूपी मनस्वी बादशहास वठणीवर आणील ? ॥४॥

प्रेम पदारथु पाईए गुरुमुखि ततु वीचारु ॥
सा धन आपु गवाइआ गुर कै सबदि सीगारु ॥
घर ही सो पिरु पाइआ गुर कै हेति अपारु ॥५॥
गुर की सेवा चाकरी मनु निरमलु सुखु होइ ॥
गुर का सबदु मनि वसिआ हउमै विचहु खोइ ॥
नामु पदारथु पाइआ लाभु सदा मनि होइ ॥६॥
करमि मिलै ता पाईए आपि न लइआ जाइ ॥
गुर की चरणी लगी रहु विचहु आपु गवाइ ॥
सचे सेती रतिआ सचो पलै पाइ ॥७॥
भुलण अंदरि सभु को अभुलु गुरू करतारु ॥
गुरमति मनु समझाइआ लागा तिसै पिआरु ॥
नानक साचु न वीसरै मेले सबदु अपारु ॥८॥१२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६०)

शब्दार्थ : पदारथु – पदार्थ, वस्तू; ततु वीचारु – तत्त्व विचार; सा धन – ती स्त्री; आपु – अहंभाव, अहंकार; गवाइआ – हरवले, गमावले, कै – चे; सबदि – शब्दद्वारा; सीगारु – श्रृंगार; घर ही – (हृदयात, अंतःकरणात); सो – तो; पिरु – मालक, पती; पाइआ – प्राप्त झाली; हेति – प्रेम; अपारु – अपार; चाकरी – शुश्रूषा; मनु – मन; निरमलु – निर्मळ; सबदु – उपदेश; वसिआ – वसला, ठसला; हउमै – अहंकार; विचहु – मध्ये; खोइ – हरवला;

करमि – कर्मिने, कृपेने; ता पाईए – तेव्हा मिळते; आपि न लड्आ जाइ – स्वतः प्राप्त करू शकत नाही; सचे – सत्य; सेती – च्या बरोबर; रतिआ – रंगलेले, रंगून गेलेले; सचो – खरा, सत्य; पलै – पदरी; पाइ – प्राप्त होते; भुलण – विस्मरण; अभुलु – न विसरणारा; करतारु – कर्ता, प्रभू; समझाइआ – समजावने; लागा – लागले; तिसै – त्याचे, परमेश्वराचे; साचु – सत्य; वीसरै – विसरतो; मेले – मिलाप, मिलन करतो; सबदु – गुरोपदेश; अपारु – अपरंपार.

भावार्थ : सतगुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे आचरण करून गुरूकडून परमतत्त्वाचे ज्ञान प्राप्त करून प्रेमरूपी पदार्थ प्राप्त होतो. ज्या जीवस्त्रीने गुरूकडून प्राप्त झालेल्या नामाचा श्रृंगार करून आपल्या मनातील अहंकार नष्ट केला, अशा अहंकार मुक्त झालेल्या जीवस्त्रीस गुरूकृपेने आपल्या अंतरात प्रभू परमात्मा वसत असल्याचा साक्षात्कार होऊन प्रभू पती प्राप्त होतो. ॥५॥ सतगुरूची सेवा केल्याने, सतगुरूची चाकरी केल्यानेच मनातील अहंकाररूपी मळ निघून जाऊन मन निर्मळ होते. पवित्र होते. सुखाची प्राप्ती होते. गुरूचा उपदेश मनात धारण केल्याने अहंकार नष्ट होतो. सतगुरूकृपेने प्राप्त झालेले प्रभुनाम हाच जीवनातील सर्व श्रेष्ठ लाभ होय. ॥६॥ प्रभूकृपेनेच प्रभुनाम प्राप्त होते. तुझ्या कर्मात असेल तरच तुला तो प्राप्त होईल. तू स्वतः त्यास प्राप्त करू शकत नाहीस. हे जीवा ! तू हा वृथा अहंकार सोडून सतगुरूचरणी लीन हो. जो जीव सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या रंगात रंगून गेला, त्यालाच सत्यरूप परमेश्वराची प्राप्ती झाली. ॥७॥ बाकी सारा संसार मोहमायेच्या बंधनात अडकल्याने सदैव चुकतच असतो. तो एक मात्र प्रभू परमात्मा, तो कर्ता पुरुष मोहमायेच्या पलिकडे असल्याने कधीही चूक करित नाही. जो जीव अशा ह्या परमेश्वर स्वरूप सतगुरूच्या उपदेशाने आपल्या मनास समजावतो, तोच प्रभू प्रेमास पात्र होतो. त्याच्या मनात प्रभू परमात्म्याप्रती प्रेम निर्माण होते. नानक गुरू सांगतात, अशा भक्ताच्या मनातून प्रभू परमात्मा कधीही विस्मृत होत नाही. सतगुरूच्या अमूल्य उपदेशामुळे त्याचे प्रभू परमात्म्याशी मिलन घडते. ॥८॥१२॥

॥सिरीरागु महला १॥

त्रिसना माइआ मोहणी सुत बंधप घर नारि ॥
 धनि जोबनि जगु ठगिआ लबि लोभि अहंकारि ॥
 मोह ठगउली हउ मुई सा वरतै संसारि ॥१॥
 मेरे प्रीतमा मै तुझ बिनु अवरु न कोइ ॥
 मै तुझ बिनु अवरु न भावई तूं भावहि सुखु होइ ॥१॥ रहाउ ॥
 नामु सालाही रंग सिउ गुर कै सबदि संतोखु ॥
 जो दीसै सो चलसी कूड़ा मोहु न वेखु ॥
 वाट वटाऊ आइआ नित चलदा साथु देखु ॥२॥
 आखणि आखहि केतडे गुर बिनु बूझ न होइ ॥
 नामु वडाई जे मिलै सचि रपै पति होइ ॥
 जो तुझु भावहि से भले खोटा खरा न कोइ ॥३॥
 गुर सरणाई छुटीए मनमुख खोटी रासि ॥
 असट धातु पातिसाह की घड़ीए सबदि विगासि ॥
 आपे परखे पारखू पवै खजानै रासि ॥४॥

तेरी कीमति ना पवै सभ डिठी ठोकि वजाइ ॥

कहणै हाथ न लभई सचि टिकै पति पाइ ॥

गुरमति तूं सालाहणा होरु कीमति कहणु न जाइ ॥५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६१)

शब्दार्थ : त्रिसना – तृष्णा; माइआ – माया; मोहणी – मोहणारी; धनि – धन; जोबनि – यौवन; ठगिआ – फसवले गेले; लबि – लालच, हाव, लोभ; ठगउली – बेशुद्ध करणारी एक वनस्पती (ठग ही वनस्पती वापरीत); हउ – मी; मुई – मेले आहे, फसविले गेले आहे; सा वरतै संसारि – ती (वनस्पती) सर्वत्र पसरली आहे; अवरु न कोई – अन्य कोणी नाही. भावई – भावते, चांगले वाटते; सालाही – स्तुती करतो; रंगि – प्रेमाने; सिउ – बरोबर, साथीने; कै – चे, च्या; संतोखु – संतोष; दीसै – दिसते; चलसी – निघून जाईल, नष्ट होईल; कूडा – खोटा; वेखु – वेश; वाट – मार्ग; वटाऊ – पांथस्थ, वाटसरू; चलदा – नष्ट होणे; आखणि – सांगणे; आखहि – सांगणारे; केतडे – कितीतरी; वडाई – मोठेपण; जे – जर; सचि – खरोखर; रपै – रंगून जातात; पति – पत; प्रतिष्ठा; तुधु – तुला; खोटा खरा न कोइ – खोटा खरा असा कुणीच नाही; सरणाई – शरण जाऊन; छुटीऐ – सुटका होते, मुक्ती मिळते; मनमुख – स्वेच्छाचारी; रासि – पूंजी, संपत्ती; असट – आठ; पातिसाह – पातशहा सम्राट; सबदि – उपदेशाने; विगासि – प्रफुल्लित; आपे – स्वतःच; पारखू – पारखी; पवै – प्राप्त करते; खजानै – खजिन्यात; डिठी – पाहिली; ठोकि – ठोकून; वजाइ – वाजवून; कहणै – केवळ कथन करून; लभई – मिळते; सचि – सत्यावर, सत्याशी; टिकै – टिकतो; पाई – प्राप्त करतो; सालाहणा – स्तुती; होरु – अन्य; कहणु न जाइ – सांगता येत नाही;

भावार्थ : पत्नी, पुत्र, सगेसोयरे, घरदार आदीच्या रूपाने मायारूपी तृष्णा जीवास मोहात पाडत असतात. धन दौलत, यौवन, लोभ, अहंकार आदी विकारांनी साऱ्या संसारास ठकवले आहे. मोहमायेने मलाही ठकवले आहे. सारा संसारही ह्या मोहमायेच्याच तालावर नाचत असतो. दुनियेतील सारे व्यवहार मायेच्याच आधाराने चालतात. ॥१ ॥ हे माझ्या प्रिय परमात्म्या! ह्या जगात माझे असे तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही नाही. मला तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही आवडत नाही. तुझ्या प्रेमातच मला सुख प्राप्त होते. ॥१ ॥ रहाउ ॥ हे मना! सतगुरूच्या उपदेशाने वाग. प्रभुनामात तल्लीन होऊन तू त्या प्रभू परमात्म्याचे गुणगान कर. हे सारे दिसणारे जग हे नश्वर आहे. निव्वळ मायेचा पसारा आहे. ह्या जगात जीव हा एक यात्री आहे. यात्रा चालूच राहते व कधीतरी संपते ही. ॥२ ॥ माझ्याबरोबरचे अनेक साथी ही यात्रा संपवून येथून निघून गेले आहेत. अनेक जण अनेक गोष्टी सांगतात, पण सतगुरूशिवाय खरे ज्ञान प्राप्त होत नाही. ज्याला सतगुरूकृपेने प्रभुनामाचे गुणगान करण्याचे भाग्य लाभले आणि जो प्रभुनामात रंगून गेला, त्यास प्रभू दरबारी प्रतिष्ठा प्राप्त होते. हे प्रभू! जे तुला आवडते, जी तुझी इच्छा तेच योग्य, त्यात हे खरे, हे खोटे असा भेदभावच नाही. ॥३ ॥ ह्या वासना विकारातून केवळ गुरूला शरण गेल्यानेच सुटका होणे शक्य आहे. पण मनस्वी जीव गुरूला शरण जात नाही. तो आपल्या मनाप्रमाणेच आचरण करतो व मायेच्या मोहात पडून धनदौलत गोळा करीत सुटतो. पण ही संपत्ती खरी नाही. ही खोटी संपत्ती आहे. पृथ्वीच्या पोटात असलेले अष्ट धातू हे सम्राटाच्या मालकीचे असतात. तो टांक साळीतून त्यांची निरनिराळी, निरनिराळ्या धातूंची, निरनिराळ्या किमतीची नाणी पाडतो व आपल्या खजिन्यात साठवतो. हे सारे जीव प्रभू परमात्म्याने घडवले आहेत. गुरुपदेशाने त्यांचा विकास होतो. तो प्रभू परमात्मा मग प्रत्येक जीवाची स्वतः पारख करतो व त्याच्या मोलानुसार त्यांना आपल्या खजिन्यात स्थान देतो. ॥४ ॥ हे प्रभो! मी जगातील सर्व गोष्टी ठाकून ठोकून पारखून घेतल्या, पण तुझे मोल मी करू शकलो नाही. पोकळ वटवट करून काहीही प्राप्त होत नाही. हे प्रभू! सतगुरूने केलेल्या उपदेशाप्रमाणे तुझी गुण स्तुती करूनच तुझे ज्ञान प्राप्त होते. अन्य कोणत्याही मार्गाने हे शक्य नाही. ॥५ ॥

जितु तनि नामु न भावई तितु तनि हउमै वादु ॥
 गुर बिनु गिआनु न पाईऐ बिखिआ दूजा सादु ॥
 बिनु गुण, कामि न आवई माइआ फीका सादु ॥६ ॥
 आसा अंदरि जंमिआ आसा रस कस खास ॥
 आसा बंधि चलाईऐ मुहे मुहि चोटा खाइ ॥
 अवगणि बधा मारीऐ छूटै गुरमति नाइ ॥७ ॥
 सरबे थाई एकु तूं जिउ भावै तितु राखु ॥
 गुरमति साचा मनि वसै नामु भलो पति साथु ॥
 हउमै रोगु गवाईऐ सबदि सचै सचु भाखु ॥८ ॥
 आकासी पातालि तूं त्रिभवणि रहिआ समाइ ॥
 आपे भगती भाउ तूं आपे मिलहि मिलाइ ॥
 नानक, नामु न वीसरै जिउ भावै तिवै रजाइ ॥९ ॥१३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६१)

शब्दार्थ : जितु – ज्याच्या; नामु न भावई – नामावर प्रेम नाही; तिसु – त्या; हउमै – अहंकार; वादु – वाद विवाद; बिखिआ – विष (विषाप्रमाणे); दूजा – दुसरा, अन्य; न आवई – येत नाही; माइआ – मायेचा; आसा – आशा, तृष्णा; जंमिआ – पैदा झालेली, जन्मला; आसा बंधि – आशेने बांधलेला; चोटा – चापट, थप्पड; अवगणि बधा – अवगुणाने बांधलेला; मारीऐ – मारला जातो; छूटै गुरमति नाइ – गुरू उपदेशाने मिळालेल्या नामाने मुक्त होतो; सरबे – सर्व; थाई – ठिकाणी; एकु – एक; जिउ – ज्या प्रमाणे; भावै – आवडेल, वाटेल; तितु – तसे; राखु – रक्षण कर; साचा – सत्य स्वरूपी परमेश्वर; मनि – मनात, अंतःकरणात; वसै – वसतो, राहतो; नामु – नाम; भलो – उत्तम; पति – पत,; हउमे – अहंकार; रोगु – रोग; गवाईऐ – दूर करतो; सचै – सत्य; सचु – सत्य रूप परमेश्वर; भाखु – उच्चारणे, म्हणणे; आकासी – आकाशात; पातालि – पाताळात; त्रिभवणि – त्रिभुवनात; समाइ – सामावणे; आपे – स्वतःच; भगति – भक्ती; भाउ – प्रेम; आपे मिलहि मिलाइ – स्वतःच मिळतोस, मिळवून घेतोस; जिउ – जसे; तिवै – तसे; रजाइ – इच्छा, आज्ञा.

भावार्थ : ज्या जीवाला प्रभुनाम आवडत नाही, त्याच्या अंतरात अहंकाराचा वास असतो. केवळ सतगुरूकडूनच ज्ञानाची प्राप्ती होते. गुरुशिवाय अन्य कोणाकडूनही कोणत्याही मार्गाने ज्ञानाची प्राप्ती होणे शक्य नाही. अन्य सर्व गोष्टी ह्या विषसमान आहेत. गुणरूप प्रभू परमात्माच एकमेव उपयोगाची गोष्ट आहे. मायेची प्राप्ती तुच्छ आहे. ॥६ ॥ जीवाचा जन्म तृष्णेतून होतो आणि जन्मभर तृष्णेनेच बांधला गेलेला असतो. मायारसाचा भोग भोगत असतो. मायेच्या तृष्णेतच तो मरतो व फिरून जन्म घेऊन मायेमुळे मार खातो. जन्म-मरणाच्या फेऱ्यात अडकून पडतो. अवगुणाचे बद्ध झालेला जीव सतत मार खातो. केवळ सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामानेच ह्यातून ह्या जन्म-मरणाच्या चक्रातून सुटका होते. ॥७ ॥ हे प्रभो सर्व जीवांच्या ठायी एक मात्र तू आणि तूच सामावलेला आहेस. तुझी जशी इच्छा असेल त्याप्रमाणे तू त्यांचे माझे रक्षण कर. गुरूच्या उपदेशाने मनास प्रभुनामाची प्राप्ती होते. प्रभुनाम हाच खरा सोबती. प्रभुनामाने परमेश्वराचे दरबारी प्रतिष्ठा प्राप्त होते. हे जीवा ! गुरुपदेशाने अंतरातील अहंकाराचा रोग नष्ट होतो. म्हणून तू सदैव त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याची आराधना कर. ॥८ ॥ हे प्रभो ! तू आकाशात, पाताळात, त्रिभुवनात सर्वत्र सामावलेला आहेस. तूच भक्ती

निर्माण करणारा आहेस. आणि भक्तांना आपल्यात सामावून घेणाराही तूच आहेस. मी नम्र विनंती करतो, की मला तुझा, तुझ्या नामाचा कधीही विसर न पडो. तुला जसा वाटेल तसा माझा संभाळ कर. ॥९॥१३॥

॥ सीरीरागु महला १ ॥

राम नामि मनु बेधिआ अवरु कि करी वीचारु ॥
सबद सुरति सुखु उपजै प्रभ रातउ सुख सारु ॥
जिउ भावै तिउ राखु तूं मै हरिनामु अधारु ॥१॥
मन रे साची खसम रजाइ ॥
जिनि तनु मनु साजि सीगारिआ तिसु सेती लिव लाइ ॥१॥रहाउ ॥
तनु बैसतरि होमीऐ इक रती तोलि कटाइ ॥
तनु मनु समधा जे करी अनदिनु अगनि जलाइ ॥
हरि नामै तुलि न पुजई जे लख कोटी करम कमाइ ॥२॥
अरध सरीरु कटाईऐ सिरी करवतु धराइ ॥
तनु हैमंचलि गालीऐ भी मन ते रोगु न जाइ ॥
हरि नामै तुलि न पुजई सभ डिठी ठोकि वजाइ ॥३॥
कंचन के कोट दतु करी बहु हैवर गैवर दानु ॥
भूमि दानु गऊआ घणी भी अंतरि गरबु गुमानु ॥
राम नामि मनु बेधिआ गुरि दीआ सचु दानु ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६२)

शब्दार्थ : बेधिआ – वेधले गेले, अडकले; अवरु कि करी वीचारु – आणखी काय विचार करणार; सुरति – ध्यान, विचार; उपजै – उत्पन्न होते; प्रभ – प्रभू; रातउ – रंगून जाणे; सारु – श्रेष्ठ; जिउ – जसे, ज्या प्रमाणे; भावै – भावेल, आवडेल; तिउ – तसे; राखु – रक्षण कर, सांभाळ कर; मै – मला; अधारु – आधार; खसम – स्वामी, प्रभू; रजाइ – इच्छा; जिनि – ज्याने; तनु – तन; मनु – मन; साजि – बनवून; सीगारिआ – सजवले आहे; सेती – बरोबर; लिव लाइ – प्रेम कर (त्याच्यात तल्लीन हो) तनु – शरीर; बैसंतरि – अग्नीमध्ये; होमीऐ – अर्पण करून दे; इक – एक; रती तोलि कटाइ – रती वजनाएवढे तुकडे करून; समधा – सामिधा; जे – जरी; करी – केल्या गेल्या; अनदिनु – प्रतिदिन, दररोज; अगनि – अग्नीत; जलाइ – जाळले; तुलि – समान, तुलनेत; न पुजई – पोहोचत नाही; जे – जरी; लख – लाख; कोटि – कोटी; करम – कर्म; कमाइ – केली गेली; अरध – अर्धा, (अर्ध्या अर्ध्या दोन भागात); सरीरु – शरीर; कटाईऐ – कापले; सिरी – डोक्यावर; करवतु – करवत; धराइ – धरून; हैमंचलि – हिमालय पर्वता (बर्फा)वर; गालीऐ – गोठले; ते – त्याने; रोगु न जाइ – रोग जात नाही; वजाइ – वाजवून; (डिठी ठोकि वजाइ – ठोकून वाजवून, (नीट प्रकारे पारखून पाहिले आहे.); कंचन – सोने; कोट – किल्ला, राजवाडा; दतु – दान दिले; बहु – पुष्कळ; हैवर – उत्तम घोडे; गैवर – उत्तम हत्ती; दानु – दान; गऊआ – गाथी; घणी – पुष्कळ; भी – तरी; अंतरि – अंतः करणात, हृदयात; गरबु – गर्व; गुमानु – अहंकार; गुरि – गुरुनी; दीआ – दिले;

भावार्थ : माझे मन आता रामनामात तल्लीन झाले आहे. आता मी अन्य कोणता विचार कशाला करू ? नामस्मरणाने ज्ञान सुख प्राप्त होते. प्रभू परमात्म्यात रंगून जाणे ह्या सारखे श्रेष्ठ सुख नाही. हे परमेश्वरा ! तुला जसे वाटेल तसे तू मला ठेव.

पण मला तुझ्या नामाचाच आधार दे. ॥१॥ हे मना ! प्रभू परमात्म्याची इच्छा हेच एकमेव सत्य आहे. ज्याने हे शरीर, हे मन दिले, त्याला सर्व साधने उपलब्ध करून दिली; त्या प्रभू परमात्म्याच्या ठायी चित्त एकाग्र कर. ॥१॥ रहाउ ॥ जर कोणी शरीराचे तुकडे तुकडे करून ते अग्नीस समर्पण केले, शरीररूपी समिधा अर्पण करून रोज होम केला, अन्य हजारो लाखो कर्मकांडे केली तरी हरिनामाची बरोबरी होऊच शकत नाही. हरिनाम हेच सर्वश्रेष्ठ आहे. ॥२॥ जर हे शरीर करवतीने डोक्यापासून मधोमध कापले किंवा हिमालयात जाऊन बर्फात गोठवले तरी मनातील अहंकाराचा रोग नष्ट होत नाही. तुम्ही अगदी चारी बाजूनी ठाकून ठोकून परीक्षा करा, कोणत्याही कसोटीवर परीक्षा करा, मी ठामपणे सांगतो की हरिनामाची बरोबरी कोणीही करू शकणार नाही. हरिनामच सर्व श्रेष्ठ आहे. ॥३॥ जरी सोन्याचे राजवाडे दान केले, उत्तमोत्तम घोडे, उत्तमोत्तम हत्ती दान केले, भूदान केले, गोदान केले तरीही मनातील अहंकार तिळमात्रही कमी होत नाही उलट तो वाढतोच. माझ्या सतगुरूने मला रामनामाचे श्रेष्ठ दान दिले आहे त्यामुळे आता माझे मन त्या प्रभुनामातच बद्ध झाले आहे. ॥४॥

मन हठ बुधी केतीआ केते बेद बीचार ॥
केते बंधन जीअ के गुरमुखि मोखदुआर ॥
सचहु औरै सभु को उपरि सचु आचारु ॥५॥
सभु को ऊचा आखीए नीचु न दीसै कोइ ॥
इकनै भांडे साजिए इकु चानणु तिहु लोइ ॥
करमि मिलै सचु पाईए धुरि बखस न मेटै कोइ ॥६॥
साधु मिलै साधू जनै संतोखु वसै गुर भाइ ॥
अकथ कथा वीचारीए जे सतिगुर माहि समाइ ॥
पी अंग्रितु संतोखिआ दरगहि पैधा जाइ ॥७॥
घटि घटि वाजै किंगुरी अनदिनु सबदि सुभाइ ॥
विरले कउ सोझी पई गुरमुखि मनु समझाइ ॥
नानक नामु न वीसरै छूटै सबदु कमाइ ॥८॥ १४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६२)

शब्दार्थ : हठ – हठाने; केतीआ – किती एक; केते – किती; जीअ – जीव; मोखदुआर – मोक्षद्वार; औरै – अलिकडे; आचारु – आचरण; ऊचा – उंच, वर; आखीए – सांगतात, म्हणतात; न दीसै कोइ – कोणी दिसत नाही; इकनै – एकमेवाद्वितीयम् अशा ईश्वराने; भांडे – भांडे, शरीर; साजिए – उत्पन्न केले, निर्माण केले; इकु – एकच; चानणु – प्रकाश, चेतन संस्था, तिहु – तीनही; लोइ – लोकी; करमि – कृपेने; बखस – ईश्वरी देणे, कृपा; मेटै – संपवू, थांबवू; जनै – (साधू) जणांना; संतोखु – संतोष; भाइ – मर्जी; अकथ – अवर्णनीय; वीचारीए – विचार करा; जे – जर; अंग्रितु – अमृत; संतोखिआ – तृप्त होतो, संतोष पावतो; दरगहि – (प्रभुच्या) दरबारात; पैधा – सन्मानपूर्वक; जाई – जातो; घटि घटि – घटाघटात, प्रत्येक हृदयात; वाजै – वाजते; किंगुरी – वीणा; अनदिनु – प्रतिदिन; सुभाइ – स्वाभाविक, विरले – एखादे; कउ – ला; सोझी – ज्ञान, समज; पई – प्राप्त झाले; छूटै – सुटका होते;

भावार्थ : कितीही हट्ट करून, जुलूम जबरदस्तीने मनाला बांधून ठेवलेत; बुद्धीच्या साहाय्याने वेदांचा कितीही विचार केलात तरी त्याचा काहीही उपयोग नाही. तरीही जीव नाना बंधनात अडकून राहतो. सतगुरूच मोक्षाचा मार्ग दाखवतो.

सत्यरूप परमेश्वराच्या ज्ञानाहून बाकी सर्व गौण आहे आणि त्याहून श्रेष्ठ आहे सत्याचे आचरण. ॥५॥ खरे म्हणजे हे श्रेष्ठ. हे कनिष्ठ असे म्हणणे हेच चुकीचे आहे. सारेच सत्य पुरुष सारखेच श्रेष्ठ दिसत आहेत. कारण ते सर्व जीव (भांडी) त्या प्रभू परमात्म्यानेच उत्पन्न केले आहेत. त्याची निर्मिती कनिष्ठ कशी असेल. सारे जीव त्यानेच उत्पन्न केले आहेत. त्या प्रत्येकात त्याचीच, त्या प्रभू परमात्म्याची ज्योत तेवत राहते. म्हणून सारेच जीव सारखेच श्रेष्ठ आहेत. जर गुरुची कृपा झाली तर तो जीवाला सत्याचे ज्ञान देतो. हे ज्ञान कोणीही हिरावून घेऊ शकत नाही. ॥६॥ गुरुच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्या सज्जनास साधुसंतांच्या संगतीत परमआनंद, परमसंतोष प्राप्त होतो. त्यास त्या अवर्णनीय प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान होते व तो प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. तो हरिनामरूपी अमृत पिऊन, संतुष्ट होऊन प्रभू दरबारात सन्मानपूर्वक प्रवेश करतो. ॥७॥ प्रत्येक जीवाचे अंतरात प्रभूची अनाहत नादरूपी वीणा झंकारत असते. कोणा गुरुमुख झालेल्या जीवासच त्याची प्रचिती येते. नानक गुरु सांगतात, जो कोणी सतगुरूकडून हरिनामरूपी शब्दब्रह्माची कमाई करील, तो हरिनाम कधीही विसरणार नाही तोच मुक्तीचा अधिकार प्राप्त करील. ॥८॥ १४॥

॥ सिरीरागु महला १ ॥

चिते दिसहि धउलहर बगे बंक दुआर ॥
 करि मन खुसी उसारिआ दूजै हेति पिआरि ॥
 अंदरु खाली प्रेम बिनु ढहि ढेरी तनु छारु ॥१॥
 भाई रे तनु धनु साथि न होइ ॥
 रामनामु धनु निरमलो गुरु दाति करे प्रभु सोइ ॥१॥रहाउ ॥
 रामनामु धनु निरमलो जे देवै देवणहारु ॥
 आगै पूछ न होवई जिसु बेली गुरु करतारु ॥
 आपि छडाए छुटीए आपे बखसणहारु ॥२॥
 मनमुखु जाणै आपणे धीआ पूत संजोगु ॥
 नारी देखि विगासीअहि नाले हरखु सु सोगु ॥
 गुरुमुखि सबदि रंगावले अहिनिंसि हरिरसु भोगु ॥३॥
 चितु चलै वितु जावणो साकत डोलि डोलाइ ॥
 बाहरि ढूंढि विगुचीए घर महि वसतु सुथाइ ॥
 मनमुखि हउमै करि मुसी गुरुमुखि पलै पाइ ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६२)

शब्दार्थ : चिते – चित्रित; दिसहि – दिसते; धउलहर – शुभ्र महाल; (संगमरवरी महाल); बगे – श्वेत, पांढरे; बंक – सुंदर; दुआर – दार; सुखी – खुश, आनंद; उसारिआ – तयार केले, बनवले; दूजै – द्वैतभाव; हेति – हितासाठी, प्रेमाखातर; पिआरि – प्रेम; अंदरु – आत; खाली – रिकामे, ओसाड; ढहि – पडून; ढेरी – ढीग; तनु छारु – शरीर भस्म होईल; धनु – धन; साथि – साथ; निरमलो – निर्मळ; दाति करे – प्रदान करतो; प्रभु सोइ – तो प्रभू; देवै – प्रदान करतो, देतो; देवणहारु – देणारा, दाता; आगै – पुढे, (परलोकात); पूछ न होवई जिसु – ज्याची चौकशी होणार नाही; बेली – मित्र, सखा; आपि – स्वयं; छडाए – सोडवतो; छुटीए – सुटतो; बखसणहारु – कृपा करणारा, परमेश्वर; मनमुखु – स्वेच्छाचारी; जाणै – जाणतो; आपणे – आपले; धीआ – कन्या; पूत – पुत्र; संजोगु – सयोग; देखि – पाहून; विगासीअहि – आनंदित होतो, प्रसन्न होतो; नाले – (च्या, त्या) बरोबर; हरखु – हर्ष;

सोगु – शोक; गुरुमुखि सबदि – गुरुमुखातून आलेल्या शब्दाने; रंगावले – रंगून गेले, आनंदित झाले; अहिनिसी – अहर्निश, दिवस रात्र; चितु – मन; चलै – डगमगतो; वितु – धन; जावणो – जाणार; साकत – दुराचारी; डोलि डोलाइ – डोलतो; ढूंढि – शोधून; विगुचीए – अपमानित होतो; वसतु – वस्तु (नाम) हउमै – अहंकार; मुसी – लुटली गेली; पलै पाइ – प्राप्त करून घेतो;

भावार्थ : एक सुंदर घर आहे. नानाविध प्रकारे ते सजविले आहे त्याला पांढरेशुभ्र सुंदर द्वार आहे पण त्यात मालक राहतच नसेल तर असे घर काय कामाचे ? तसेच मानवदेह धष्ट-पुष्ट केला, नाना वस्त्रालंकारांनी सजविला पण त्यात द्वैत भाव असेल, प्रभू परमात्म्याबद्दल प्रेम नसेल तर त्या शरीराचा काय उपयोग.॥१॥ बंधू रे!, हे शरीर, साठवलेले धन, फार काळ साथ देत नाहीत. प्रभुनाम हेच पवित्र धन आहे. सतगुरूकडून प्राप्त झालेले प्रभू रामाचे निर्मळ नाम हेच खरे धन आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ प्रभू परमात्मा जीवास रामनामरूपी निर्मळ धन देतो. ज्याला त्या कर्त्या करवित्या प्रभू परमेश्वराचा आधार लाभला त्याला परलोकात कोणतीही अडचण येत नाही. त्या कृपाळू परमेश्वराने भवबंधनातून सुटका केल्यावर जीवाची जन्ममरणाच्या चक्रातून सुटका होते. त्यास मुक्ती प्राप्त होते. ॥२॥ पुत्र, कन्या, पत्नी वगैरेची प्राप्ती संयोगवश होते पण जीवास ते आपलेच कर्तृत्व वाटते त्यांना पाहून तो हरवून जातो पण ह्या जगात त्यास हर्ष-शोक दोघांचाही भोग भोगावा लागतो. या उलट सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामात रंगून गेलेला जीव सदैव आनंदी आनंदच भोगतो ॥३॥ जर जमा केलेले धन, संपत्ती नष्ट झाली तर जीवास अपरंपार दुःख होते. त्याचे चित्त अस्थिर होते. पण त्याला हे कळत नाही की हे सारे नश्वर आहे. खरे चिरंतन राहणारे प्रभुनाम धन तर आपल्याच अंतरात, त्या सुस्थिर जागी हृदयात ठेवलेले आहे. जीव त्यास बाहेरच शोधण्यात आपली शक्ती वाया घालवतो. मनमुखी जीव अहंकारामुळे नष्ट होतो तर गुरुमुख जीव हा प्रभुनामामुळे भवसागर पार करून सुखरूप पैलतीरास जातो. प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करतो. ॥४॥

साकत निरगुणिआरिआ आपणा मूलु पछाणु ॥

रक्तु बिंदु का इहु तनो अगनी पासि पिराणु ॥

पावणै कै वसि देहुरी मसतकि सचु नीसाणु ॥५॥

बहुता जीवणु मंगीए मुआ न लोडै कोइ ॥

सुख जीवणु तिसु आखीए जिसु गुरुमुखि वसिआ सोइ ॥

नाम विहूणे किआ गणी जिसु हरिगुर दरसु न होइ ॥६॥

जिउ सुपनै निसि भुलीए जबलगि निद्रा होइ ॥

इउ सरपनि कै वसि जीअडा अंतरि हउमै दोइ ॥

गुरमति होइ वीचारीए सुपना इहु जगु लोइ ॥७॥

अगनि मरै जलु पाईए जिउ बारिक दूधै माइ ॥

बिनु जल कमल सु ना थीए बिनु जल मीनु मराइ ॥

नानक, गुरुमुखि हरिरसि मिलै जीवा हरिगुण गाइ ॥८॥१५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६३)

शब्दार्थ : साकत – शाक्त, शक्तीचे पुजारी; निरगुणिआरिआ – निर्गुणी; आपणा – आपला; मूलु – मूलतत्त्व; वास्तविकता; पछाणु – ओळख; रक्तु – रक्त; इहु – हे; तनो – शरीर; अगनी – अग्नी; पासि – जवळ; पिराणु – ओळख; पवणै – श्वास, प्राण; कै – चे; वसि – अधीन; देहुरी – देह; मसतकि – भाग्यात; सचु-नीसाणु – चिन्ह;

बहुता – अधिक; जीवणु – जगणे; मंगीऐ – मागतात; मुआ – मरने; लोडै – इच्छा करणे; तिसु – त्यास; आखीऐ – सांगावे; जिमु – ज्याला; वसिआ – वसला, सोइ – तो ईश्वर; विहूणे – (च्या) शिवाय; किआ – काय; गणी – मोजले जातात; जिमु – ज्याला; दरसु – दर्शन; जिउ – जसे; सुपनै – स्वप्नात; निसि – रात्रीच्या वेळी; भुलीऐ – विसरतात; जबलगि – जो पर्यंत; इउ – या प्रकारे, असे; सरपनि – सर्पिणी, माया; वसि – वशात; जीअडा – जीव; दोइ – दोन्ही; वीचारीऐ – विचार करा; सुपना – स्वप्न; इहु – हे; जगु – जग, संसार; लोइ – जाणले पाहिजे; अगनि – अग्नी; मरै – मरून जाते; जलु पाईऐ – पाणी टाकल्यावर; बारिक – लहान मूल, बालक; दूधै – दूध; माइ – माता; बिनु – शिवाय; थीऐ – होणे शक्य आहे; मीनु – मासा; मराइ – मरून जातो;

भावार्थ : हे मायाधारी जीवा ! तू आपल्या मूळ स्वरूपास जाण. मात्या-पित्यांच्या रक्तापासून तुला प्राप्त झालेले हे शरीर अंती सरणावर जळून जाणार आहे. त्याची राखरांगोळी होणार आहे. वास्तविक हे शरीर प्राणावर अवलंबून आहे. तुम्ही करीत असलेल्या श्वासोच्छ्वासावर अवलंबून आहे. त्यांची संख्या मर्यादित आहे एकना एक दिवस तो थांबणार आहे मृत्यू अटळ आहे. सर्व प्राणिमात्रांच्या नशिबी हेच लिहिलेले आहे. ॥५॥ या जगात सर्वच जीवांना वाटते की आपण अनंत काळपर्यंत जगावे. कोणीही मरणाची इच्छा करीत नाहीत. पण त्याचेच जीवन सुखी सांगता येईल की ज्याला सतगुरूच्या कृपेने प्रभू आपल्यातच वास करीत आहे हे समजले आहे. नामविहीन जीवन काय कामाचे ? अशा जीवास प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती कधीच होत नाही. ॥६॥ आपण रात्री स्वप्न पाहतो. स्वप्नात असेपर्यंत स्वप्नात पाहिलेले सारे खरेच आहे असे आपणास वाटत असते, पण जागे झाल्यावर कळून येते की आपण ज्याला सत्य मानले ते सारे खोटे आहे. जो पर्यंत मायारूपी सर्पिणीच्या विळख्यात जीव आहे, तोपर्यंत तो अहंकाराने मत्त असतो. गुरुकृपेने प्रभू परमात्म्याचे नाम प्राप्त झाल्यावर कळते की हे जग केवळ स्वप्न आहे. ॥७॥ जशी अग्नीची दाहकता पाण्याने शांत होते. मातेच्या स्तनातील दूध प्राशन केल्याने बालकाला समाधान प्राप्त होते. पाण्याशिवाय जसे कमळ फुलू शकत नाही, ते कोमजून जाते. पाण्याशिवाय मासा जगू शकत नाही. नानक सांगतात गुरुमार्गी झालेल्या जीव हरीरस प्राप्त करून प्रभुनामात लीन होतो. ॥८॥ १५॥

॥सिरीरागु महला १॥

डूंगरू देखि डरावणो पेईअडै डरीआसु ॥
ऊचउ परबतु गाखडो ना पउडी तितु तासु ॥
गुरुमुखि अंतरि जाणिआ गुरि मेली तरीआसु ॥१॥
भाईरे भवजलु बिखमु डरांउ ॥
पूरा सतिगुरु रसि मिलै गुरु तारे हरिनाउ ॥१॥रहाउ ॥
चला चला जे करी जाणा चलणहारु ॥
जो आइआ सो चलसी अमरु सु गुरु करतारु ॥
भी सचा सालाहणा सचै थानि पिआरु ॥२॥
दर घर महला सोहणे पके कोट हजार ॥
हसती घोडे पाखरे लसकर लख अपार ॥
किसही नालि न चलिआ खपि खपि मुए असार ॥३॥

सुइना रुपा संचीऐ मालु जालु जंजालु ॥
 सभ जग महि दोही फेरीऐ बिनु नावै सिरि कालु ॥
 पिंडु पडै जीउ खेलसी बदफैली किआ हालु ॥४ ॥

शब्दार्थ : डूंगरु – पर्वत; डरावणो – भयानक, भीतीदायक; पेईअडै – इहलोक, मृत्युलोक; डरीआसु – भयभीत; ऊचउ – उंच; गाखडो – कठीण; पउडी – पायरी; तितु – तेथे; तासु – त्यास; अंतरि – अंतःकरणात; जाणिआ – जाणले; ज्ञान – झाले; गुरि मेली तरीआसु – गुरु मिळाल्यावर तरून गेली; भवजलु – भवसागर; बिखमु – विषम, कठीण; डरांऊ – भीतीदायक; रसि – आनंदाने, प्रसन्नपणे; गुरु तारे हरिनाउ – गुरु हरीचे नाम देउन तारून (भवसागर) नेतो; चला – चालला; चलणहारु – जाणारा; जो – जो; आइगा – आला आहे, जन्माला आला आहे; सो – तो; चलसी – जाणार आहे, मरणार आहे; अमरु – अमर; सु – तो; करतारु – कर्ता, सर्वेसर्वा; भी – तरीसुद्धा; सालाहणा – स्तुती योग्य, स्तुती करण्यास योग्य; सचै – सत्य; थानि – स्थान; पिआरु – प्रीती, प्रेम; सोहणे – सुंदर; कोट – दुर्ग, किल्ला; हजार – हजारो, हजार; हसती – हत्ती; पाखरे – उंटाच्या पाठीवरील सांगड, माकण, खोगीर; लसकर – लष्कर, सेना; लख – लाख; अपार – असंख्य; किसही – कुणा; नालि – बरोबर; न चलिआ – गेले नाही; खपि खपि – दुःखी होऊन; मुए – मृत्यू पावला; असार – अज्ञानी; सुइना – सोने; रुपा – चांदी; संचीऐ – एकत्र केले; मालु – संपत्ती; जालु – जाळावे; जंजालु – जजांळाला; सभ – सर्व; महि – मध्ये; दोही – दवंडी; फेरीऐ – फिरवली; नामै – नाम; सिरि – डोक्यावर; कालु – काळ, मृत्यू; जीउ – जीव; खेलसी – जगणार; बदफैली – नीच कर्म करणारा; किआ – काय, कोणती; हालु – दशा;

भावार्थ : अध्यात्मिक जीवन हे उंच पहाडासारखे आहे तेथे पोहोचणे अशक्य आहे असे वाटून जीवस्त्री घाबरून गेली आहे व इहलोकात वावरतानाही ती भयभीत झाली आहे. अध्यात्मिक जीवनरूपी अवघड पहाडावर चढण्यास कोणतीही शिडी नाही. पण गुरुमार्गी चालणाऱ्या जीवस्त्रीस हे ज्ञान प्राप्त होते की अध्यात्मिक जीवनाचे अत्युच्च शिखर जो प्रभू परमात्मा तो आपल्या अंतरातच आहे. सतगुरु प्राप्त झाल्याने जीवस्त्री भवसागर तरून जातो. ॥१ ॥ हे बंधू! हा संसार सागर अत्यंत कठीण व भयानक आहे. पण जर सतगुरुकृपेने हरिनामाचा आधार प्राप्त झाला तर मग मुक्ती प्राप्त करण्यात कोणताच अडथळा उरत नाही. ॥१ ॥१ ॥रहाउ ॥ मला हे समजले आहे की मला ह्या जगातून निघून जायचे आहे. एक ना एकदिवस मी मरणार आहे. हे जीवन क्षणभंगूर आहे. ह्या जगात जो जो जीव जन्म घेतो, तो तो प्रत्येक जण येथून निघून जातो. तो प्रभू परमात्माच केवळ एक मात्र अमर आहे. म्हणून प्रभू परमात्म्याच स्तुती योग्य आहे. त्यामुळे माझे त्या सत्यरूप प्रभूवर प्रेम जडेल. ॥२ ॥ जर एखाद्याजवळ अनेक घरे, सुंदर राजवाडे, हजारो भक्कम किल्ले, हत्ती, घोडे, पालख्या, लक्षलक्ष शिपाई असले तरी हे सगळे काय तो मेल्यावर बरोबर घेऊन जाणार आहे का? ह्या कशाचाही प्रभुप्राप्तीसाठी काहीही उपयोग नाही. माणूस हे सर्व प्राप्त करण्यासाठी उगाचच खपखप खपतो. निष्कारण कष्ट घेतो. ॥३ ॥ तुम्ही सोने, चांदी धनदौलत जमा केलीत तरी त्याचा काहीही उपयोग नाही, उलट तुम्ही मायेच्या जंजाळात अधिकच गुंतत जाता. तुम्ही सामर्थ्याचे, ऐश्वर्याचे कितीही ढोल बडवलेत तरी ते सारे निरर्थक आहे. एवढे सारे जमा करूनही जर प्रभुनाम तुम्ही प्राप्त करू शकला नाहीत तर तुम्हाला तो काळ गिळून टाकील. शरीर नष्ट होईल. प्राण निघून जाईल. हे दुराचरणी जीवा! मग तू काय करशील? तुझी दशा काय होईल? ॥४ ॥

पुता देखि विगसीऐ नारी सेज भतार ॥
 चोआ चंदनु लाईऐ कापडु रूपु सीगारु ॥

खेहू खेह रलाईए छोडि चलै घर बारु ॥५ ॥
 महर मलूक कहाईए राजा राउ कि खानु ॥
 चउधरी राउ सदाइए जलि बलीअै अभिमाना ॥
 मनमुखि नामु विसारिआ जिउ डवि दधा कानु ॥६ ॥
 हउमै करि करि जाइसी जो आइआ जग माहि ॥
 सभु जगु काजल कोठडी तनु मनु देह सुआहि ॥
 गुरि राखे से निरमले सबदि निवारी भाहि ॥७ ॥
 नानक, तरीए सचि नामि सिरि साहा पातिसाहु ॥
 मै हरिनामु न वीसरै हरिनामु रतनु वेसाहु ॥
 मनुमुख भउजलि पचि मुए गुरुमुखि तरे अथाहु ॥८ ॥१६ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६३)

शब्दार्थ : पुता – पुत्र; देखि – पाहून; विगसीए – प्रसन्न होतो, आनंदित होतो; नारी – पत्नी; सेज – शय्या; भतार – पती; चोआ – उत्तर; लाईए – लावून; कापड – वस्त्र; रूपु – रूप; सीगारु – शृंगारतो, नटवणे; खेहू – राख; खेह – राख; रलाईए – मिळविणे; छोडि – सोडून; घरबारु – घरदार; महर – पुढारी, मुख्य व्यक्ती, सरदार; मलूक – सम्राट; कहलाए – म्हणतात; राउ – छोटा राजा; चउधरी – चौधरी, मुख्य व्यक्ती; सदाईए – म्हणतात; जलि बलीए अभिमान – अभिमानात जळून जातात; जलि – जळतात; मनमुखि – स्वेच्छाचरणी; विसारिआ – विसरणे; जिउ – जसे, ज्याप्रमाणे; डवि – वणवा; दधा – जळून जाणे; हउमै – अहंकार; करि करि – करून; जाइसी – जाईल; आइआ – आला, येतो; जग माहि – संसारामध्ये, जगामध्ये; सभु – सर्व; जगु – जग; काजल – काजळ; कोठडी – कोठार; सुआहि – राख; गुरि – गुरु; राखे – वाचवतो, संभाळतो; से – ते; निरमले – निर्मळ, पवित्र; सबदि – (गुरूचा) शब्द; निवारी – बचावतो; माहि – मध्ये; तरीए – तरून जातो; सचि – सत्य; नामि – नाम; साहा – मालक; पातिसाहु – महाराजा; वीसरै – विसरणे; वेसाहु – खरेदी केले आहे;

शब्दार्थ : पिता पुत्राला पाहून आनंदित होतो. पत्नी शेजेवर पतीस पाहून प्रफुल्लित होते. शरीराला सुगंधी द्रव्ये चंदन आदी चोपडल्याने जीव सुखावतो. सुंदर वस्त्रे परिधान केल्याने आनंद वाढतो. आपल्या रूप, यौवनाचा गर्व वाढतो. पण तो सारे नश्वर आहे, क्षणभंगूर आहे. ज्या शरीराचे हे सगळे चोजले पुरवले जातात ते शरीर शेवटी जळून भस्म होणार. अखेर हे मृण्मय शरीर मातीशी एकरूप होऊन जाणार. ॥५ ॥ प्रत्येक जीवास असे वाटते, की जगात आपला सरदार, राजा, सम्राट असा नावलौकिक व्हावा. अशा लौकिकाचाच त्यास अभिमान वाटतो. असा हा मनमुखी जीव प्रभुनामास विसरतो. अशा जीवाची दशा वणव्यात होरपळून भस्म झालेल्या वृक्षासारखी होते. ॥६ ॥ ह्या जगात जो जो म्हणून जीव आला तो अहंकाराने उन्मत्त होऊन निघून गेला. हे जग ही एक विक्राळ अंधारी कोठडी आहे. ह्या जगात जो जो येतो त्याच्या तन-मनाची अखेर राखच होते. ज्या जीवाने अंतरात धगधगणारा वासनेचा अग्नी सतगुरूच्या उपदेशाने शांत केला आहे, तोच जीव विषयविकारातून मुक्त होतो. निर्मळ, पवित्र व अमर होतो. जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. ॥७ ॥ नानक सांगतात, बादशहांचा बादशहाही अखेर प्रभुनामानेच हा भवसागर तरून मुक्त होतो. हे प्रभो! माझ्यावर कृपा कर. फार मोठे मोल मोजून मी प्राप्त केलेल्या ह्या प्रभुनामरूपी रत्नाचा मला कधी विसर पडू नये. मनमुख जीव मोहमायेच्या पाशात अडकून नष्ट होतो. पण गुरुमुख झालेला जीव मुक्ती प्राप्त करतो. ॥८ ॥१६ ॥

॥ सिरिरागु महला १, घरु २ ॥

मुकामु करि घरि बैसणा नित चलणै की धोख ॥
मुकामु ता परु जाणीऐ जा रहै निहचलु लोक ॥१ ॥
दुनीआ कैसि मुकामे ॥
करि सिदकु करणी खरचु बाधहु लागि रहु नामे ॥१ ॥रहाउ ॥
जोगी त आसणु करि बहै मुला बहै मुकामि ॥
पंडित वखाणहि पोथीआ सिध बहहि देव सथानि ॥२ ॥
सुर सिध गण गंधरब मुनिजन सेख पीर सलार ॥
दरि कूच कूचा करि गए अवेरे भि चलणहार ॥३ ॥
सुलतान खान मलूक उमरे गए करि करि कूचु ॥
घड़ी मुहति कि चलणा दिल समझु तूं भि पहूचु ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६४)

शब्दार्थ : मुकामु – कायम मुकाम; बैसणा – राहाणे; नित – रोज, सदैव; चलणै – चालण्याची; धोक – चिंता; ता – तेव्हा; जाणीऐ – जाणले पाहिजे; जा – जेव्हा; निहचलु लोक – निश्चल लोक, स्थिर संसार; दुनीआ – (हे) जग, संसार; कैसि – कशी; मुकाम – स्थिर स्थान; करि – कर; सिदकु – निश्चय, विश्वास; करणी – शुभ कर्म; खरचु – रकम, द्रव्य; बाधहु – गाठीला बांध; त – तो; आसणु – आसन; बहै – बसतो; मुला – मुल्ला; वखाणहि – कथन करतो; पोथीआ – पोथ्यांचे; सिध – सिद्ध; देव सथानि – देवस्थानात; गंधरब – गंधर्व; सेख – शेख; सालार – सरदार; दरि – स्थान; कूच कूचा – निघून गेले; अवेरे – दुसरे; चलणहार – निघून जाणारे; खान – खान, सरदार; मलूक – राजे; उमरे – अमीर, उमराव; करि – करि – करून; कूचु – कूच; मुहति – मुहूर्त; समझु – समजून घे;

भावार्थ : ही मायावी दुनिया हेच आपले वास्तव्याचे कायमचे ठिकाण आहे असे समजतो. पण त्यास येथून निघून जाण्याचा (मृत्यूचा) सदैव धोका असतो. वास्तविक परलोक हेच जीवाचे कायमचे ठिकाण आहे. कारण तेच एकमेव निश्चल असे ठिकाण आहे. ॥१ ॥ ही दुनिया कायम वास्तव्य स्थान कसे असू शकेल (कारण ती नश्वर आहे) म्हणून प्रभू परमात्म्यावर दृढ श्रद्धा ठेवून सत्कर्मरूपी पुण्य गाठीला बांधा व सदैव प्रभुनामात तल्लीन होऊन राहा. ॥१ ॥रहाउ ॥ प्रभू परमात्मा प्राप्त करण्यासाठी, ते अढळपद प्राप्त करण्यासाठी योगी लोक आसन सिद्ध करून बसतात, मुल्ला मशिदीत जाऊन बसतात. पंडित धर्मग्रंथात त्यास धुंडाळातात. सिद्ध योगी त्यांच्या आराध्य दैवतासमोर बसतात. पण हे सर्वजण जग सोडून जाणारे आहेत. ॥२ ॥ पण हे सगळेजण एक गोष्ट विसरतात की ज्यांची ते उपासना करतात ते देवदेवता, सिद्ध पुरुष, गंधर्व, मुनीजन, शेख, पीर वगैरे सारेजण हा संसार सोडून गेले आहेत आणि तुम्हा सर्वानाही एक दिवस हा संसार सोडून जायचे आहे. ॥३ ॥ अरे मूढ जीवा! जिथे मोठमोठे सुलतान, खान, राजेरजवाडे, अमीर उमराव सगळे जण हे जग सोडून निघून गेले. तेथे तुझा काय पाड ? तुलाही एक ना एक दिवस निघून जावेच लागणार आहे. तुझी घटका भरल्यावर तुलाही हा लोक सोडून जावे लागणार आहे. ॥४ ॥

सबदाह माहि बखाणीऐ विरला त बूझै कोइ ॥
नानकु वखाणै बेनती जलि थलि महीअलि सोइ ॥५ ॥
अलाहु अलखु अगंमु कादरु करणहारु करीमु ॥

खंड १ [१९१]

सभ दुनी आवण जावणी मुकामु एकु रहीमु ॥६ ॥
मुकामु तिसनो आखीए जिसु सिसि न होवी लेखु ॥
असमानु धरती चलसी मुकासु ओही एकु ॥७ ॥
दिन रवि चलै निसि ससि चलै तारिका लख पलोइ ॥
मुकामु ओही एकु है नानका सचु बुगोइ ॥८ ॥१७ ॥
महले पहिले सतारह असटपदीआ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६४)

शब्दार्थ : सबदाह – गुरूच्या उपदेशद्वारा; माहि – च्यात; वखाणीए – वर्णन करतो, कथन करतो; विरला – विरळा, एखादाच; बूझै – समजतो; कोइ – कुणी; बखाणै – वर्णन करतो; बेनती – विनंती; महीअलि – अंतरिक्ष; अलाहु – अल्ला, परमेश्वर; अलखु – अलक्ष्य; अगंमु – अगम्य; कादरु – कादिर, प्रभू; करणहारु – कर्ता; करीमु – कृपाळू, कृपा करणारा; दुनी – जग; तिसनो – त्याला; आखीए – म्हणतात; जिसु – ज्याच्या; सिसि – मस्तकावर; लेखु – लेख; असमानु – आकाश, गगन; चलसी – नष्ट होईल, नाश पावेल; ओही – तोच; दिन – दिवस; निसि – रात्र; ससि – चंद्र; लख – लाखो; पलोइ – जाणारे, नष्ट होणारे; सचु – सत्य; बुगोइ – उच्चार, बोलतोय.

शब्दार्थ : शब्दाने सर्वजण प्रभू परमात्म्याचे वर्णन करतात. पण त्याचे वास्तविक स्वरूप सत्यस्वरूप क्वचित कोणा एखाद्यास कळते. नानक देव उपदेश करतात. हे जीवा! तो प्रभू परमात्मा जळी-स्थळी-काष्ठी पाषाणी ह्या धरतीवर आकाशात सर्वत्र वास करतो. ॥५ ॥ प्रभू परमेश्वरच केवळ अमर आहे. तो प्रभू परमात्मा अलक्ष, अगम्य, सर्वशक्तिमान, कर्तापुरुष, परम कृपाळू आहे. तो दीनदयाळू परमेश्वरच एकमेव सत्य, स्थिर आहे. बाकी सारा संसार नश्वर आहे, मरणाधीन आहे. एकमात्र परमेश्वर स्थिर आहे. ॥६ ॥ ज्याच्या कपाळी कर्माचा ललाट लेख लिहिलेला नाही तोच केवळ स्थिर अढळ असू शकतो. ही धरा, हे आकाश सारे सारे नष्ट होऊन जाईल. केवळ तो प्रभू परमात्माच स्थिर राहिल. ॥७ ॥ दिवसा प्रकाशणारा हा सूर्य, रात्री दिसणारा चंद्र, ते चमचम करणारे लक्षावधी तारे हे सारे नश्वर आहेत. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्माच केवळ एकमेव स्थिर आहे. तोच 'कायमचा' पत्ता सदैव राहणार आहे. ॥८ ॥१७ ॥ प्रथम गुरूंच्या ह्या सतरा अष्टपदी

सिरीरागु महला ३, घरु १ असटपदीआ

१ ओंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एकच आहे तो ओंकार स्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने प्राप्त होतो.

गुरमुखि क्रिपा करे भगति कीजै बिनु गुर भगति न होइ ॥
आपै आपु मिलाए बूझै ता निरमलु होवै कोइ ॥
हरि जीउ सचा सची बाणी सबदि मिलावा होइ ॥१ ॥
भाईरे भगतिहीणु काहे जगि आइआ ॥
पूरे गुर की सेव न कीनी बिरथा जनमु गवाइआ ॥१ ॥रहाउ ॥
आपे हरि जगजीवनु दाता आपे बखसि मिलाए ॥
जीअ अंत ए किआ वेचारे किआ को आखि सुणाए ॥

खंड १ [१९२]

गुरमुखि आपे दे वडिआई आपे सेव कराए ॥२॥
 देखि कुटंबु मोहि लोभाणा चलदिआ नालि न जाई ॥
 सतिगुरु सेवि गुणनिधानु पाइआ तिसकी कीम न पाई ॥
 प्रभु सखा हरि जीउ मेरा अंते होइ सखाई ॥३॥
 पेईअडै जग जीवनु दाता मनमुखि पति गवाई ॥
 बिनु सतिगुर को मगु न जाणै अंधे ठउर न काई ॥
 हरि सुखदाता मनि नही वसिआ अंति गइआ पछुताई ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६४)

शब्दार्थ : क्रिपा – कृपा; भगति – भक्ती; बिनु – शिवाय; आपै – स्वतःहून; आपु – स्वतः; निरमलु – निर्मळ; सचा – सत्य, खरा; सबदि मिलावा होइ – नाम मिलन (भेट); भगतिहीणु – भक्तिहीन; काहे – कशाकरिता; जगि आईआ – जगात (जन्माला) आला; सेव – सेवा, उपासना; न कीनी – नाही केली; बिरथा – वृथा, व्यर्थ; जनमु – जन्म; गवाइआ – कालक्षेप करणे; आपे – स्वतःच; बखसि मिलाए – कृपाकरून भेट, मिलन करून घेतो; जीअ जंत – जीव जन्तू; ए – हे; वेचारे – बिचारे, दीन; को – कोणी; आखि सुणाए – कोण काय सांगणार; वडिआई – सन्मान, प्रतिष्ठा; सेव कराए – स्मरण करवतो; देखि कुटंबु – कुटुंबाला पाहून; लोभाणा – लुब्ध होतो; चलदिआ – अंतसमयी; नालि – बरोबर; सतिगुरु सेवि – सतगुरूची सेवा; गुण निधानु पाइआ – गुण निधान, गुणांचा खजिना (म्हणजेच परमात्मा) मिळवले आहे; तिस की – त्याची; कीम – किंमत; सखा – सखा, मित्र; जीउ – प्राण; अंते – अंतसमयी; सखाई – सहायक; पेईअडै – मायेत, या संसारात; मनमुखि – स्वेच्छाचारी; पति – पत, प्रतिष्ठा; गवाई – घालवली; बिनु – शिवाय; को – कोणी; मगु – मार्ग; न जाणै – जाणत नाही; अंधे – आंधळा; ठउर – ठिकाण, जागा; मनि – मन; नही वसिआ – वसत नाही; अंति गइआ पछुताई – अंतकाली पश्चात्ताप पावतो;

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्यावर सतगुरू कृपा करतो व त्याच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी भक्तिभाव निर्माण करतो. सतगुरूशिवाय भक्ती प्राप्त होत नाही. जर प्रभू परमात्मा एखाद्या जीवास आपल्याशी एकरूप करून घेईल, तर त्या जीवाला ज्ञान प्राप्त होते व त्याचे अंतःकरण शुद्ध, पवित्र, निर्मळ होते. तो प्रभू परमात्मा सत्य आहे, त्याची वाणी सत्य आहे. सतगुरूच्या उपदेशानेच त्यास प्राप्त करून घेणे शक्य आहे. ॥१॥ हे बंधू! तुला जर भक्तिविहीन जीवन जगायचे होते तर जगात जन्माला तरी कशाला आलास. सतगुरूची सेवा केली नाहीस. व्यर्थ जन्म घालवलास. ॥१॥रहाउ ॥ प्रभूची कृपा झाली तर तो जीवास गुरु द्वारा आपल्यात सामावून घेतो. बिचारे जीवजंतू काय विचार करणार, काय सांगणार? सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्यास तो प्रभू परमात्मा स्वतः श्रेष्ठत्व प्राप्त करून देतो. तोच त्याला प्रभुसेवेची प्रेरणा देतो. ॥२॥ जीव जगात असताना कुटुंबाच्या मोहपाशात गुंतून पडोत पण अंत समयी त्यापैकी कोणीही बरोबर येत नाही. सतगुरूच्या सेवेने जीवास त्या गुणनिधी परमेश्वराची प्राप्ती होते पण त्याची किंमत, त्याचे मोल तो करू शकत नाही. तो प्रभू परमात्मा, तो माझ्या जिवाचा सखा, तो श्रीहरी, तोच माझा अंतसमयीचा सहाय्यक आहे. ॥३॥ साऱ्या जीवांना जीवन देणाऱ्या त्या जगजीवन प्रभू परमात्म्यास ह्याच जीवनात प्राप्त करून घेता येते. पण माणूस मनमुख होऊन, मायेच्या मोहात अडकून ही संधी गमावतो व आपली पतप्रतिष्ठा घालवून बसतो. ज्याप्रमाणे काठीच्या आधाराशिवाय अंधव्यक्ती आपल्या गंतव्या प्रत पोहचू शकत नाही, त्याप्रमाणेच जीवास सतगुरूवाचून

परमेश्वरप्राप्तीचा मार्ग सापडू शकत नाही. ज्याच्या मनात तो सुखदाता परमात्मा वास करत नाही, त्याच्यावर अंत समयी पश्चात्ताप करण्याची पाळी येते. ॥४॥

पेईअडै जगजीवनु दाता गुरमति मंनि वसाइआ ॥
अनदिनु भगति करहि दिनु राती हउमै मोहु चुकाइआ ॥
जिसु सिउ राता तैसो होवै सचे सचि समाइआ ॥५॥
आपे नदरि करे भाउ लाए गुरसबदी बीचारि ॥
सतिगुरु सेविए सहजु ऊपजै हउमै त्रिसना मारि ॥
हरि गुणदाता, सद मनि वसै सचु रखिआ उरधारि ॥६॥
प्रभु मेरा सदा निरमला मनि निरमलि पाइआ जाइ ॥
नामु निधानु हरि मनि वसै हउमै दुखु सभु जाइ ॥
सतिगुरि सबदु सुणाइआ हउ सद बलिहारै जाउ ॥७॥
आपणै मनि चिति कहै कहाए बिनु गुर आपु न जाई ॥
हरि जीउ भगति वछलु सुखदाता करि किरपा मंनि वसाई ॥
नानक, सोभा सुरति देहि प्रभु आपे गुरुमुखि दे वडिआई ॥८॥१॥१८॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ६५)

शब्दार्थ : मंनि – मनात; वसाइआ – धारण करणे, वसविणे; अनदिनु – प्रतिदिन; भगति – भक्ती; हउमै – अहंकार; मोहु – मोह; चुकाइआ – दूर केला; जिसु – ज्याच्या; सिउ – बरोबर; राता – रंगून जातो; समाइआ – सामावणे, एकरूप होणे; आपे – स्वतःच; नदरि – कृपादृष्टी; भाउ – भाव, प्रेम; लाए – लावून; गुरसबदी – गुरुपदेशाने; बीचारि – विचार करून; सेविए – नामस्मरण करून; सहजु उपजै – सहजावस्था उत्पन्न होते, प्राप्त होते; त्रिसना – तृष्णा (हाव); मारि – मारून; सद – सदा; मनि – मनात; वसै – वसतो, राहतो; सचु – सत्य प्रभु; रखिआ उरधारि – अंतःकरणात धारण केला; निरमला – निर्मल, पवित्र; मनि निरमलि पाइआ जाइ – निर्मल अंतःकरणाने प्राप्त केला जातो; दुखु – दुःख; सभु – सर्व; सुणाइआ – ऐकवले; हउ – मी; हउ सद बलिहारै जाउ – मी सदा त्याच्या चरणी आत्मार्पण करीन; आपणै मनि – आपल्या मनात; चिति – चित्तात; कहै कहाए – सांगतो व म्हणवून घेतो; आपु – अहंकार, अहंभाव; जीउ – जीव; भगति वछलु – भक्तवत्सल; वसाई – वसवतो; सोभा – शोभा; सुरति – समज (शहाणपण); देइ – देतो, प्रदान करतो; वडिआई – प्रतिष्ठा, सन्मान.

भावार्थ : पित्याच्या घररूपी ह्या संसारातच तो जगाला जीवनदान देणारा प्रभू परमात्मा आहे. गुरूच्या उपदेशास मनात धारण करून जीव रात्रंदिवस त्याची भक्ती करून मोह व अहंकार नष्ट करतो. व्यक्ती ज्याचे ध्यान करतो तसा तो होतो. तसेच सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे ध्यान करणारा जीव सत्यरूप प्रभुरूप होऊन जातो. ॥५॥ प्रभू परमात्म्याची कृपा झाली तर सतगुरुकृपेने मनात भक्तिभाव निर्माण होतो. असा जीव मग अहंकार मायारूपी तृष्णेला नष्ट करून सतगुरुसेवेत रममाण होऊन सहजावस्थेत जाऊन पोहोचतो. जो जीव त्या सत्यरूपी प्रभू परमेश्वरास हृदयात धारण करतो, त्याच्या मनात तो प्रभू परमात्मा सदैव वास करतो ॥६॥ प्रभू परमात्मा सदैव निर्मल आहे, शुद्ध, पवित्र आहे. ज्याचे मन असे शुद्ध, पवित्र, निर्मल असेल त्याच्याच हृदयात तो प्रभू परमात्मा वास करतो. अशा जीवासच तो प्राप्त होतो. ज्याने आपल्या मनात त्या हरिनामाचा खजिना साठवला आहे. त्याच्या मनातील अहंकारजन्य सर्व दुःखे समूळ नष्ट होतात. ज्या सतगुरुमुळे

मला प्रभुनामाची प्राप्ती झाली त्या सतगुरूवरून मी माझा जीव ओवाळून टाकतो. ॥७॥ मनातील अहंकार केवळ सांगण्या-ऐकण्याने नष्ट होत नाही. गुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे आचरण केल्यानेच तो नष्ट होतो. तो प्रभू परमात्मा स्वतः भक्तवत्सल आहे. आपल्या भक्तांवर त्याचे प्रेम असते. तो ज्या जीवावर दया करतो त्याच्या मनात तो सुखदाता वास करतो. नानक सांगतात. तो प्रभू परमात्मा गुरुमुख जीवास स्वतः आपल्या दरबारात स्थान देऊन सुप्रतिष्ठित करतो. ॥८॥१॥१८॥

॥सिरीरागु महला ३॥

हउमै करम कमावदे जमडंडु लगै तिन आइ ॥
जि सतिगुरु सेवनि से उबरे हरि सेती लिव लाइ ॥१॥
मन रे गुरुमुखि नामु धिआइ ॥
धुरि पूरबि करतै लिखिआ, तिना गुरुमति नामि समाइ ॥१॥रहाउ ॥
विणु सतिगुर परतीति न आवई नामि न लागो भाउ ॥
सुपनै सुखु न पावई दुख महि सवै समाइ ॥२॥
जे हरि हरि कीचै बहुतु लोचीऐ किरतु न मेटिआ जाइ ॥
हरि का भाणा भगती मंनिआ से भगत पए दरि थाइ ॥३॥
गुरु सबदु दिडावै रंग सिउ बिनु किरपा लइआ न जाइ ॥
जे सउ अंग्रितु नीरीऐ भी बिखु फलु लागै धाइ ॥४॥

शब्दार्थ : हउमै – अहंकार; करम – कर्म; कमावदे – करतात, कर्म करतात; जमडंडु – यमदंड; लगै – लागतो (मार बसतो); तिन – त्यांना; लाइ – लागतो; जि – जो; सेवनि – उपासना करतो; से – ते; उबरे – वाचतात, बचावतात; सेती – हरीचे ठायी; हरि सेती लिव लाइ – हरीच्या ठिकाणी चित्तवृत्ती लावून; गुरुमुखि – गुरुद्वारा (गुरुपदेशाप्रमाणे); धिआइ – ध्यान करतो, स्मरण करतो; धुरि – आधीच, अगोदरच; पूरबि – पूर्व कर्म; करतै – कर्त्याने, विधात्याने; लिखिआ – लिहिलेले आहे; तिना – त्याच्या, त्याला; नामि समाइ – हरिनामात सामावून जातो; विणु – शिवाय; परतीति – विश्वास, श्रद्धा; न आवई – येत नाही; नामि न लागो भाउ – नामामध्ये भाव निर्माण होत नाही; सुपनै – स्वप्नात (सुद्धा); सुखु न पावई – सुख मिळत नाही; महि – मध्ये; सवै – सदासर्वदा; दुख महि सवै समाइ – दुःखातच झोपतो (आणि) दुःखातच मरतो; जे – जरी; कीचै – केले; लोचीऐ – इच्छा करतो; किरतु – पूर्व कर्मांचे भोग; मेटिआ – मिटणे, नष्ट होणे; किरतु न मेटिआ जाइ – पूर्वजन्माच्या संस्काराच्या प्रभावामुळे (भोग) मिटले जात नाहीत; भाणा – इच्छा, आज्ञा; भगती – भक्तांनी; मंनिआ – मानली; से भगत – ते भक्त; पए – पोहचले; दरि – द्वारी; थाइ – (प्रभू) स्थानी; दिडावै – दृढ करतो; बिनु किरपा – प्रभुकृपेशिवाय; लइआ न जाइ – ग्रहण करू शकत नाही; जे – जर; सउ – शोकडो वेळा; अंग्रितु – अमृत; नीरीऐ भी – सिंचणे; बिखु – विष; धाइ – धावून येतात, लागतात;

भावार्थ : जो जीव अहंकाराने बद्ध होऊन कर्म करतो, त्यास यमाच्या दंड्याचा प्रसाद मिळतो. त्याला वारंवार जन्ममरणाच्या फेऱ्यात अडकून पडावे लागले. जो जीव सतगुरूच्या सेवेत रत होतो त्याचा उद्धार होतो. ॥१॥ हे मना! तू सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे प्रभुनामाचे ध्यान कर, प्रभुनामात चित्त एकाग्र कर. ज्याच्या प्रारब्धात पूर्वकर्मानुसार तसे लिहिले असेल तोच सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागून प्रभुनामात तल्लीन होतो. ॥१॥रहाउ॥ सतगुरूशिवाय जीवास

ह्याची प्रचिती येत नाही. सतगुरूच्या उपदेशाशिवाय प्रभु नामाबद्दल प्रेम उत्पन्न होत नाही. त्यास स्वप्नात देखील सुखाची प्राप्ती होत नाही. तो जन्मभर दुःखे भोगून मरण पावतो. ॥२॥ जीवाने कितीही हरी हरी केले, प्रभू नामाच ध्यास घेतला तरी प्रारब्धधाचा लेख पुसला जात नाही. पूर्व कर्माचे भोग भोगूनच संपवावे लागतात. ज्या भक्ताने परमेश्वरी आज्ञेचे तंतोतंत पालन केले असेल, त्याचीच भक्ती प्रभूपरमात्म्याचे दरबारात प्रवेश प्राप्त करून देते. ॥३॥ जरी सतगुरूने भक्ताच्या मनात प्रभुनाम दृढ करण्याचा प्रयत्न केला तरी प्रभुकृपेशिवाय ते शक्य होत नाही. प्रभूच्या कृपेशिवाय विषवृक्षाला अमृत सिंचन केले तरी विषारी फळेच लागतील. ॥४॥

से जन सचे निरमले जिन सतिगुर नालि पिआरु ॥

सतिगुर का भाणा कमावदे बिखु हउमै तजि विकारु ॥५॥

मनहठि कितै उपाइ न छुटीऐ सिम्रिति सासत्र सोधहु जाइ ॥

मिलि संगति साधू उबरे गुर का सबदु कमाइ ॥६॥

हरि का नामु निधानु है जिसु अंतु न पारावारु ॥

गुरमुखि सेई सोहदे जिन किरपा करे करतारु ॥७॥

नानक, दाता एकु है दूजा अउरु न कोइ ॥

गुरपरसादी पाईऐ करमि परापति होइ ॥८॥२॥१९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६५)

शब्दार्थ : से – जे; निरमले – निर्मळ, पवित्र; नालि – बरोबर; पिआरु – प्रेम; कमावदे – कर्म करतात, प्राप्त करणे; बिखु – विष; हउमै – अहंकार; तजि विकारु – विकार त्यागून; मनहठि – हठी मनाने; कितै – केलेले; छुटीऐ – सुटका होते, मुक्ती मिळते; सिम्रिति – स्मृती; सासत्र – शास्त्र; सोधहु – शोधणे; जाइ – जातात; साधू – साधु; गुर का सबदु कमाइ – गुरुपदेशाचे पालन करा; अंतु – अंत; पारावारु – सीमा, मर्यादा; सेई – तेच; सोहदे – शोभायमान; करतारु – कर्ता; दूजा – दुसरा; अवरु – अन्य, दुसरा; गुर परसादी – गुरुप्रसादाने, गुरुकृपेने; पाईऐ – प्राप्त होते; करमि – कृपेने, बक्षिसीने; परापति – प्राप्ती होते.

भावार्थ : सतगुरूवर मनःपूर्वक प्रेम करणारा, सतगुरूवर दृढ श्रद्धा असलेला जीवात्माच निर्मळ होतो. शुद्ध होतो. सतगुरूचा प्रिय शिष्य विषय वासना, अहंकार आदि विकारांचा त्याग करून प्रभूनाम प्राप्त करतो. ॥५॥ सर्व सहासष्ट स्मृतीं, सर्व धर्म ग्रंथ हेच सांगतात की मनाच्या हट्टाग्रहाने व तत्सम अन्य कोणत्याही उपायाने प्रभू नामाची प्राप्ती होत नाही. जीवात्मा मुक्त होत नाही. सतगुरूची कृपा झाली की प्रभूनाम प्राप्त होते. जीव सत्संगतीकडे वळू लागतो आणि पापातून मुक्त होतो. ॥६॥ हरिनाम हा परमश्रेष्ठ खजिना आहे. तो अपार आहे. त्याचे मोजमाप करताच येत नाही. ज्यांच्या वर प्रभुकृपा होते त्यांनाच सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून हरिनाम प्राप्त होते. ॥७॥ नानक सांगतात, तो एकमेव प्रभू परमात्मा सर्व काही देणारा (दाता) आहे. अन्य कोणीही काहीही देऊ शकत नाही. सतगुरूच्या कृपेने व सत्कर्मने प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. ॥८॥२॥१९॥

॥ सिरिरागु महला ३ ॥

पंखी बिरखि सुहावडा सचु चुगै गुर भाइ ॥

हरिरसु पीवै सहजि रहै उडै न आवै जाइ ॥

निजघरि वासा पाइआ हरि हरि नामि समाइ ॥१॥

मन रे गुर की कार कमाइ ॥

खंड १ [१९६]

गुर कै भाणै जे चलहि ता अनदिनु राचहि हरिनाइ ॥१॥रहाउ ॥

पंखी बिरख सुहावडे ऊडहि चहु दिसि जाहि ॥

जेता ऊडहि दुख घणे नित दाझहि तै बिललाहि ॥

बिनु गुर महलु न जापई ना अंघ्रित फल पाहि ॥२॥

गुरमुखि ब्रह्मु हरीआवला साचै सहजि सुभाइ ॥

साखा तीनि निवारीआ एक सबदि लिव लाइ ॥

अंघ्रित फलु हरि एकु है आपे देइ खवाइ ॥३॥

मनमुख ऊभे सुकि गए ना फलु तिना छाउ ॥

तिना पासि न बैसीऐ ओना घरु न गिराउ ॥

कटीअहि तै नित जालीअहि ओन्हा सबदु न नाउ ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. -)

शब्दार्थ : पंखी - पक्षी; बिरख - वृक्ष (शरीररूपी वृक्षावर); सुहावडा - सुंदर; सचु चुगै - सत्याची निवड करतो; गुर भाइ - गुरुकृपेने; सचु - सत्यरूप परमेश्वर; चुगै - चुगतो, खातो; पीवै - पितो; सहजि रहै - सहजावस्थेत राहतो; उडै न - उडून जात नाही, भटकत नाही; आवै जाइ - जन्ममरणाचे चक्र; निजघरि - निज स्वरूपात; वासा पाइआ - निवास मिळवतो; नामि समाइ - नामात सामावून जातो; कै - चे; भाणै - इच्छेनुसार; आज्ञेप्रमाणे; जे - जर; चलहि - चालले; ता - तर; अनदिनु - प्रतिदिन; राचहि - रंगून जातो; नाइ - नामात; ऊडहि चहु दिसि जाहि - उडून चारही दिशेला जातात; जेता - जितका; ऊडहि - उडतात; घणे - पुष्कळ, अधिक; नित - नित्य; दाझहि - त्रस्त जळतात; बिललाहि - रडणे, दुःखी होणे; बिनु - शिवाय; महलु - परमधाम; जापई - जाणतात, जाणू शकतात; अंघ्रित - अमृत; पाहि - प्राप्त करतो; हरीआवला - हिरवागार, सुखी, टवटवीत; साचै - सत्य परमेश्वर; सहजि - स्वाभाविक; सुभाइ - आवडतात; साखा - शाखा (सत्त्व, रज, तम या तीन गुणरूपी शाखा); तीनि - तीन; निवारीआ - निवारण करून, संपवून; एक सबदि - एका शब्दामध्ये (गुरुपदेशामध्ये); लिव लाइ - रंगून जातो, आवड निर्माण होते; अंघ्रित - अमृत; फलु - फळ; देइ - देतो; खवाइ - खायला घालतो; मनमुख - स्वेच्छाचारी; ऊभे - उभा, उभे; सुकि गए - सुकून गेले; तिना - त्यांना; छाउ - छाया; तिना पासि - त्याच्याजवळ; बैसीऐ - बसले पाहिजे; ओना - त्याचे; गिराउ - गाव; कटीअहि - कापले जाते; तै - आणि; नित - रोज; जाली अहि - जाळावे, जाळून टाकावे; नाउ - नाम, हरीचे नाव ॥४॥

भावार्थ : जो जीवात्मारूपी पक्षी शरीररूपी वृक्षावर बसून गुरुकृपेने सत्यरूप प्रभुनामाचे अमृत मधुर फळ चाखतो, तोच खरा सुंदर पक्षी. असा जीवात्मा प्रभुनामारूपी रसाचा आस्वाद घेतल्यामुळे सहजावस्था प्राप्त करून त्यातच स्थिर होतो. उगाच इकडे तिकडे भटकत फिरत नाही. तो जीवनमुक्त होतो व हरिरूपाशी एकरूप होऊन निजधामास, प्रभू परमात्म्याचा दरबारात कायम वास्तव्य करतो. प्रभूचेच रूप होतो. ॥१॥ हे मना, तू सतगुरुने दाखवलेल्या मार्गावरून चाल. जर तू गुरु आज्ञेप्रमाणे चाललास, तर तू सदैव प्रभुनामात तल्लीन होशील. हीच सुखाची खरी गुरुकिल्ली आहे. ॥१॥रहाउ ॥ जीवात्मारूपी पक्षी शरीररूपी सुंदर वृक्षावरून संकल्प विकल्यामुळे इतस्ततः भरकटत फिरतात. अशा जीवांच्या हाती काहीही लागत नाही. प्रभुनामाची त्यांना प्राप्ती होत नाही. उलट त्यांना अधिकाधिक दुःखच प्राप्त होते. दिवसरात्र ते रडत बसतात. सतगुरुचे मार्गदर्शन न मिळाल्याने त्यांना नामामृताची प्राप्ती होत नाही. मुक्तिरूपी अमृतफळाची प्राप्ती होत नाही. ॥२॥ सतगुरुच्या आज्ञेप्रमाणे वागतो असा गुरुमुखी जीव ब्रह्मरूपी हिरव्यागार वृक्षासमान असतो. तो सहजावस्थेत

असतो. तो सत्त्व, रज, तम ह्या तीनही गुणांच्या पलीकडे जाऊन प्रभुनामात तल्लीन होऊन जातो. त्याला कळते की प्रभू परमात्मा हे अमृत फळ आहे. गुरुमुख जीवात्मा प्रभुनामाशी एकरूप झाल्याने प्रभुरूपी अमृतफळ प्राप्त करण्यास समर्थ होतो. ॥३॥ मनमुखी जीवरूपी पक्षी ज्या शरीररूपी झाडावर बसला आहे ते वठलेल्या वृक्षाप्रमाणे आहे. त्याच्यापासून प्रभुरूपी अमृतफळ प्राप्त होत नाही किंवा छायाही प्राप्त होत नाही. अशा मनमुखी जीवांची संगतही धरू नये कारण ते सारखे भ्रमत असतात. त्यांचा ना ठाव ना ठिकाणा. असे वठलेले वृक्ष (जीव) क्षणाक्षणाला जळत असतात. विनाश पावत असतात. कारण त्यांना ना नामाची प्राप्ती झालेली असते ना सतगुरूचा उपदेश. ॥४॥

हुकमे करम कमावणे पड़े किरति फिराउ ॥

हुकमे दरसन देखणा जह भेजहि तह जाउ ॥

हुकमे हरि हरि मनि वसै हुकमे सचि समाउ ॥५॥

हुकमे न जाणहि बपुडे भूले फिरहि गवार ॥

मनहठि करम कमावदे नित नित होहि खुआरु ॥

अंतरि सांति न आवई ना सचि लगै पिआरु ॥६॥

गुरुमुखीआ मुह सोहणे गुर कै हेति पिआरि ॥

सची भगती सचि रते दरि सचै सचिआर ॥

आए से परवाणु है सभ कुल का करहि उधारु ॥७॥

सभ नदरी करम कमावदे नदरी बाहरि न कोइ ॥

जैसी नदरि करि देखै सचा तैसा ही को होइ ॥

नानक नामि वडाईआ करमि परापति होइ ॥८॥३॥२०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६६)

शब्दार्थ : हुकमे – आज्ञेत; कमावणे – कमावले, केले जातात; मनि – मनात; वसै – वसतो; समाउ – सामावले जाते; हुकमु न जाणहि – आज्ञा जाणत नाही, बापुडे – बिचारे; भूले – विसरून; फिरहि – भटकावे लागते; गवार – खेडवळ, अडाणी, मूर्ख; मनहठि – मनाच्या हट्टामुळे; कमावदे – प्राप्त करतात; नित नित – प्रतिदिन, सदैव; होहि खुआरु – दुःख भोगतात; सांति – शांती; न आवई – मिळत नाही; लगै – लागत नाही, जुळत नाही; पिआरु – प्रेम; गुरुमुखीआ – गुरुमुखांचे; मुह – चेहरा तोंड; सोहणे – सुंदर; हेति – हित; सची भगती – खरी भक्ती; रते – रंगून गेले आहेत; दरि सचै – सत्य स्वरूप प्रभूच्या दारात; सचिआर – सत्यवान, सत्यमार्गी; आए – संसारात येणे, या जगात येणे; से – ते (त्यांचे); परवाणु है – स्वीकृत केले आहे; सभ – सर्व; कुल का – कुळाचा; करहि – करतो; उधारु – उद्धार; नदरी – कृपेने; करम – कर्म; बाहरि – दूर; नदरि – नजर, दृष्टी; देखै – पाहतो; नामि – प्रभुनाम; वडाईआ – बढाई, प्रतिष्ठा; परापति – प्राप्त.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेनुसारच सर्व जीव कर्मे करीत असतात व त्याच्याच आज्ञेनुसार वेगवेगळ्या योनीत जन्म घेत असतात. प्रभू परमात्म्याच्या इच्छेनेच गुरुमुख जीवास प्रभू परमात्म्याचे दर्शन प्राप्त होते. जीव प्रभू परमात्म्याचे अधीन असतो. तो पाठवील तेथे व तो सांगेल तेथे जातो. प्रभूच्या इच्छेनुसारच जीवाचे मनात प्रभुनामाची रुची उत्पन्न होते. प्रभू परमात्म्याची ज्याच्यावर कृपा होईल तोच प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो ॥५॥ जे अज्ञानी जीव प्रभूची इच्छा जाणत नाहीत तेच मायामोहाच्या भ्रमात सापडून जन्म-मरणाच्या चक्रात फिरत राहतात. मनमुखी जीव, अहंकारयुक्त कर्मे करतात व त्यांना नेहमीच निराश व्हावे लागते. दुःखे सहन करावी लागतात. त्यांना कधीही आंतरिक

शांती प्राप्त होत नाही. त्यांच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम उत्पन्न होत नाही ॥६॥ गुरुमुख व्यक्तीचा चेहरा सदैव प्रसन्न दिसतो. तो आपल्या सतगुरूवर अंतःकरणपूर्वक प्रेम करतो. तो सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे भक्तीत तल्लीन होऊन जातो व प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात स्थान प्राप्त करतो. अशा गुरुमुख जीवाच्या जन्माचे सार्थक होते. तो आपल्या प्रमाणेच आपल्या समग्र परिवाराचा उद्धार करण्यास समर्थ होतो ॥७॥ जीवांच्या कर्मावर त्या प्रभू परमात्म्याची सदैव नजर असते. त्याच्या अपरोक्ष त्याच्या नकळत कोणीही काहीही करू शकत नाही. तो प्रभू परमात्मा ज्या जीवास जसे सांगेल तसेच आचरण त्या जीवाकडून घडत असते. नानक सांगतात, हरिनामाच्या उपासकास आदर व प्रतिष्ठा प्राप्त होते. पण प्रभुनामाची प्राप्ती मात्र प्रभू परमात्म्याच्या कृपेनच होते ॥८॥३॥२०॥

॥सिरीरागु महला ३॥

गुरुमुखि नामु धिआईऐ मनमुखि बूझ न पाइ ॥

गुरुमुखि सदा मुख ऊजले हरि वसिआ मनि आइ ॥

सहजे ही सुखु पाईऐ सहजे रहै समाइ ॥१॥

भाईरे दासनि दासा होइ ॥

गुर की सेवा गुर भगति है विरला पाए कोइ ॥१॥रहाउ ॥

सदा सुहागु सुहागणी जे चलहि सतिगुर भाइ ॥

सदा पिरु निहचलु पाईऐ ना ओहु मरै न जाइ ॥

सबदि मिली ना वीछुडै पिर कै अंकि समाइ ॥२॥

हरि निरमलु अति ऊजला बिनु गुर, पाइआ न जाइ ॥

पाठु पडै, ना बूझई भेखी भरमि भुलाइ ॥

गुरमती हरि सदा पाइआ रसना हरि रसु समाइ ॥३॥

माइआ मोहु चुकाइआ गुरमती सहजि सुभाइ ॥

बिनु सबदै जगु दुखीआ फिरै मनमुखा नो गई खाइ ॥

सबदे नामु धिआईऐ सबदे सचि समाइ ॥४॥

(श्री गु. ग्रं. सा. ६६)

शब्दार्थ : धिआईऐ – ध्यान करावे, नामस्मरण करावे; मनमुखि – स्वेच्छाचारी; बूझ – समज; ऊजले – उज्वल; वसिआ – वास करतो; मनि – मनात; आइ – सामावते; सहजे – स्वाभाविकपणे; पाईऐ – मिळते / मिळवतात; रहै समाइ – सामावून राहतात; दासनि दासा – दासांचा दास; गुरभगति – गुरुभक्ती; विरला – विरळा; पाए – प्राप्त करतो; सुहागु – सौभाग्य; सुहागणी – सौभाग्यवती; भाइ – इच्छेनुसार; पिरु – परमात्मा; निहचलु – निश्चल; ओहु – तो; सबदि – शब्द, गुरुपदेशाने; माइआ – मायेचा; मोहु – मोह; चुकाइआ – चुकवला, दूर केला; गुरमती – गुरुपदेशाने; सहजि – सहज; सुभाइ – आवडणे; बिनु सबदै – शब्दाशिवाय; जगु – जग, संसार; दुखीआ फिरै – दुःखी होतो; मनमुख – स्वेच्छाचारी; मनमुखा नो गई खाइ – मायेने स्वेच्छाचारी माणसाला खाऊन / गिळून टाकले; सबदे – शब्दद्वारा, गुरुपदेशाने; नामु – प्रभुनाम; धिआईऐ – ध्यान करावे; सचि समाइ – सत्यात सामावून जातो;

भावार्थ : गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा गुरुमुखी जीव सदैव प्रभुनामाच्या ध्यानात निमग्न असतो. पण मनमुखी जीव मोहमायेने आंधळा झाल्यामुळे प्रभुनामाचे रहस्य जाणू शकत नाही. गुरुमुखी व्यक्तीच्या अंतरात प्रभू

परमात्म्याचा वास असतो. त्याचे मुख आत्मतेजाने उज्ज्वल झालेले असते. तो सहजावस्था प्राप्त करून प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन राहतो. ॥१॥ हे बंधू, तू प्रभूच्या दासांचा दास होऊन राहा. सतगुरूची सेवा म्हणजे सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणे हीच खरी हरिभक्ती होय, पण अशी भक्ती क्वचितच कोणास प्राप्त होते. ॥१॥ राहाउ ॥ जो जीवात्मा सतगुरूने सांगितल्यानुसार आचरण करतो त्यास प्रभू परमात्म्याचे प्रेम प्राप्त होते. असा जीव सदैव भाग्यवान होय. तो सदा स्थिर असलेल्या प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करतो. जो जन्म-मरणाच्या पलिकडे आहे. तो प्रभुनामाच्या आधारे प्रभू परमात्म्यात विलीन होऊन जातो आणि सदैव प्रभू परमात्म्याचा सहवास प्राप्त करतो. ॥२॥ तो प्रभू परमात्मा नित्य शुद्ध, निर्मल आहे. तो अति उज्ज्वल आहे. पण सतगुरूशिवाय तो प्राप्त होत नाही. धर्मग्रंथाच्या पठणाने तो प्राप्त होत नाही. बैरागी बनून, अंगात कफनी घालून, गिरिकंदरात फिरत राहूनही त्याची प्राप्ती होत नाही. केवळ सतगुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे आचरण करूनच जेव्हा जीभ हरिनामात रंगून जाते, तेव्हाच प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. ॥३॥ सतगुरूने दर्शविलेल्या मार्गाने गेल्यास अति सहजपणे मोहमायेपासून सुटका प्राप्त होते. जो प्रभुनामाला पारखा झाला, ज्याने प्रभुनामाचे ध्यान केले नाही असा जीव जगभर दुःखी होऊन भटकत राहतो. मनमुखी जीवास, स्वेच्छाचारी जीवास माया खाऊन टाकते. जो गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे प्रभुनामाचे ध्यान करतो तो सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥४॥

माइआ भूले सिध फिरहि समाधि न लगै सुभाइ ॥
तीने लोअ विआपत है अधिक रही लपटाइ ॥
बिनु गुर मुकति न पाईए ना दुबिधा माइआ जाइ ॥५॥
माइआ किस नो आखीए किआ माइआ करम कमाइ ॥
दुखि सुखि एहु जीउ बधु है हउमै करम कमाइ ॥
बिनु सबदै भरमु न चूकई ना विचहु हउमै जाइ ॥६॥
बिनु प्रीती भगति न होवई बिनु सबदै थाइ न पाइ ॥
सबदे हउमै मारीए माइआ का भ्रमु जाइ ॥
नामु पदारथु पाईए गुरमुखि सहजि सुभाइ ॥७॥
बिनु गुर, गुण न जापनी बिनु गुण भगति न होइ ॥
भगतिवछलु हरि मनि वसिआ सहजि मिलिआ प्रभु सोइ ॥
नानक, सबदे हरि सालाहीए करमि परापति होइ ॥८॥४॥२१॥

(श्री. गु. ग्र. सा. ६७)

शब्दार्थ : सिध – सिद्ध, योगी; फिरहि – भटकतात, फिरतात; सुभाइ – स्वाभाविक; तीने – तीन; लोअ – लोक; विआपत – व्याप्त; लपटाइ – चिकटलेली आहे; बिनु – शिवाय; मुकति – मुक्ती; पाईए – प्राप्ती; ना – ला; दुबिधा – द्वैत भावना, संदेह; आखीए – म्हणतात; किआ – काय; करम – कर्म; एहु – हे; जीउ – जीव; बधु – बांधलेला; हउमै – अहंकार; भरमु न चूकई – चुकत नाही, दूर होत नाही; विचहु – मधून, अंतःकरणातून; न होवई – होत नाही, होऊ शकत नाही; थाइ – स्थान, ठिकाण; न पाइ – प्राप्त होत नाही; मारीए – मारला जातो, नष्ट केला जातो; भ्रमु – भ्रम; पदारथु – वस्तु (नाम); न जापनी – जाणले जात नाही; भगति वछलु – भक्तवत्सल; मनि वसिआ – मनात वास करते; सहजि – स्वाभाविकपणे; मिलिआ प्रभु सोइ – तो परमात्मा प्राप्त होतो; सालाहीए – स्तुती, प्रशंसा केली जावी; करमि – कृपेने; परापति – प्राप्त.

भावार्थ : सिद्ध लोकही आपल्याला प्राप्त झालेल्या सिद्धीच्या जोरावर निर्विकल्प समाधी प्राप्त करण्याचा प्रयत्न करतात,

पण ते मायेच्याच राज्यात वावरत असतात म्हणून त्यांना निर्विकल्प समाधीचा लाभ होत नाही. मायेचा व्याप, विस्तार इतका मोठा आहे की ती तिन्ही लोक व्यापून त्याही पलिकडे आपला प्रभाव गाजवते. सतगुरूशिवाय मुक्ती प्राप्त होत नाही. द्वैतभाव मनात असेपर्यंत मायेपासून सुटका होत नाही. ॥५॥ मनात प्रश्न उत्पन्न होतो की माया म्हणजे काय ? ती काय करते ? तिचे कार्य काय ? ह्या जगात जन्म घेतल्यापासून सर्व जीव संकल्प-विकल्पामुळे सुख-दुःखाने बांधले जातात ह्यालाच माया म्हणतात. त्यातून उत्पन्न होणारा अहंभाव हेच त्या मायेचे कार्य होय. गुरू उपदेशाशिवाय ह्या भ्रमातून सुटका होत नाही व मनातील अहंभावही नष्ट होत नाही. ॥६॥ प्रभू परमात्म्याविषयी मनात प्रेम असल्याशिवाय प्रभू भक्ती शक्य नाही व शब्द गुरूशिवाय, प्रभुनामाशिवाय प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात स्थान प्राप्त होत नाही. प्रभुनामाच्या साहाय्याने मनातील अहंकार नष्ट होतो व मायेच्या भ्रमजालातून सुटका होते. गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनाम प्राप्त झाल्याने साधकास सहजावस्था प्राप्त होते. ॥७॥ सतगुरूशिवाय जीवाचे ठायी सत्गुण निर्मिती होत नाही. विवेक, वैराग्य, प्रेम ह्या गुणांशिवाय प्रभुभक्ती अशक्य आहे. जर जीव प्रभुभक्ती प्राप्त करील तर तो भक्तवत्सल प्रभू अशा साधकाच्या अंतरात वास करतो. भक्त व भगवंत एकरूप होऊन जातात. नानक सांगतात गुरू उपदेशानुसार हरिनामाचे गुणगान करावे. पण सतगुरूची प्राप्ती तुमच्या शुभकर्मानुसार तुमच्या प्रारब्धात लिहिले असेल तरच होईल. ॥८॥ ॥४॥ ॥२१॥

॥सिरीरागु महला ३॥

माइआ मोहु मेरै प्रभि कीना आपे भरमि भुलाए ॥
मनमुखि करम करहि नही बूझहि बिरथा जनमु गवाए ॥
गुरबाणी इसु जग महि चानणु करमि वसै मनि आए ॥१॥
मन रे नामु जपहु सुखु होइ ॥
गुरु पूरा सालाहीए सहजि मिलै प्रभु सोइ ॥१॥ रहाउ ॥
भरमु गइआ भउ भागिआ हरि चरणी चितु लाइ ॥
गुरमुखि सबदु कमाईए हरि वसै मनि आइ ॥
घरि महलि सचि समाईए जमकालु न सकै खाइ ॥२॥
नामा छीबा कबीरु जुलाहा पूरे गुर ते गति पाई ॥
ब्रहम के बैते सबदु पछाणहि हउमै जाति गवाई ॥
सुरिनर तिन की बाणी गावहि कोइ न मेटै भाई ॥३॥
दैत पुतु करम धरम किछु संजम न पडै दूजा भाउ न जाणै ॥
सतिगुरु भेटिऐ निरमलु होआ अनदिनु नामु वखाणै ॥
एको पडै एको नाउ बूझै दूजा अवरु न जाणै ॥४॥

(श्री. गु. ग्र. सा. ६७)

शब्दार्थ : माइआ – माया; मोहु – मोह; मेरै प्रभि कीना – माइया प्रभूने केले आहे; आपे – स्वतःच; भरमि – भ्रमात; भुलाए – भुलवितो, विसर पाडतो; मनमुखि – स्वेच्छाचारी; बूझहि – जाणतो, समजतो; बिरथा – व्यर्थ, वृथा; जनमु – जन्म; गवाए – घालवतो; चानणु – प्रकाश; सालाहीए – स्तुती, प्रशंसा केली जावी; मिलै – मिळतो; सोइ – तो (प्रभू); भरमु – भ्रम; गइआ – गेला; भउ – भय; भागिआ – पळून गेला, दूर गेला; चितु –

चित्त; गुरुमुखि – संत, सज्जन, गुरुकृपेने, सबदु – शब्द; कमाईऐ – प्राप्त करावे; मनि – मनात; घरि – घरात, अंतःकरणात; महलि – प्रभू महालात; सचि – सत्यप्रभू; समाईऐ – सामावून जातात; जमकालु – यम; खाइ – नष्ट करतो; नामा – भक्त नामदेव; छीबा – शिंपी; जुलाहा – विणकर; ते – च्या पासून; गति – (पारमार्थिक) गती; बेते – वेत्ते, जाणणारे; पछाणहि – ओळखतात; हउमै – अहंकार; जाति – जात भाव, जातीवाचक; गवाई – हरवतो; सुरि – देवता; तिन – त्याने; बाणी – वाणी; गावहि – गातात; कोइ न मेटै भाई – कुणीच मिटवू शकत नाही, नाश करू शकत नाही; दैत पुतु – दैत्याचा मुलगा (प्रल्हाद); किछु – काहीही; संजम – संयम; भेटिऐ – भेटल्यावर, मिळाल्यावर; होआ – झाला; अनदिनु – दिवस रात्र, सतत; बखाणै – सांगणे; एको – एक परमेश्वर; पडै – वाचणे, पठण करणे; नाउ – नाम, हरिनाम; बुझै – समजतो, जाणतो; दूजा अवरु न जाणै – दुसऱ्या आणखी कुणाला जाणत नाही;

भावार्थ : मायामोह आदींची निर्मिती माझ्या प्रभू परमात्म्यानेच केली आहे. जीवाला मायामोहात भ्रमत ठेवणाराही तोच आहे. पण हे रहस्य मनमुखी जीवास कळत नाही. तो कर्म करीत असतो. अहंकारामुळे तोच हे कर्म करतो असे तो समजत असतो. प्रभू परमात्म्यास न ओळखून तो आपला जन्म व्यर्थ घालवतो. ह्या जगात सतगुरूचा वाणीरूपी प्रकाशच हे अज्ञान, अंधकार दूर करू शकतो. पण ही वाणी प्रभुकृपेनेच प्राप्त होते. ॥१॥ हे मना! प्रभुनामाच्या जपाने सुख प्राप्त होते. सतगुरू उपदेशाचे पूर्ण पालन केल्याने त्या प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती अगदी सहजपणे होते. ॥१॥ राहाउ ॥ हरिचरणाशी चित्त एकाग्र केल्याने चित्तातील सारे भ्रम आणि भय पळून जातात. सतगुरूच्या मुखातून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामामुळे तो श्रीहरी मनात वास करतो. याच देहात तो परमेश्वर वसत असल्याची अनुभूती जीवास येते व त्यास मरणाची भीती उरत नाही. ॥२॥ नामदेव शिंपी, विणकर कबीर यांनी सतगुरूच्या उपदेशाचे पूर्ण पालन केल्याने परमगती प्राप्त केली. ते ब्रह्मज्ञानी झाले. त्यांनी शब्दब्रह्माचे रहस्य जाणले त्यामुळे त्यांच्या मनातील अहंकार नष्ट झाला. जातीगत उच्चनीच भावही नष्ट झाला. आज सारे जग त्यांच्या पवित्र वाणीचे पठण करते. त्यांची वाणी अमर झाली. ॥३॥ तो दैत्य पुत्र प्रल्हाद पाहा! त्याने कोणतेही कर्मकांड केले नाही. कोणतेही धर्मग्रंथ वाचले नाहीत. मनः संयमनासाठी कोणती साधना केली नाही. त्याने आपल्या मनातील द्वैतभाव नष्ट केला. सतगुरूच्या भेटीने त्याचे चित्त निर्मळ झाले व तो सदैव रात्रंदिवस प्रभुनामात निमग्न झाला. त्याने त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याची आराधना केली. त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्यास त्याने जाणले. अन्य कोणास त्याने आपल्या चित्तात प्रवेशसुद्धा करून दिला नाही. ॥४॥

खटु दरसन जोगी संनिआसी बिनु गुर भरमि भुलाए ॥
सतिगुरु सेवहि ता गति मिति पावहि हरि जीउ मंनि वसाए ॥
सची बाणी सिउ चितु लागै आवणु जाणु रहाए ॥५॥
पंडित पडि पडि वादु वखाणहि बिनु गुर भरमि भुलाए ॥
लख चउरासीह फेरु पड़आ बिनु सबदै मुकति न पाए ॥
जा नाउ चेतै ता गति पाए जा सतिगुरु मेलि मिलाए ॥६॥
सतसंगति महि नामु हरि उपजै जा सतिगुरु मिलै सुभाए ॥
मनु तनु अरपी आपु गवाई चला सतिगुर भाए ॥
सद बलिहारी गुर अपुने विटहु जि हरि सेती चितु लाए ॥७॥

सो ब्राह्मणु ब्रह्मु जो बिंदे हरि सेती रंगि राता ॥

प्रभु निकटि वसै सभना घट अंतरि गुरमुखि विरलै जाता ॥

नानक नामु मिलै वडिआई गुर कै सबदि पछाता ॥८ ॥५ ॥२२ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ६७)

शब्दार्थ : खटु दरसन - सहा दर्शनि; जोगी - योगी; संनिआसी - संन्यासी; भरमि - भ्रम; भुलाए - विसरवतो; सेवहि - सेवा कर, करावी; ता - तेव्हा; गति मिति - उच्च आध्यात्मिक स्थिती; पावहि - प्राप्त होते, मिळते; मंनि वसाए - मनात साठव; सची - खरी; सिउ - ने, बरोबर; चितु - चित्त; लागै - लागो; आवणु जाणु रहाए - येणे-जाणे (जन्म मृत्यू) थांबते, बंद होते; पडि पडि - वाचून वाचून; वादु - वाद, वादविवाद; वखाणहि - वर्णन करतो, कथन करतो; लख चउरासीह - चौऱ्याऐंशी लाख; फेरु - फेरे; पडआ - पडले; बिनु सबदै - शब्दाशिवाय, नामाशिवाय; मुकति - मुक्ती; पाए - मिळते; जा - जेव्हा; नाउ - नाम (नामस्मरण); चेतै - स्मरण; नाउ चेतै - नामस्मरण केले; मेलि मिलाए - मिलाप करून देतो; उपजै - उत्पन्न होतो; मिलै - मिळतो; सुभाए - प्रेममार्गाने; अरपी - अर्पण करून; आपु - अहंपणा, अहंकार; गवाई - घालवून; चला - जातो; भाए - इच्छेनुसार; सद - सदा; बलिहारी - अर्पण करू; विटहु - वरून, च्या वरून; जि - जो; जि हरि सेती चितु लाए - जो ईश्वराच्या ठिकाणी मन जोडतो; सो - तो; जो - जो; बिंदे - जाणतो; हरि सेती रंगि राता - ईश्वराच्या प्रेमात (भजनात) रंगलेला असतो; निकटि - जवळ, निकट; वसै - राहतो; सभना - सर्व; घट अंतरि - अंतःकरणात; जाता - जाणतात; वडिआई - मोठेपण, महत्ता; पछाता - ओळखतात, समज येते.

भावार्थ : सर्व सहाही दर्शन ग्रंथांचा अभ्यास केलेले विद्वान, योगी, संन्यासी, सतगुरूची प्राप्ती न झाल्याने मायेच्या भ्रमात गुंतून पडले. यापैकी जे सतगुरूसेवेत रममाण झाले त्यांनाच परमगती प्राप्त झाली. ते मोक्षाचे अधिकारी झाले. त्यांनाच हे कळले की परमेश्वर अन्य कोठे नसून आपल्याच अंतरात वास करत आहे. त्यांचे चित्त सत्यरूप परमेश्वराच्या नामाशी एकरूप झाले व ते जन्म-मरणाच्या चक्रातून मुक्त झाले. ॥५ ॥ मोठे मोठे पंडित आपल्या बुद्धीच्या जोरावर धर्मग्रंथांचा अभ्यास करून परमेश्वराची व्याख्या करण्यासाठी वादविवाद करत बसले. त्यांना सतगुरूची प्राप्ती न झाल्याने ते मायामोहाच्या भ्रमातच भ्रमत राहिले. चौऱ्याऐंशी लक्ष योनीतून फिरूनही प्रभुनामास विन्मुख झाल्याने त्यांना मुक्ती प्राप्त झाली नाही. ज्यांना प्रभुनामाची प्राप्ती झाली, ज्यांचे चित्त प्रभुनामात दंग झाले त्यांना परमगती प्राप्त होते. सतगुरूच्या कृपेने त्यांचे प्रभू परमात्म्याशी मिलन होते. ॥६ ॥ संतसज्जनांच्या संगतीने प्रभुनामाविषयीचे प्रेम मनात उत्पन्न होते. ज्याला सतगुरू प्राप्त झाला तो भाग्यवान! हे जीवा! तू सतगुरूचरणी तुझे तन-मन सर्व काही अर्पण कर. सदैव सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण कर. मी माझा जीव सतगुरूला समर्पित केला आहे. त्याच्या उपदेशानेच माझे चित्त परमात्म्याच्या भक्तीत स्थिर झाले. ॥७ ॥ ज्याने ब्रह्म जाणले तोच ब्राह्मण समजावा. असा ब्राह्मण सदैव हरिनामात रंगून गेलेला असतो. तो प्रभू परमात्मा सर्व जीवांच्या जवळच आहे. प्रत्येक शरीरात त्याचा वास आहे. पण हे रहस्य क्वचितच कोणी जाणतो. ज्याच्यावर सतगुरू कृपा करतो त्यासच हे ज्ञान प्राप्त होते. नानक सांगतात, प्रभुनामामुळेच श्रेष्ठत्व प्राप्त होते. सतगुरूकृपेनेच त्या प्रभू परमात्म्यास जाणता येते. ॥८ ॥५ ॥२२ ॥

॥सिरीरागु महला ३ ॥

सहजै नो सभ लोचदी बिनु गुर पाइआ न जाइ ॥

पडि पडि पंडित जोतकी थके भेखी भरमि भुलाइ ॥

गुरु भेटे सहजु पाइआ आपणी किरपा करे रजाइ ॥१ ॥

खंड १ [२०३]

भाई रे गुर बिनु सहजु न होइ ॥
 सबदै ही ते सहजु ऊपजै हरि पाइआ सचु सोइ ॥१॥ रहाउ ॥
 सहजे गाविआ थाइ पवै बिनु सहजे कथनी बादि ॥
 सहजे ही भगति ऊपजै सहजि पिआरि बैरागि ॥
 सहजै ही ते सुख साति होइ बिनु सहजै जीवणु बादि ॥२॥
 सहजि सालाही सदा सदा सहजि समाधि लगाइ ॥
 सहजे ही गुण ऊचरै भगति करे लिव लाइ ॥
 सबदे ही हरि मनि वसै रसना हरिरसु खाइ ॥३॥
 सहजे कालु विडारिआ सच सरणाई पाइ ॥
 सहजे हरिनामु मनि वसिआ सची कार कमाइ ॥
 से वडभागी जिनी पाइआ सहजे रहे समाइ ॥४॥
 माइआ विचि सहजु न ऊपजै माइआ दूजै भाइ ॥
 मनमुख करम कमावणे हुउमै जलै जलाइ ॥
 जंमणु मरणु न चूकई फिरि फिरि आवै जाइ ॥५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६८)

शब्दार्थ : सहजै - सहजावस्था, नो - ला; सभ - सर्व सृष्टी; लोचदी - इच्छा करते; बिनु गुर - गुरुशिवाय; पाइआ न जाइ - प्राप्त होत नाही; पडि पडि - अभ्यास करून; जोतकी - ज्योतिषी; थके - थकले, दमले; भेखी - वेशधारी (सोंग पांघरलेला); भरमि - भ्रमात; भुलाइ - भुलवतो; भेटे - भेटल्यावर; सहजु - सहज; पाइआ - मिळते; आपणी - आपली; किरपा - कृपा; रजाइ - इच्छेनुसार; सबदै - गुरुपदेशाने, गुरुच्या शब्दाने; पाइआ - प्राप्त होते; सोइ - तो ईश्वर; गाविआ - गायले; थाइ - स्थान; पवै - प्राप्त होते; सहजै - सहजावस्था; कथनी - सांगणे; बादि - वादविवाद; भगति - भक्ती; पिआरि - प्रेम, परमेश्वरावरील प्रेम; बैरागि - वैराग्य; ते - पासून; साति - शांती; जीवणु - जीवन; बादि - व्यर्थ; सालाही - स्तुती; ऊचरै - उच्चार करणे, कथन करणे; लिव लाइ - तल्लीन होऊन, आवडीने; खाइ - खाते, चाखते, भोगते; कालु - काळ, विडारिआ - दूर केला. वर मात केली; सच - सत्य; सरणाई पाइ - शरण जाऊन; सची कार कमाइ - सत्य कर्म करून; से - ते; वडभागी - भाग्यवान; जिनी - ज्यांनी; माइआ दूजै भाइ - द्वैतभाव हीच माया आहे; मनमुख - स्वेच्छाचारी; करम - कर्म; कमावणे - कमावतात, करता; हुउमै - अहंकार; जलाहि - जळतात; जंमणु - जन्म; मरणु - मरण; न चूकई - चुकत नाही, संपत नाही; फिरि फिरि - परत परत;

भावार्थ : प्रत्येक जीवास प्रभुप्राप्तीची ओढ असते. आपणास सहजावस्था (प्रभू परमात्म्याशी एकरूप असण्याची अवस्था) प्राप्त व्हावी असे वाटत असते. पण सतगुरुच्या मार्गदर्शनाखेरीज हे प्राप्त होऊ शकत नाही. प्रभुप्राप्तीसाठी मोठे मोठे पंडित, ज्योतिषी मार्ग शोधत राहिले. अनेक लोक कफनी घालून गिरिकंदरात भटकत फिरत राहिले. पण त्यांना प्रभुप्राप्तीचा मार्ग सापडला नाही. ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते, त्यांना सतगुरु भेटतो व सतगुरुच्या मार्गदर्शानेच सहजावस्था प्राप्त होते. ॥१॥ हे बंधू! सतगुरुच्या मार्गदर्शनाशिवाय सहजावस्था प्राप्त होत नाही. शब्दब्रह्मातून सहजावस्थेची उत्पत्ती होते. व त्यातूनच त्या परब्रह्म परमात्म्याची प्राप्ती होते. ॥१॥ रहाउ ॥ सहजावस्था प्राप्त झाल्यावर केलेले प्रभू परमात्म्याचे गुणगान परिणामकारक, उपयुक्त व सफल ठरते. प्रभू परमेश्वराच्या प्रत्यक्षानुभूतीशिवाय केलेले प्रभू परमात्म्याचे

गुणगान हे निव्वळ शब्दांचे बुडबुडे ठरतात. निष्फळ शाब्दिक वटवट ठरते. सहजावस्थेतच भक्तीचे बीज आहे. सहजावस्थेतच मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेमभाव उत्पन्न होतो व त्यातूनच वैराग्य उत्पन्न होते. सहजावस्थेनेच जीवास खऱ्या सुख-शांतीचा लाभ होतो. सहजावस्थेविना जन्म व्यर्थ होय. ॥२॥ हे जीवा! तू सहजावस्थेत राहून प्रभू परमात्म्याचे गुणगान कर. त्यातून तू सहज समाधी प्राप्त करशील. ह्या सहजावस्थेमुळे तुझ्यात आध्यात्मिक गुण उत्पन्न होऊन तू भगवत् भक्तीत तल्लीन होऊन जाशील. अगदी सहजपणे स्वाभाविकपणे केलेल्या प्रभुनामाच्या उच्चाराने तो हरी तुझ्या अंतरात वास करील व जीव सदासर्वदा नामरसामृताचे प्राशन करील. नामोच्चाराचा आनंद प्राप्त होईल. ॥३॥ ज्याने सहजावस्था प्राप्त केली, जो त्या सत्यरूप परमेश्वरास शरण गेला, ज्याच्या मनात हरिनाम स्थिर झाले आहे, त्याचे आचरणही नेहमी सत्याचरणच असेल. त्याचे सर्व व्यवहार सत्याधिष्ठित असतात. ज्यांना ही सहजावस्था प्राप्त झाली ते परम भाग्यवान होत. ते प्रभू परमात्म्याच्या रूपाशी एकरूप होऊन जातात. ॥४॥ जो जीव मायेमध्ये गुंतला त्यास सहजावस्था प्राप्त होत नाही. सहजावस्था म्हणजे प्रभू परमात्म्याशी एकरूपता. मायेमुळे द्वैतभाव वाढतो, त्यामुळे मायेने बद्ध जीव सहजावस्था प्राप्त करू शकत नाही. मायेच्या अधीन राहून कर्म करणारे जीव स्वतः तर अहंकाराने जळत रहातात. पण ते इतरांनाही आपल्या बरोबर जाळून टाकतात. मनमुखी माणसाचे जन्म-मरण चुकत नाही. तो परत परत जन्मास येतो व परत परत मरतो. ॥५॥

त्रिहु गुणा विचि सहजु न पाईए त्रै गुण भरमि भुलाइ ॥

पडीए गुणीए किआ कथीए जा मुंदहु घुथा जाइ ॥

चउथे पद महि सहजु है गुरमुखि पलै पाइ ॥६॥

निरगुण नामु निधानु है सहजे सोझी होइ ॥

गुणवंती सालाहिआ सचे सची सोइ ॥

भुलिआ सहजि मिलाइसी सबदि मिलावा होइ ॥७॥

बिनु सहजै सभु अंधु है माइआ मोहु गुबारु ॥

सहजे ही सोझी पई सचै सबदि अपारि ॥

आपे बखसि मिलाइअनु पूरे गुर करतारि ॥८॥

सहजे अदिसटु पछाणीए निरभउ जोति निरंकारु ॥

सभना जीआ का इकु दाता जोती जोति मिलावणहारु ॥

पूरै सबदि सलाहीए जिसदा अंतु न पारावारु ॥९॥

गिआनीआ का धनु नामु है सहजि करहि वापारु ॥

अनदिनु लाहा हरिनामु लैनि अखुट भरे भंडार ॥

नानक तोटि न आवई दीए देवणहारि ॥१०॥६॥२३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६८)

शब्दार्थ : त्रिहु गुणा – तीन (सत्त्व, रज, तम) गुणात; विचि – मध्य; भरमि – भ्रमात; भुलाइ – भुलवतात; पडीए – वाचावे; गुणीए – काय / कसा विचार करावा. किआ कथीए – काय सांगावे; जा – जर; मुंदहु – मुळात; घुथा – दूर झाला; जाइ – गेला; चउथे – चवथे; महि – च्यात; पलै पाइ – प्राप्त होते; निधानु – खजिना; सहजे – सहज द्वारा; सोझी – ज्ञान; गुणवंती – गुणाने युक्त, (जीव कामिनी); सालाहिआ – प्रशंसा केली; सचे सची सोइ – सत्यरूपी परमात्म्याची सत्य / खरी शोभा; भुलिआ – वाट चुकलेल्या; सहजि – सहज, लीलया; मिलाइसी –

भेटवतोस, भेटतो; सबदि – गुरुपदेशाने; मिलावा – मिलन, भेट; सभु – सर्व; अंधु – अंधकार; मोहु – मोह; गुबारु – गर्द, दाट; सोझी – समज; पर्ई – प्राप्त झाली; सचै सबदि अपारि – सत्यस्वरूप ईश्वराच्या अपार शब्दद्वारा; आपे – स्वतःच; बखसि – कृपा; मिलाइअनु – भेटविणारा; पुरे – पूर्ण, परिपूर्ण; गुर करतारि – कर्त्याकरवित्या गुरूने; अदिसटु – अदृष्ट; पछाणीए – ओळखावे; निरभउ – निर्भय; निरंकारु – निराकार; सभना जीआ का – सर्व जीवांचा; इकु – एक; जोती जोती मिलावण हारु – जीवात्म्याचा परमात्म्याशी भेट, मिलाप करणारा; सबदि – उपदेश, नाम; सलाहीए – स्तुती करावी; जिस – ज्या; दा – चे, चा; पारावारु – सीमा; गिआनीआ – आत्मज्ञानीयांचा; करहि वापारु – व्यापार करतात; अनदिनु – नित्य, सतत; लाहा – लाभ; लैनि – घेतात; अखुट – अक्षय, अखंड; तोटि – कमी, (उणेपणा) तोटा; न आवई – येत नाही; दीए – दिलेले; देवणहारि – देणाऱ्या परमेश्वराने.

भावार्थ : सत्त्व, रज, तम हे तीन गुण ही जीवास मायेत गुंतवून ठेवतात, त्यामुळे त्रिगुणांनीबद्ध असलेला जीव कधीही सहजावस्था प्राप्त करू शकत नाही. अशा त्रिगुणाने बद्ध जीवाने कितीही ग्रंथ वाचले, ज्ञानाच्या गोष्टी ऐकल्या, सांगितल्या तरी त्याचा काहीही उपयोग नाही. कारण मुळात मार्ग चुकल्याने त्याला सहजावस्था प्राप्त होत नाही. त्रिगुणाच्या पलिकडे असलेली चौथी अवस्था तूयावस्था प्राप्त झाल्यावर सहज ज्ञान प्राप्त होते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्यानेच सहजावस्था प्राप्त होते. ॥६॥ निर्गुण निराकार प्रभू परमात्म्याचे नाम हीच मुक्तिदान करणारी संपत्ती आहे. प्रभुनामानेच मुक्ती प्राप्त होते. सहजावस्थेत पोहोचल्यावर हे ज्ञान प्राप्त होते. आध्यात्मिक गुणाने युक्त जीव प्रभू परमात्म्याचे स्तवन करतो. सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे चरणी लीन होऊन सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. जर मायेत भ्रमण करणारा जीव सतगुरूने केलेल्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करील तर तोही सहजावस्था प्राप्त करू शकेल. ॥७॥ सहजावस्थेशिवाय सारे काही मायारूपी अंधकार आहे. प्रभू परमात्म्याचे सत्यस्वरूप सहजावस्था प्राप्त झाल्यानेच कळते. प्रभू परमात्म्याच्या कृपेनेच सतगुरूची प्राप्ती होते. सतगुरूने केलेल्या उपदेशाचे आचरण केल्याने प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते व जीव प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥८॥ सहजावस्था प्राप्त केल्यानेच त्या अदृष्ट, निर्भय प्रभू परमात्म्याचे, त्या परमज्योतीचे ज्ञान प्राप्त होते. तो प्रभू परमात्मा सर्व जीवांचा पालनहार आहे. त्याच्याच परमज्योतीने जीवाची आत्मज्योत प्रज्वलित होते. त्या अनादी अनंत अपार प्रभू परमात्म्याची स्तुती सतगुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे करावी. ॥९॥ ज्ञानी लोकांचे प्रभुनाम हेच धन आहे. प्रभुनामाचा उपयोग करून ते सहजावस्था प्राप्त करतात. सदैव हरिनामाचा लाभ प्राप्त करून ते आपले नामभांडार अक्षय भरतच असतात. नानक सांगतात. ज्यांना त्या दानी प्रभूने हे नामभांडार दिले आहे त्यांना काहीही कमी पडत नाही. ॥१०॥६॥२३॥

॥सिरीरागु महला ३॥

सतिगुरि मिलिए फेरु न पवै जनम मरण दुखु जाइ ॥

पूरै सबदि सभ सोझी होई हरिनामै रहै समाइ ॥१॥

मन मेरे सतिगुर सिउ चितु लाइ ॥

निरमलु नामु सद नवतनो आपि वसै मनि आइ ॥१॥रहाउ ॥

हरि जीउ राखहु अपुनी सरणाई जिउ राखहि तिउ रहणा ॥

गुर कै सबदि जीवतु मरै गुरमुखि भवजलु तरणा ॥२॥

वडै भागि नाउ पाईए गुरमति सबदि सुहाई ॥

आपे मनि वसिआ प्रभु करता सहजे रहिआ समाई ॥३॥

इकना मनमुखि सबदु न भावै बंधनि बंधि भवाइआ ॥

लख चउरासीह फिरि फिरि आवै बिरथा जनमु गवाइआ ॥४॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ६९)

शब्दार्थ : सतिगुरि मिलिऐ – सतगुरू भेटल्यावर; फेरु – फेरा (जन्म-मरणाचा फेरा); न पवै – येत नाही, पडत नाही; सभ – सर्व; सोझी – समज, ज्ञान; होई – होते; समाइ – सामावून जातो, तल्लीन होतो; सिउ – (च्या) बरोबर; चितु – चित्ताला; लाइ – लाव, रमव; निरमलु – निर्मळ; सद – नित्य, सदा; नवतनो – नवीन, नूतन; आपि – स्वतःच, वसै – वस्ती करते, राहते; मनि आइ – मनात / हृदयात; राखहु – राख, रक्षण कर; अपुनी – आपली; सरणाई – शरण आलो; जिउ – जसे; राखहि – राखशील, ठेवशील; तिउ – तसा / तसे; रहणा – राहणे, (जीवन व्यतीत करणे); कै – चे; सबदि – शब्दाने, गुरुपदेशाने; जीवतु मरै – अहंभाव गळून पडतो (मरतो); गुरुमुखि – गुरू विचारी; भवजलु – भवसागर, संसार; तरणा – पार करतो; वडै – मोठ्या; भागि – भाग्याने; नाउ – नाम; पाईऐ – प्राप्त होते; गुरुमति – गुरूच्या शिकवणुकीप्रमाणे; सबदि – शब्दाने, उपदेशाने; सुहाई – शोभायमान; आपे – स्वतः; वसिआ – वसते, राहते; प्रभु करता – ईश्वराने केल्यावर, ठरविल्यावर; रहिआ समाई – सामावून राहिला; इकना – कोण्या एका; मनमुखि – स्वेच्छाहारी; न भावै – भावत नाही, आवडत नाही; बंधनि – बंधनात; बंधनि बंधि भवाइआ – सांसारिक बंधनात बांधला जाऊन जन्म-मरणाच्या फेऱ्यात अडकतो, फसतो; लख चउरासीह – चौऱ्याऐंशी लाख; फिरि फिरि आवै – परत परत येतो, फिरतो; बिरथा – वृथा; जनमु – जन्म; गवाइआ – घालवतो;

भावार्थ : सतगुरूची प्राप्ती झाल्यावर त्याच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्यास ज्ञान प्राप्त झाल्यामुळे परत जन्म घ्यावा लागत नाही. तो जन्म-मरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. सतगुरूकडून शब्दब्रह्माची प्राप्ती झाल्यामुळे सर्व आध्यात्मिक ज्ञान प्राप्त होते. ब्रह्मज्ञान प्राप्त होते व असा जीव हरिनामाशी एकरूप होऊन जातो ॥१॥ हे मना! तू तुझे चित्त सदैव सतगुरूचरणी एकाग्र कर. त्यामुळे प्रभू परमात्म्याचे निर्मळ नाम तुझ्या चित्तात तो सदैव नवनवीन रूपात कायम स्थापन करील ॥१॥ राहाउ ॥ हे प्रभो! मला तुझ्या चरणी आश्रय दे. मी तुला अनन्य भावे शरण आलो आहे. तू ठेवशील तसा मी राहीन. सतगुरूच्या मार्गदर्शनानुसार आचरण केल्याने अंतःकरणातील अहंभाव नष्ट होतो. असा गुरुमुख जीव भवसागर तरून जातो ॥२॥ भाग्यवान जीव गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनाम प्राप्त करतात. अशा जीवांच्या अंतःकरणात प्रत्यक्ष प्रभू परमात्माच वास करतो व तो जीव सहजसमाधीत निमग्न राहतो ॥३॥ या उलट मनाच्या सांगण्याप्रमाणे आचरण करणाऱ्या मनमुखी जीवास गुरूचा उपदेश आवडत नाही. त्यामुळे तो मायेच्या बंधनात अडकून चौऱ्याऐंशी लक्ष योनीत परत परत फिरत राहतो. त्याचे जीवन व्यर्थ, वाया जाते ॥४॥

भगता मनि आनंदु है सचै सबदि रंगि राते ॥

अनदिनु गुणु गावहि सद निरमल सहजे नामि समाते ॥५॥

गुरुमुखि अंघ्रित बाणी बोलहि सभ आतमरामु पछाणी ॥

एको सेवनि एकु अराधहि गुरुमुखि अकथ कहाणी ॥६॥

सचा साहिबु सेवीऐ गुरुमुखि वसै मनि आइ ॥

सदा रंगि राते सच सिउ अपुनी किरपा करे मिलाइ ॥७॥

आपे करे कराए आपे इकना सुतिआ देइ जगाइ ॥

आपे मेलि मिलाइदा नानक सबदि समाइ ॥८॥७॥२४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६९)

शब्दार्थ : भगता – भक्तांच्या; सचै – खऱ्या, सत्य; सबदि – शब्दद्वारा, (गुरूच्या शब्दाने); रंगि – रंगून; राते – रंगले; अनदिनु – दररोज; गावहि – गातात; अंग्रित – अमृत; बाणी – वाणी; बोलहि – बोलतात; सभ – सर्व (सर्वांच्या), आतम – आत्म्यात; रामु – राम; पछाणी – पाहतो, ओळखतो; एको – एका परमात्म्याची; सेवनि – सेवा करतात; एकु अराधहि – एका प्रभूची आराधना करतात; अकथ कहाणी – अवर्णनीय कथा; सचा – खरा; साहिबु – स्वामी, मालक, ईश्वर; सेवीए – सेवा करावी, स्मरण करावे; मिलाइ – मिळवून घेतो; आपे करे – स्वतः करतो; कराए – करवतो; इकना – कोण्या एखाद्याला; सुतिआ – झोपलेल्या; जगाइ – उठवतो; मेलि मिलाइदा – भेट करवितो; सबदि – शब्दामध्ये, उपदेशात; समाइ – सामावून गेल्यावर.

भावार्थ : भक्ताचे मन आनंदाने भरून राहिलेले असते. तो सदैव प्रभुनामात रंगून गेलेला असतो, सदैव प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करित असतो. तो त्या निर्मळ प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन गेलेला असतो.॥५॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्या भक्ताच्या वाणीत अमृत असते. सर्व जीवांच्या ठायी तो प्रभू परमात्मा वास करतो अशी त्याची धारणा असते. तो सदैव त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याची आराधना करतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून त्या अवर्णनीय प्रभू परमात्म्याची सदैव कथा सांगतो ॥६॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा सदैव त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याची सेवा करतो. त्यामुळे प्रत्यक्ष प्रभू परमात्मा त्याचे अंतःकरणात वास करतो. तो सदैव प्रभू परमात्म्याच्या सेवेत रंगून जातो, त्यामुळे प्रभू परमात्मा त्याच्यावर कृपा करतो व त्याची गुरूशी भेट घडवून त्यास आपल्यात सामाऊन घेतो ॥७॥ हे परमेश्वर ! तूच एकमेव कर्ताकरविता आहेत. तूच मायानिद्रेत झोपी गेलेल्यास जागे करतोस. प्रभुनामापासून दूर भटकणाऱ्या जीवाच्या मनात प्रभू परमात्म्याचे प्रेम निर्माण करतोस. नानक गुरू सांगतात, तोच जीवाला गुरूपदेशाप्रमाणे वागावयास लावून शब्दरूप परब्रह्माशी जोडून देतो, व अखेर आपल्यात सामावून घेतो ॥८॥७॥२४॥

॥ सिरीरागु महला ३ ॥

सतिगुरि सेविऐ मनु निरमला भए पवितु सरीर ॥
मनि आनंदु सदासुखु पाइआ भेटिआ गहिर गंभीरु॥
सची संगति बैसणा सचि नामि मनु धीर ॥१॥
मन रे सतिगुरु सेवि निसंगु॥
सतिगुरु सेविऐ हरि मनि वसै लगै न मैलु पतंगु ॥१॥रहाउ ॥
सचै सबदि पति ऊपजै सचे सचा नाउ॥
जिनी हउमै मारि पछाणिआ हउ तिन बलिहारै जाउ॥
मनमुख सचु न जाणानी तिन ठउर न कतहू थाउ ॥२॥
सचु खाणा सचु पैणणा सचे ही विचि वासु॥
सदा सचा सालाहणा सचै सबदि निवासु॥
सभु आतमरामु पछाणिआ गुरमती निजघरि वासु ॥३॥
सचु वेखणु सचु बोलणा तनु मनु सचा होइ॥
सची साखी उपदेसु सचु सचे सची सोइ॥
जिनी सचु विसारिआ से दुखीऐ चले रोई ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ६९)